FEDERICI BORROMÆI

CARDINALIS, ET ARCHIEPISCOPI MEDIOLANI

DE

CHRISTIANÆ MENTIS IVCVNDITATE

LIBRI TRES.



MEDIOLANI M.DCXXXII.

CONSILIVM
MENSQVE
AVCTORIS
EX LIBRO
MEDITAMENTORVM
LITTERARIORVM.

VALDE mihi venit in mentem vereri, ne Libros huiuſmodi abſoluere non poſſim, licet rerum ipſarum capita, & ſummam, vtilitatis meæ cauſa colligerem, atque prę parareṁ. Nam cùm anguſtiæ propemodum innumerabiles cingant eorum animos, qui verſantur in hoc Paſtorali munere; neſcio quibus verbis, quove ſtylo poſſit aſpergi Voluminibus iucunditas, & lætitia, cùm intimis ſenſibus foueantur mœror, & dolor, & curæ triſtes. Etiam in Baſilij, Gregorijque Nazianzeni, & Athanaſij ſcriptis admodum exigua reperiemus ſigna lætitiæ, multa verò lacrymarum, & mœroris. Minimè tamen deſpero ego poſſe argumento huic aliquem exitum inueniri, dum ſcilicet pias mentes hortabor,

bor, vt exhilarentur in Domino, tristitiamque deponant. Ita nimirum fiet, vt Liber ipse conscribatur, non quidem lætante me, sed alios ad lætitiam inuitante.

LIBRI PRIMI CAPITA

LI-

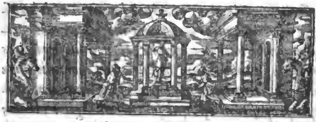
LIBRI SECVNDI

CAPITA

LI-

LIBRI TERTII

CAPITA.



FEDERICI BORROMÆI
CARDINALIS, ET ARCHIEPISCOPI MEDIOLANI
DE CHRISTIANÆ MENTIS IVCVNDITATE
LIBER PRIMVS.
OPERIS ARGVMENTVM.
Caput I.

V*OS, pij homines, et chara Deo pectora, sermonibus quibusdam alloqui meis nunc volo, vt animi vestri spiritus, eodem fauente Deo, iucunditate perfundantur; magisque ac magis exuant vanos*

affectus, et inanem præcipuè lætitiam, doloresque supervacaneos, et pares metus; quas vtique perturbationes vestra sponte defugituros esse confidimus, dum obscura hac mortalis vitæ itinera premitis et calcatis. Vos, inquam, alloqui propositum est, qui solitariam agitis vitam;
Cant. cap. 7. u. 11. *quibus claustra domicilium præbent; qui camporum spatia pererratis; quibus patria solitudo est;*
Iob cap. 24. u. 8. *qui iuxta scopulos et cautes tecti iucundissimè habitatis, incolæ nemorum; serui simul, et liberi;*
Thren. ca. 3. u. 28. *vincti, et soluti; sedentes, et fugitiui; diuites,*
Iob cap. 39. u. 8. *et nudi; qui salsas vndas, ceù dulcis aquæ scaturiginem, hauritis; quos diuina manus munere*
Cant. cap. 8. u. 1, 2. *singulari deduxit in auia, & deserta, et intra recessus intimos, ibique suauibus epulis pauit, et cælestibus doctrinis erudiuit.*

QVOS ALLOQVATVR LIBER ISTE.

Caput II.

SED cùm tales sitis, hoc est felices, et quasi supra fastigium humanæ conditionis euecti, et prope extra rotam turbulenti motus, quo circumaguntur humana hæc, quibusque manna
Psalm. 77. u. 24. *defluit è Cælo, quorum mensis venti ipsi epula-*
Ibid. 77. u. 26. *rum copiam inuehunt, quomodo tandem solatia*

hæc

ſolatia hæc noſtra deſideratis? Fieri ſanè poteſt hoc, vt ſolatia eiuſmodi minimè deſideretis; atque ideo arbitror, commodè eſſe me facturum, ſi tum in Operis Inſcriptione, tum in Opere ipſo ſolitarios alloquar etiam illos, qui vitam degunt in ſtrepitu vrbano, et in media hominum multitudine. Quos autem ego ſolitarios deſignem, et quomodo id fieri poſſit, mox planum fiet. Atque ſic agendo, defungar eo propemodum munere, quo probi homines antiquæ legis temporibus defuncti fuere, dum populus captiuitate Babylonica detineretur. Tradit enim Origenes, inſtitutam fuiſſe libri Iobi lectionem in omni publico cœtu, vt ſolatium afferretur captiuis; Moyſemque ipſum in Ægypto commorantem Hebraicè conuertiſſe librum illum, vt recrearentur eorum animi, quos violentia Pharaonis iugo ſeruitutis premebat. Apud eundem Origenem eſt, eiuſdem libri recitationem, ob eaſdem fortaſſe cauſas, fuiſſe ſolennem per templa ieiuniorum diebus; et dum Chriſti Saluatoris Paſſio recoleretur. Atque bonorum illorum lachrymæ repræſentatæ ſunt verbis etiam illis, quæ mœſto concentu protulere, cùm ita lamentarentur; Quomodo poterimus lætum vllum canere carmen in terra aliena? In ea ſiquidem, tamquam

Origenes lib. 1. in Iob ei adſcripto.

Pſal. 136. u. 4.

A 2 pere-

peregrini et aduenæ, viuebant solitarij, cùm fugerent congressum omnem Babyloniorum, et ab ipsis vicißim fugerentur.

AN VERE DICATVR, perfectissimum quemque esse solitarium.

Caput III.

A*TQVE isti moribus suis repræsentant perfectißimum quemque, et sanctissimè agentem; quandoquidem dicere possumus, omnes esse verè solitarios, licèt apud vulgum imperitiorem minimè tales videantur, dum scilicet vagi per vrbes errant, consuetudineque multorum vtuntur, & fermè nihil à communibus mortalium institutis discedunt. Ad pios igitur sacerdotes et timentes Deum, ad curatores animarum, ad contemplantes, ad eos, qui pœnitentiam agunt, verba hæc mea spectant, etiamsi solitarij neque videantur, neque existimentur. Atque id rectè, et ordinè fiet, quippecùm eorum solitudo declarata sit illis locis, quibus describuntur vtì versantes in Cælo, vtentesque Mundo, tamquam non vterentur, neque Terrarum essent incolæ, neque ciues. Sed non-*

Ad Philip cap 3. u. 20.
1. Ad Corinth. cap. 7. u. 31.

ne

ne vita ipsorum omnium descripta est sub persona solitariorum, cùm ita dicatur, indignum fuisse Mundum, qui tales incolas haberet; ideoque eos abijsse in solitudines, et cacumina montium, et in antra, squalidasque cauernas, et specus? Ac nonne designantur vnà cum illis Christifideles omnes, et quicumque altè sensere, et egere, et maximè quique amici Numinis æterni? Planè designantur. Qui fideles Dei serui cùm tales sint, frænare debent et comprimere sensus omnes, interioremque vim animæ, et externum corporis motum, ita vt magna ex parte se ipsos eiusmodi motibus priuent, neque ament, neque oderint, neque sperent, neque concupiscant, præter admodum paucissima, quæ sub oculos cadunt. Quæ seueræ leges videntur ipsis concedere liberum tantummodò Cæli conspectum, haustumque aeris, fugereque, et abscondi, nesciri pariter, et nescire, atque, vt ita dicam, repudiare omnia, quæ se se blando adspectu offerant. Atque talium vitam nonne solitariam, vel potiùs siluestrem dicemus, etiamsi in media vrbana frequentia degeretur? Ac dum viuunt ipsi tantummodò secum, tum operum similitudine, tum animi, sensuum, et exquisito amicitiarum delectu, nonne cogentur esse solitarij, Ad Hebr.cap.11. u.38.

quan-

quandoquidem tam exiguus reperitur eorum numerus? Tam exiguus, inquam, vt bonus ille philosophus possit iterum exiguo laterna sua lumine pererrare plateas, et vias, exquirendo talem aliquem vnum? Volo igitur ego alloqui vtrumque solitariorum genus; et vtrique populo mea dicta, sicuti quidem ego existimo, apta et accommodata erunt. Ac primum omnium sic dico, magnopere ipsis esse lætandum, et exultandum, causamque cur lætentur, et exultent, ipsis esse magnam, et grauem; ac nisi lætentur, affici iniuria ipsos à se ipsis, Diuinamque bonitatem, et magnitudinem, cui assiduè inseruiunt, et cui summopere chari sunt et iucundi. Atqui bonitas huius summi Principis, ac Domini vel inde cognoscitur, quòd tam familiariter, et intimè tractat ipse suos hosce amicos, & filios. Ac si ita comparatum est, vt nutu vnico, et radio beneuolentiæ, quo Regum aliquis suos intueatur, disijciat omnes tenebras, horroremque mœstitiæ, qua occupari possent animi; quomodo tandem poterunt serui isti Dei hærere in caligine obscura noctis demersi, dum tota se se Cæli serenitas illis aperit, Solque diuini amoris nullum propè radium abscondit, et fons ille lucis inexhaustus, sicuti posteà videbimus, assiduè in eos spargitur at-

que

que effunditur? Hac autem diuini vis amoris tam copiosè dilatatur circa pectora hominum, vt ferè incredibilia sint ea, quæ de eiusmodi re dixere nonnulli, qui accensa verba diuini amoris audiebant resonantia in pectoribus suis clarius, quàm sermo ille, qui corporis auribus percipitur.

DE COLLOQVIIS interioribus.

Caput IV.

R*EFERO ego, Beatam Angelam Fulginatem; quæ fuit alti spiritus femina, vixitque anno millesimo tercentesimo, quo tempore Clemens Quintus Ecclesiam obtinebat, narrare de se ipsa, quemadmodum in itinere quodam sensit se inusitata quadam suauitate delibutam, audiuitque vocem, quæ interius animum ipsius alloqueretur, atque ita diceret; Sum ego Spiritus Sanctus, qui ad te descendi, vt animo tuo afferam eiusmodi solatium, quale gustasti numquam. Eademque Spiritum hunc eundem familiarissimè colloquentem secum audiebat, atque inter alia multa, sic aliquando dicentem; Filia mea longè suauior mihi, quàm ego tibi;* Trac. 3. Visione 1. in eius vita.

tibi; templum meum; dilecta mihi; tibi annulus amoris mei datus est; mihi oppignerata es, ita vt amplius à me discedere non possis. Potestne suauius dici quidquam? Sed sciendum est, horum verborum suauitatem extrinsecam, vt sic appelletur, nullam ferè esse, si cum interiore suauitate comparetur, hoc est cum ea, quæ interiore tactu animum afficiebat vnà cum eiusmodi dictis. Namque possumus quidem nos alloqui homines eodem sono, atque in eundem sensum, sed minimè tamen possumus verborum donum prosequi dono alio, nimirum instillando sensibus audientis nouam suauitatem, aliudque longè clarius, et efficacius amoris signum. Atque extrinsecum tantummodo verborum sensum vt intueamur, audite, animæ contemplantes, Diuinæ Bonitatis alloquium. Audite alloquentem ipsam cum animo humano, atque dicentem, chariorem esse sibi animam, quàm anima ipsam amet. Atqui poterimusne dicere id semper esse verum etiam de amore paterno erga filios, ac de tenero amore pleno suauitatis, et dulcedinis, et familiaritatis, ac lætitiæ? Etiam de eiusmodi amoribus verum est id, quod hoc loco dicitur, nempe amari animam à Deo teneriùs, quàm ipsa amet. Quæ sententia si rectè à vobis, planè-

que

què percepta erit, neſcio quomodo mæſtitiæ reliquias vllas vllo temporis ſpatio retinere poſſitis. Amorne diuinus igitur erga me affabilis eſt, familiariſque, et aſſiduè lætus: meus verò amor turbatus, et obſcurus, caliginoſuſque, et horridus erit, dum affectuum humanorum perturbatione confunditur, et euileſcit? Atque certum hoc eſſe debet; quotieſcumque noſter amor ita contaminatus ſit atque pollutus, non poſſe fieri, vt talis exiſtat, niſi amor rei, quæ amari non deberet, macularet eum atque contaminaret; namque omne ratione præditum animal natura etiam ſponte fertur ad amandum Deum, ſemperque Deus offert ſe ſe animæ, niſi repudietur. Sed quoniam hoc loco mentio facta eſt de annulo, ac de pactione nuptiali, firmoque promiſſo, nolite credere, ſimilitudinibus hiſce ſatis explicatam eſſe vim diuini amoris, quippecum tales ipſa re vera non ſint, ſed vti meliores, et vera magis adducantur omnibus alijs, quæ excogitari potuerint ad explicandam eiuſmodi amoris vim atque magnitudinem. Dico igitur ego; vilem eſſe plebeiamque comparationem, ſi cum amore cæleſti conferatur; amaris enim non ſolùm amore, quo pater filium amat, et quo ſuam ſponſam coniux proſequitur, ſed amore infini-

tis partibus efficaciore; nec fermè inter hasce duas species amoris vlla proportio est, ne dum vt æquale esse quidquam credamus. Nonne tamen videtur tibi magna res spes ipsa, quam iustam habere potes, fore, vt si Deum amaueris, redamere amore, quo sponsam amat sponsus? Atque dico, fore vt accipias nuptialia dona, annulosque, et margaritas, quæ non solùm pretij maioris erunt, sed etiam à te pluris fient, quàm Orientales omnes gemmæ. Cùm id assequi possis exiguo labore, cùmque florida virensque spes esse debeat, consumetur, atque erodetur pusillanimitatis, et mœstitiæ tabe cor tuum, volesque marcescere humili aliquo appetitu, cui remedium nullum extet? Insuper operæpretium est cognoscere id, quod eadem Serua Dei scriptum reliquit, dum auditas quasdam sibi voces referret. Deus humana forma apparebat ei tanta mansuetudine, vt aliquando sic eam affaretur: Tu es ego, et ego sum tu; videbatque oculos illos, et faciem illam tam amœnam, et gratam, vt ipsius animam alliceret, atque complecteretur. Sed quomodo tandem poterunt hæc vera esse? Sancti Pauli verba ad huius loci explicationem spectare videntur, dum diceret Apostolus, non iam se amplius viuere, sed Christum in ipso

Trac. 3. Visione 7. in eius vita.

viuere

viuere. Insuper transfigurationes, siue transformationes illæ animæ in Deum, Deique in animam, immersionesque, et infusiones tantopere celebratæ contemplantium litteris, numquam accipi poterunt in eum naturalem sensum, qui verbis inest, sed tantùm ob similitudinem, proportionemque quandam longe petitam, et figuram. Atque ingentia sunt hæc, quæ sibi offerri diuinitus inclyta hæc femina sensit.

DE CAVSIS DIVINÆ familiaritatis.

Caput V.

AC posset etiam hoc loco quæri, curnam Deus tanta affabilitate, colloquijsque inusitatis, se se nobis interdum offerat, quandoquidem salutis nostræ necessitas nequaquam id postulare videatur, cùm etiam alioqui salui esse possimus; atque animas eas, quibus ipsa se Diuinitas offert, valde verisimile est, futuras fuisse saluas, si tanta hæc munera non accepissent. Quamobrem dicendum est, Deum inusitatis illis modis non solùm salutem quærere nostram, sed quærere amoris affectum, velleque vt crescat, et augeatur; nec solùm vt salui simus ipsi, sed etiam

vt ſummo merito, ſummaque gloria, et amore, et agnitione Diuinitatis id ipſum fiat. Quòd ſi timidi, et puſillanimes, et impliciti ſcrupulis id ipſum cogitarent, intelligere poſſent, Deum maiore affectu, et ſolicitudine quærere ipſos, quàm ipſi eum quærant. Atque cognoſcerent, Deum paratum eſſe ferre ipſis opem, non ſolùm quatenus ſalui eſſe poßint, et in conſpectu ipſius gratioſi, ſed etiam, vt altitudinem ſpiritus aſſequantur, vtque innumerabilia bona cæleſtia poßideant. Ac poſſet alia quoque ratio afferri in hunc modum, vt dicatur: ſicuti Deus creauit Mundum tanta pulchritudine, numeroque, et varietate, et arte, vt multo plura protulerit, quàm neceſſitas ipſa hominis poſtularet, cui cætera omnia creata et condita eſſe conſtat: ita in hoc altero Mundo Cæleſtium donorum multa fieri per ipſum, non quia neceſſaria ſint, ſed quia magnitudinem ipſius, potentiamve declarent. Atque ideo voluit ea conſignari litteris, vt extarent, quamuis nemo vti deberet ad eum modum, quo Terrarum Domini non ſolùm vtilitatem, et neceßitatem reſpiciunt, ſed decorum, atque proportionem alti ſui ſtatus, quò referunt ipſi ſæpè actiones ſuas, nec aliam ferme cauſam intuentur. Sciendum verò etiam eſt, tam facile eſſe

Deo

Deo talia facere, nimirum oſtendere tantam ſuam benignitatem verbis, et rebus, vt nemo reperiatur inter mortales, nullave etiam inter Superos beata mens, quæ facilitate poſſit, et lenitate maiore exequi minimam partem rerum earum, quæ vi potentiaque diuina fiunt. Atque ideo, ſicuti fieret amico iniuria, in quo ſpem magnam collocatam haberes, ſi crederes, non eſſe ipſum facturum tua cauſa minimum quid: ita cauendum eſt, ne tam abiectè de Maieſtate Diuina ſentiamus, exprobremuſve ei quòd ſit parca, et auara rerum ſuarum.

DE

DE EXCESSV SIVE ABVNDANTIA feruoris Diuini.

Caput VI.

MVNERA autem hæc diuina, et alia his similia fermè adiunctum habent feruorem quendam spiritus, In eius vita cap. 7. *qualem Beata Catharina Genuensis corporis sensu percipere solita fuit, ita vt torrido corpore reperiretur, nec posset cutis ipsa contrectari, et corde follis instar anhelabat; ac si tale quiddam diutiùs passa fuisset, credebat ipsa fore sibi moriendum ob impetum vehementem. Atque ideo ipsa, quæ cum eo voluntatis ardore maxima lumina, reuelationesque adiunctas habebat, ita Deum alloquebatur:* In eius vita cap. 18. *Videris mihi, Domine, nihil aliud habere negotij, quàm mecum. Quænam ego sum, vt tanta mei cura* Cap. 37. *geratur? De eadem proditum est, ob nimiam anxietatem ex accenso intus camino obmutescere solitam, vel certè ita submissa voce loqui, vt sensus non perciperetur, crederentque omnes, eam appropinquare morti. Et quoniam nihil remedij inueniebat, profecta nonnumquam in cubiculum, abijciebat sé se humi, seque conuoluebat anguis instar, haud sine magnis suspirijs,* Cap. 37. & 38. *et lamentis. Ideoque tempore procedente, circa*

cor

cor flauescente cuti conspiciebatur; atque interdum admotos ignes minime sentiebat ob interni ipsius vehementiam. Narrabo præterea rarum quiddam aliud de Ecstatica, cum qua mihi familiaris vsus fuit. Ea cùm septuaginta annorum esset, cogebatur panniculos quosdam madefacere frigidissima aqua, ac deinde illos admouere pectori, atque ita refrigerare aliquo modo cordis incendium, atque hiemalibus diebus colligebat ipsa niuis aliquantum, inuoluebatque panno, et admouebat parti sinistræ corporis, vt sic incendia sua mitigaret. Dicent nunc tepidi quidam, et frigidi homines, nolle Deum tanta benignitate agere cum ipsis, quantam ipsi cuperent? Dicent, non se reperire viam precandi; Deumque ab ipsis abesse, neque vnquam vlla signa amoris experiri? Hisce intelligendum erit, vnde id fiat, cùm alioqui tanta in alios affluentia cælestium donorum redundet; debentque lætari affluentia illa, et diuinam benignitatem summopere extollere. Quanta spes, et quanta fiducia in animis germinare nostris debet ex consideratione caloris diuini spiritus, quem in alijs ita esse accensum videmus? Non est inter humanos amores, nec fuit vnquam tale signum immensæ beneuolentiæ. Atque sciendum est nobis, affectus eiusmodi non esse ita anxios, et arden-

ardentes, quin dulcedinem infinitam adiunctam habeant, quæ modo quodam inusitato ex ipsa amaritudine nascitur. Atque de quadam umbra contrariorum eiusmodi affectuum profana testimonia etiam extant, cùm dixerint Poetæ, amarum et dulce, geluque et flammas inter se se coniungi, quarum nugarum nimis etiam plena sunt volumina. Operapretium est audire id, quod scriptum reliquit aliqua, cuius mens tota ardebat, nec poterat patefacere cogitationes, quibus nocturnò pariter, et diurno tempore angebatur. Infelix meum cor, cui loqui non licet, nisi cùm solitarium est, sic illa aiebat. Dulcedines, & amaritudines huiusmodi sæpe procedunt eò, vt corporis vires frangant, sicuti in Vita Mariæ Oegniacensis Cardinalis Vitriacus tradit; refert enim suis temporibus in sua Laodiensi Diœcesi nonnullas fuisse sanctas feminas magno amore diuino liquefactas, atque languentes, vix vt per aliquot annos è lectulo surgere possent, causamque morbi fuisse vehementiam affectus, qua consumebantur, etiamsi ipsæ dissimularent. Iisdem etiam sapor mellis in ore erat tantus, vt præ dulcedine lacrymarentur. Earum aliqua magna ecstasi detinebantur; et vna viginti, et vnum diem alienata à sensibus iacuit immobilis. Aliqua earum cùm in monasterio

Iacob. de Vitriaco in Prologo.

terio

terio essent, non poterant vlla humana violentia claustris extrudi, factoque etiam experimento, conatus irriti omnes fuere. Magna vtique solatia hæc esse credimus menti, quæ talia secum ipsa renoluat; solatia, inquam, tantò maiora, quò frequentius, non autem semel, nec vno vel tempore, vel loco, vel ratione euenere. Quam flammam amoris fuisse arbitramur in ea muliere, quæ per viginti, et vnum diem in ecstasi fuit? Quo tempore minimè dubium est, quin absque cessatione vlla voluntatem, animumque occupatum habuerit. Non vtì mortua, sed viua cælesti spiritu iacuit. Quo diuino somno debuit innumerabilia quædam percepisse tam suauiter, et familiariter, vt nihil in rebus humanis simile reperiri posit. Ac meminisse oportet eius loci, qui de Moyse extat; Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum. Exod. cap. 33. n. 11.

Ad eum modum mentes istæ cum Deo versantur non familiariter solum, sed sanctè etiam, et iucundè.

DE DIVINIS IOCIS.

Caput VII.

Cant. cap. 2. u. 9. Cant. cap. 3. u. 2. Cant. cap. 5. u. 4. & 6.

AN verò id ita se habeat, testificantur etiam verba Canticorum pluribus locis, quos ego locos tractare supersedebo; potius autem explicabo id, quod haud ita pridem nonnullis religiosi spiritus mortalibus euenit. Ecstatica quædam, cùm in conspectu Sanctarum aliquot in Cælum rapta esset, vidit eas non dissimili forma, ac si corpus haberent, et quidem tanta pulchritudine et venustate, quanta concipi animus possit; cùmque sederent in corona, audiuit eas inter se dicentes, exaudiri oportere preces ecstaticæ, quas funderet ad salutem animæ vnius, quam magnopere amaret: ac de ea beneuolentia nonnihil inter se collocutæ, nullum cum ecstatica ipsa verbum fecerunt; ipsa tamen totum earum sermonem audiuit. Ecstatica etiam alia, cùm aduentum alicuius expectaret, ostensam sibi à Domino imaginem illius vidit, audiuitque simul hanc vocem: En hominis illius hæc est imago et forma. Magnam etiam admirationem habuere ea, quæ transacta sunt inter Mariam Magdalenam, et Catharinam Senensem Conuersam; ac minima pars eiusmodi

rerum

rerum ad hominum notitiam peruenit. Beatæ item Elisabethæ Lusitaniæ Reginæ iucundissimum illud accidit, vt cùm in vestis lacinia pecuniæ summam in pauperes erogandam ferret, incideret in Regem, à quo interrogata quidnam id esset, cùm respondisset ipsa, rosas esse, rosæ confestim introspicienti Regi apparuerunt. Verùm in hoc genere maximè mirum arbitror id fuisse, quod de Beata Gertruda proditum est, de qua Gertruda cùm varia narraturi simus, sciendum est, regiæ stirpis fuisse ipsam, eiusque memoriam in Brabantia à Neuigellentibus recoli. Virgo fuit maximi animi & ingenij, naturæque etiam instructa muneribus. Huic aliquando accidit, vt cùm valdè fatigata esset, opemque diuinam imploraret, alloqueretur eam Dominus hisce verbis: Sic tecum agam quomodo teneros infantes mater tractat, dum eis blanditur. Atque hæ blanditiæ ferè sunt eiusmodi, vel vt incitentur infantes ad ea, quæ vires ipsorum excedant, vel vt voluntas eorundem in varijs rebus exquiratur, vel vt rudis lingua pueri ab ipsa matre melius, quàm ab vllo alio intelligatur. Ita Dominus Gertrudæ ostendit; talibus se se blanditijs vti erga nonnullos, qui sibi magnopere chari essent. Semel etiam cùm magno mœrore capta esset ob culparum suarum

In Chronic. Fratrum minorũ. lib. 8. cap. 11.

Lib. 3. Insinuationũ Diuinæ Pietatis cap. 30.

memoriam, visa est videre Dominum se se submittentem sibi, Calitesque vniuersos tanta nouitatis admiratione commotos, voluisse tanta mansuetudinis actum impedire. Tunc Dominus ita respondit: Cogimur hanc sequi, quandoquidem humilitate tam admirabili ipsa nos trahit. An fortasse commouerunt animos vestros hac audita colloquia? Num eosdem feriere? Nunc Canticorum colloquia audite, qua medicinam Cant. cap. 4. u. 9. *afferre possint huiusmodi plagis;* Vulnerasti cor meum soror mea sponsa; vulnerasti cor meum. *Quinimmo de Beata hac maiora narrabo; cauendum tamen vtique erit mundanis hominibus, ne impura sua labra epulis hisce delicatis admoueant, sed procul omnino absint; siquidem, quemadmodum initio Libri prafatus sum, epula ista nequaquam sunt ad eorum palatum accommodata. Beata hæc Gertruda vidit aliquando per ecstasim Dominum habitu dormientis, neque respicientis virginem, qua effusis precibus supplicabat. Demum amore victa, confugit ad eum, et pedes ipsius exosculata est; tunc ille vicissim eam amplexus, dixit; scito fecisse me, quod sagacibus quibusdam animantibus naturale est, vt nimirum simulando somnum, rapiant alia quadam animalia, quibus alantur. Nonne magnum tibi solatium videtur, in eius Domini*

obse-

obsequio, & famulatu versari, cuius tanta mansuetudo sit, vt aliquando hæc egerit, neque semel tantum? Quòd si quærat aliquis, quomodo hæc fieri potuerint, id ego explicabo, non exquisita quadam ratione, sed quatenus humani ingenij debilitas assequi rem poterit. Sciendum igitur est, piam feminam Gertrudæ temporibus, dum precationi vacaret, cognouisse diuinæ gratiæ exuberantiam, qua Gertruda perfusa esset, cuius rei admiratione obstupefacta mulier, sic Dominum allocuta est. Quid in hac muliere inuenisti, quamobrem tantopere eam ames? Tunc ei Dominus ita respondit: Habet hæc quinque virtutes singulari meo munere ac dono. Purissima est, et humillima, quia nimirum, quò altiùs extollitur, eò magis se se demittit. Benigna admodum est hoc ipso, quòd salutem expetit omnium. Adest insuper fidelitas ei quædam, qua bona sua cuncta sincero affectu ad aliorum salutem impertit. Demum amatrix est nostri, proximosque, perinde ac se ipsam, amat. Hæc vbi dixit, ostendit ei margaritam admodum fulgentem, et dixit, ad significationem amoris sponsæ meæ, gestabo assiduè margaritam hanc iuxta cor meum. Prætereà dico ego, diuina dona maximis compensari ærumnis; et sicut virtutem sudore parari Gentiles dixere;

Lib. 1. Insinuat. diuinæ pietatis. cap 4.

dixere; ita munera quædam diuina acquiri tantis laboribus, vt ipsi postea testificentur apud incredulos id, quod verum est, dum scilicet Deus diuinæ suæ prouidentiæ ordinem demonstrat. Haud ita pridem cùm alloquerer ego ecstaticas quasdam, coniectans id, quod esse poterat, petij quo morbo laborarent: vna dixit, laborare se febri prope continua; alia dixit, dolere sibi caput, doloremque esse perpetuum. Ac præter eiusmodi morbos, laborant etiam, Deo sic permittente, perpetuo quodam metu, ne decipiantur; quo sanè metu miserè affliguntur. Cæterùm, molestiæ, et timores, et spes, et solatia alternis accidunt; nam alioqui constare non posset vita. Quòd si etiam admitteremus, huiusmodi mulieres minimè obnoxias esse molestijs, atque solicitudinibus, fieri deinde non posset; vt magnam patientiam, magnamque humilitatem, et magnum Dei amorem, et proximi adeptæ essent in otio, ac torpore sedentes, paceque fruentes cum sensibus, et vniuerso Mundo, et Spiritibus Inferorum.

FV-

FVGIENDAM ESSE CVRIOSITATEM, atque temeritatem.

Caput VIII.

ATQVE id etiam hoc loco monere voluimus, vt intelligant omnes, non licere expetere auidè dona similia donis illis, quæ retulimus, quæve referemus, sed credendum eſſe cuilibet, non fore ſe aptum eiuſmodi donis, et tanto oneri, tantaque diuini amoris fornaci, in qua periculum fieret cordis ipſius; quod ſi minus probi metalli eſſet, diſſolueretur, atque euaneſceret. Quinimmo non videatur leue id, quod nunc dicam, numquam nimirum repertam eſſe, nec fortaſſe poſſe reperiri animam adeo ſanctam, cui viſiones ſemper offerantur, quoties ipſa velit, ſed pro eo contingere ipſi priuilegium aliud, quod maximum erit, ſi rectè adhibitum erit, ei nempe ſemper, et vbique, et varijs occaſionibus, et modis poteſtatem fore colloquij diuini, ſupplicandique Diuinæ Maieſtati, non tamquam abſenti, ſed veluti præſenti. Atque rerum iſtarum omnium tam certa illa eſt, quàm rerum aliarum omnium, quæ ſancta noſtra Fidei legibus continentur. Quæ præſentia diuina elucet deinde in rebus creatis aſſiduè, ac ſe ſe contemplantibus oſtendit.

ostendit. Nam dum ipsis creatis rebus præsentia diuina inest, necessariò inest etiam essentia ipsius, et potestas. Atque ideo, dum ignis ardet, et lucet Sol, et planta germinant, sunt hæc effecta tam diuinæ præsentiæ, quàm essentiæ, et potestatis. Ac videntur res omnes creatæ, dum agunt, actione sua ostendere omnibus inesse sibi præsentiam illam, sicut homo cùm mouetur, et exercet aliquam vitalem operationem, testificatur intuentibus se esse viuum, et inesse ipsi rem eam, quæ motum huiusmodi efficere possit. Quantum igitur solatij, quantumve delinimenti ad mala omnia perferenda, quantumve lætitiæ fuerit ex hoc ipso, quòd mihi semper adsit Deus, quòdque audiri me ab eo certè sciam? Præterea, in communi consuetudine, congressuque hominum innumerabilia sunt ea, quæ studijs nostris officiant; sæpeque fit, vt neque bona voluntas, neque purus, innocensque animus culpa nos liberet. In colloquijs autem hisce diuinis animum nostrum Deus intuetur, respondetque nobis, et nihil aliud postulat, quàm id, quod per nos fieri potest. Egimus alibi de hac ratione contemplandi diuinam præsentiam in omnibus rebus, atque ideo supersedemus hoc loco plura dicere. Et quoniam audaciam nonnullorum, et temeritatem accusauimus, redeamus illuc vnde digressi eramus;

mus ; nimirum ad narrationem donorum aliorum cælestium , quæ summam lenitatem , bonitatemque diuinam erga humanas creaturas declarent ; quæ si aliud , quàm Deum volunt ; si terrena ipsis placent ; si videtur illis Paradisus esse vallis hæc obscura , non ego tales alloquor , poteruntque facilè meos Libros omittere . Sin autem velut peregrini , et pauperes , et fessi ferunt lacrymas in oculis , et anxiè circumspiciunt hospitium , in quo capiant extremã quietem ; dico non posse melius quidquam nuntiari ipsis , quàm hæc ipsa , Deum nempe esse benignissimum , et interdum dedisse signa , quibus recreari vellet cum ipsis ; manusque hoc fuisse illud , quod neque indignatus est , neque iniuriam sibi fieri duxit , si sacrosanctæ visiones risu nonnumquam aliquo iunctæ fuere . Forsitan austera , rigidaque ingenia erunt , quæ rebus huiusmodi abrogent fidem ; verùm hisce iam nunc aptè respondebitur.

D DE

DE CÆLESTI RISV.

Caput IX.

DICAMVS interea quid sit risus iste totus diuinus, et cælestis. Corporis risus est, et risus etiam animæ; sicuti corporis fletus, et fletus animi. Neque imaginatione tantùm id fit, sicuti fortasse credere possit aliquis, aut intelligentis facultatis applicatione, sed res diuina quædam est, diuina etiam virtute effecta, quæ cùm nostro risu similitudinem quandam habet. Neque solùm perfectior est, sed verior etiam, germaniorque risus. Atque quomodo id fieri possit, sumatur argumentum ex operatione sensuum corporis in hunc modum. Ecstatici inter ecstasim vident quædam efficaciùs, et certiùs, clariusque, quàm videantur ea, quæ corporis oculis cernuntur. Ita planè risus iste nascitur in humano animo ex lætitia, nasciturque diuino munere, et verior, perfectiorque risus est, quàm communis ille mortalium risus. Narrauit mihi ecstatica quædam grandis natu, et spectata eadem sanctitatis, contigisse sibi, vt inter ecstasim tali quadam iucunditate afficeretur. Dixit ipsa: Domine, nihil aliud à te expeto, quàm te ipsum, statimque huiusmodi responsum accepit. Ne ego

quidem

quidem aliud à te, quàm te ipſam volo. Tunc illa inexplicabili quadam, et ſimpliciſſima familiaritate hoc dixit: Domine, tu à me dicendi conſuetudinem iſtam accepiſti. Neque vltra reſponſum accepit, ſed tanta ſuauitate riſus interioris delibuta eſt, vt penè moreretur; ecſtaſiſque illa longi temporis fuit. Sed de corporis riſu poſſumusne aliquid in hoc genere afferre? An fortaſſe ab contemplantium mentibus exulat? Beata Catharina Genuenſis interdum riſit inter viſiones tam iucunda alacritate, vt omnia illius membra ridere viderentur. Cùmque interrogaretur quidnam rideret, reſpondit vidiſſe facies quaſdam Angelorum pulcherrimas tam puris, et hilaris oculis, vt diuinam illam lætitiam non imitari non poſſet. Atque in aliquo noſtro monaſterio fuit femina, cui Columbæ nomen, quæ frequentes Angelorum apparitiones, et raptus habebat. Ea cùm aliquid Angelo dixiſſet, audiſſetque reſponſum, ſuauiſsimè riſit. Tunc Angelus ei, quid rides? Edocuitque ea, quæ neſciebat, reprehenſionemque nullam Spiritus ille Beatus adhibere voluit.

In eius vita cap. 50.

DE AVCTORITATE, AC FIDE Auctorum, qui citentur.

Caput X.

PROSEQVENDO autem *diuinorum munerum tractationem hanc, vereor, ne aliqui, licet Deum timentes, & contemplationi dediti, suspicionem aliquam admittant, verane sint quæ narrata sunt, etiamsi Auctorum testimonia proferantur; dicentque fortasse non ità factum esse, et deceptos fuisse scriptores beneuolentia, quam erga ecstaticas habebant. Timidis hisce, seuerisque simul iudicibus respondebo, nescire me quomodo mortalium ingenia potuerint res tantas fingere, atque conferre in volumina, tamque grauiter, et aptè explicare, sicuti in libris hodie explicata reperiuntur. Id nescierunt facere profani, Gentilesque scriptores, clari sapientiæ fama, qui fabulas narrando suas, cùm eas credi vellent, atque pro veris haberi, referserunt sordibus eas, adsperseruntque ridicula multa, quæ probabilitatem nullam haberent. Atque dicamus, etiamsi scriptores quos retulimus, errauerint, mentirique voluerint, et fuerint impudentes, cur non intremuerit Terra, fulgurauéritq; Cælum, dum sacrosancta mysteria sic tractarent?*

Atque

Atque Deus ipse, omissa acerbitate pœnarum, dedit felicitatem hominibus, qua declarauit, eos charos sibi fuisse; tranquilléque migrauerunt illuc, vbi reuiserent Beatos suos, quos in hac vita reuerebantur, et amabant.

DE CIBO CÆLESTI.

Caput XI.

PROSEQVEMVR *igitur, adiuuante Deo, narrabimusque alia quædam, quæ pertinent ad huius primi libri argumentum. Primumque omnium dicemus, præter terrena solatia, et colloquia, consuetudinemque iucundam, Deum, vt amabiliùs, familiariùsque ageret, per Angelum seruæ suæ fideli Dominicanæ, cui nomen Beneuenuta fuit, quinque annorum spatio cælestem cibum candida forma velut ex vascula suppeditauisse, quem cibum sumendo illa corpus nutriuit. Nata est hæc Beata anno millesimo ducentesimo quinquagesimo quarto, et scriptor vitæ ipsius fuit Mutius Sfortia. Atque animaduertatur, inquit scriptor ille, fuisse ei allatum vas istud, et istum liquorem, donec ipsa non nutrita est alio cibo. Sed postquam alia gustauit, desijt vnà cum latore suo vas ipsum* In eius vita cap. 10.

appare-

apparere. Quod ſæpe fit in ſpiritualibus donis, quæ rariſſima habentur. Nam durant ipſa, donec ſumma neceſſitas durat. Finita neceſſitate, ſtatim cæleſtia munera diſcedunt, neque recuperari ampliùs poſſunt. Cibos autem hoſce cæleſtes exiſtimandum eſt manna inſtar, quod olim cecidit in deſertum, eſſe perfectiſſimi ſaporis, quippe cum perfectiſſimus Deus ſit in omnibus, quæ agit. Ac præterea reſpiciendo virium firmamentum, tanta ſunt virtute, vt minima pars magis nutriat, quàm omnes terreſtres epulæ. Atque ideo ea cauſa factum arbitror, vt eremita quidam nomine Gerardus, ſicut in vita Lyduuinæ virginis videre eſt, valde pinguis eſſet. Peregrinabatur per loca ſancta partium Orientalium Epiſcopus Anglus haud ſine fama ſanctitatis; poſtquam ad Sinæ Montem, Ægyptumque peruenit, vidit cellulam eremitæ, quæ in medio frondoſæ arboris extructa erat. Atque appropinquans petijt ab eremita, num multò antè ibi habitaſſet, et quo cibo nutriretur, et an ab aliquo inuiſeretur. Tunc homo Dei reſpondit: duodecim anni ſunt, cùm neminem video; hoc eſt ex eo tempore, quo me huc contuli; et ex Cælo mittitur mihi ſuauiſſimus, candidiſſimuſque panis, ſicuti filijs Iſrael manna miſſum fuit. Magnanimus ille ſolitarius ab epiſ-

In vita Lyduuinæ virg. p. 3. cap. 3.

copo

copo conspectus fuit pinguissimo corpore, sed vultu similior erat Angelico Spiritui, quàm alicui mortalium. Notitia hominis huius fuit Lyduinæ Virgini, antequam solitudinem peteret: immo ipsa hominem in desertum misit; ideoque solum ob commercium illud, quo sancti homines inter se se coniunguntur, conspectus ab ea sæpius fuit modis inuisibilibus, nihil obstante longinquitate locorum. Aiebatque Lyduuina tantam fuisse pinguedinem corporis illius, vt citra vestis oram collum erumperet, ac nihilominus, nec iacere commodè, nec sedere poterat, sed totas integras ferè noctes, et dies flexis genibus cernebatur.

DE ANNVLIS QVIBVSDAM & floribus.

Caput XII.

MAGNVM quoque fuit munus illud Stephanæ Soncinati oblatum, dum ei Deus annulum donaret coram Sanctis aliquibus, eumque annulum plures viderunt, eratque pulcherrimus: Neque sola hæc fuit per Insubriam, cui id eueniret, prout vetustissimi annales habent, qui in monasterio antiquissimo vrbis huius custodiuntur.

In eius vita.

tur. In quo quidem monasterio, anno millesimo quadringentesimo octuagesimo, fuit Archangela quædam, de qua mira produntur. Et cum haberet ea quendam sui studiosum, petijt is ab ea, vt à sanctissima Virgine impetraret, vt se haberet in filij loco. Obtinuit ipsa tantum munus: atque, pro signo, & monumento, voluit ipsam parare sibi annulum aureum inclusa petra quadam, & figura, quam ipsa præscripsit: quem cum non inueniret ille, incidit in iuuenem gratissimi adspectus, quem antea vidisset numquam. Is capta occasione protulit eiusmodi annulum; dixitque esse venalem, atque ita emptum ille detulit ad Archangelam, quem deinde Archangela sanctissima Virgini oblata temporis opportunitate benedicendum obtulit. Cumque iuu ni reddidisset annulum, retinuit eum aliquandiu, donec scilicet sanctè, innocenterque vixit. Sed postquam salutaria instituta dedit obliuioni, cœpitque dissolutè viuere, annulus ei est abreptus inuisibili modo, delatusque ad Dei seruam: atque in hunc diem adseruatur in monasterio illo, et per eum annulum multa mirabiliter impetrata sunt. Quid hoc loco dicere possumus aliud, nisi Deum esse liberalissimum donatorem, eundemque iustum Iudicem; neque omittendam esse reuerentiam erga res diuinas, etiam si ali-

quis

quis multis diuinis muneribus cumulatus esset? Suauißima verò fuisse mihi videtur etiam illa benignitas, quæ per flores, et odores à Deo declarata est. Quorum tantum est decus etiam inter altißima mysteria, vt omnes agri, vallesque, et colles eorum amœnitate consperſi sint in Canticorum libro. Floribus autem eiusmodi adeo delectabatur Beata Ioanna Crucea, vt in monasterio cum alijs virginibus degens, oraret Angelos earum Custodes, vt ipsarum capita rosis et floribus conspergerent, quamuis ipsæ tale nihil viderent. Credo ego pertinuisse hoc ad significandam ipsarum sanctitatem, benignitatemque diuinam, ex qua bona omnia proficiscuntur. Præterea significabatur accensa charitas erga ipsas, honorque, et opinio. Qua significatione quantopere superantur humani omnes honores, illique etiam, qui per coronas à Romanis Consulibus, et Imperatoribus manabant? Atque ita coronatæ declarabant, quanti faciat Deus virtutis opera, etiamsi apud obscura cubilia, recessusque intimos nulla fama mortalium luce illustrentur. Ita Reginarum instar extollebantur ad tanta gloriæ fastigium Angelorum manu. Ad eum modum sancta quædam virgo tota floribus consp rsa est anno millesimo ducentesimo septuagesimo. Iuxta Montem Policianum

Antonius Daza in eius vita. cap.14.

Laurentius Sordin. in eius vita, cap. 1.

nata est Agnes virgo, cuius vita cælestium donorum tum exemplo, tum copia celebris fuit. Ac sæpe animaduersum est, locum, in quo ipsa precabatur, conspergi floribus, qui postquam ipsa discesserat, piè colligebantur, atque asseruabantur. Animaduersum est etiam, vestem eiusdem, absoluta precatione, conspergi albedine quadam ad niuis instar, cùm è Cælo recens decidit. Inde factum est, vt gregales ipsius cuperent scire quidnam id esset, propiusque accedentes videbant manna esse, cuius grana deciderant, et in paruas cruces figurabantur; & aliquando accidit, vt virginum earum vna simpliciter excuteret Agnetis peplum, ipsaque humanissimè in hunc modum expostularet. Ne me priuare velis, filia, reliquijs dulcedinis illius, quam mihi Diuina Maiestas concessit. Videtur mihi virgo hæc dignius accepisse munus, quàm vetus ille populus Hebræorum, cùm ei de Cælo pluit manna, si consideremus cibum illum fuisse corporibus, hunc autem fuisse cibum animi ob suauitatem, quam afferrebat secum. Existimandumque est etiam, omnia eius membra redundasse multa suauitate ob causam eandem. An autem pabula hæc, et alimenta Dei seruorum incomparabilem dulcedinem habeant, Lyduuina verbis confirmari potest, quæ licet diutissimè

Io. Brugmanus in eius vita, p. 3. c. 8.

ſtunè in miſerijs vixiſſet, cùm tandem ad vitæ finem appropinquaret, deſtituta fuit ab omni ſpiritus dulcedine, aridaque per multos dies manſit. Atque interea audita eſt, cùm ſic diceret: Si placeret ita Deo, perferrem æquo animo moleſtias omnes, quæ in hac mortali vita ſuſtineri poſſint, vt amiſſa dona, et ſolatia recuperare poſſem. Fatendum vtique eſt, filij hominum, animaque contemplantes, oblectamenta ſpiritus inenarrabilia eſſe. Quod ſi ita eſt, quandiu patiemini cor veſtrum errorum tenebris manere inuolutum, quæ contemplationi ſint impedimento? Quanta erit defatigatio veſtra, abſque hac requie? Silueſtres feræ opaca loca, et ſpecus obſcuros habent ad requiem ſuam, vobis verò nec locus, nec tempus vllum meditandi relinquetur? Credite mihi, non poſſe vitæ huius turbulentiſſimæ æquor enauigari, niſi defixos oculos habeamus in ſtella aliqua itineris duce, quæ ſtella ſimul atque deſijt apparere, de noſtra ferè vita, et ſalute actum eſt. Si acta in tenebris vita, ſi priuatio ſolatij in veſtrarum effuſione lacrymarum, ſi neceſſarij alimenti penuria numeranda ſunt inter ſumma calamitatum humanarum, digni eſtis vtique miſeratione magna, niſi conamini lucem adſpicere hanc, gaudijſque huiuſcemodi, hocque pane Angelorum frui.

Philo lib. de Abraham.

Quæ diuinæ lætitiæ designatæ, vt Philo Hebræus ait, Isaachi persona fuerunt. Namque Isaachi nomen ex Hebraica interpretatione risum significat. Risus autem ipse non est qualis in hominum vultu oritur, sed qualem purgatæ mentes concipiunt. Subijcit deinde Philo, Isaachum immolatum fuisse Deo, vt significaretur, lætitiam, si proprie loqui velimus, Deo conuenire. Nam humanum genus tum præsentium malorum sensu, tum appropinquantium expectatione, in perpetuo mœrore esse oporteret. Atque illud etiam verum est, licet diuina natura sit fons inexhaustæ felicitatis, et gaudij, tantopere tamen fauere eandem hominum generi, vt quotiescunque meruere homines gaudij partem aliquam, largissimè eam donet. Hinc fit, vt ipso diuino consilio statutum sit abducere à dolore, et mœstitia quàm maximè mentes eas, quæ rectum virtutis iter calcant. Quoniam verò mortalium merita, et vires exiguæ sunt, hinc fit, vt amara dulcibus mista esse oporteat, neque vnquam solidæ, ac sinceræ lætitiæ imbres è Cælo deciderint. Et quemadmodum cælestium corporum lux est ipsa quidem per se sincera et pura, sed regionis nostræ caligine offuscatur: ita lætitiæ illæ miseria nostra turbantur semper.

DE

DE CHRISTIANÆ MENTIS IVCVNDITATE

LIBER SECVNDVS.

LIBRI HVIVS SECVNDI Argumentum.

Caput I.

P*OTVISTISNE cognoscere saltem ex longinquo, amici Dei, sacerdotesq;, et pastores diuini gregis, et solitarij contemplantes, narrata miracula? Potuistisne cernere ea, vel potiùs potui ego demonstrare vobis sin minùs immensos splendores, saltem radium aliquem lenißimi moris diuini, quatenus familiariter agere nobiscum decreuit? Dicamus nunc quomodo Diuina hæc eadem Maiestas voluerit admirabi-*

mirabilius modis honorare vos ipsos veluti amicos suos, etiam dum in hac vita degitis, ac deinde post mortem etiam; qui honores, et quæ decora, quæ in alijs fuere, possunt ad vestram etiam inenarrabilem redundare iucunditatem atque lætitiam. Diximus in vltima parte primi libri, tam liberalem esse Deum, vt sineret pleraque voluptati esse mortalium animis, sed iucunditatem eam, atque dulcedinem semper esse mistura aliqua infectam, atque turbatam; nam peregrinatur in terris, hospesque nostra est, cùm propriam in Cælo sedem habeat; aquasque hasce dulces, et amaras, fluminum instar, quæ se se effundunt in mare, et velut maris vndæ redundant in flumina, perpetuò inter se confundi ac misceri. At volumus vnumquemque scire, dum de hominum lætitia sermonem habemus, eam significari lætitiam, quæ iustorum est, non autem impiorum, qui, dum tales sunt, aluntur doloribus, et luctu, iustumque est, eos exhilarari numquam. Ex diuerso amici Dei diuina simul, et humana omnia in conspectu habent, ex quibus magnam lætitiam hauriunt. Volumus igitur nonnulla tractare de terrestribus etiam rebus, quippecum memores simus, sacros plerosque Doctores, veluti Clementem Alexandrinum, veluti Tertullianum, veluti Lactantium, dixisse,

Clemens Alex. lib 6 Strom. Tertull. de Resurrect. Lactantius lib. de ira Dei cap. 13.

creatum

creatum fuisse Mundum à Deo, vt hominum generi inseruiret. Ac planè non creatus fuit Mundus eius hominis causa, qui postea peccati labe se se contaminauit, neque eorum causa, qui, sequentes primi hominis vestigia, item peccauerunt; sed iustorum hominum causa Deo visum est ab omni æternitate Vniuersitatem hanc creare. Atque ideo hæc tam opipara mensa, et admirabiles epulæ, palatiumque tam illustre, aurum, et gemmæ, et cætera creatarum rerum opes, nequaquam fuere destinata inimicis Dei, sceleratisque mortalibus: neque debent infelices illi ob hanc causam parte vlla felicitatis frui; timoresque tantùm, et horrores, & mortes, et æterna caligo, et perpetua nox eos manent.

DE CONTEMPLATIONE rerum naturalium.

Caput II.

QVÆ res inter alia, sicuti ego credo, sanctos Patres mouit, mouetque adhuc pios multos animos, sicuti nostris temporibus factum est, vt specularentur subtilißimè diuinam potentiam in creatis rebus, tamquam ea patrimonium, et hereditas hominum piorum essent, Orbisque to-

tus

tui possessio ipsorum esset, quem seu fundum, et hortum vnum incolendum eis, habendumque Deus assignauerit iam inde ab eo tempore, cum primo homini possessio illa diuino ore confirmaretur. Sermones, et colloquia circa creatas eiusmodi res possunt nobis esse summæ iucunditatis, illaque præsertim, quæ sacri, et sancti Doctores habuere; amœnumque inprimis, et iucundum est considerare, quemadmodum ipsi summa cum animi lætitia, et voluptate singula illa separatim, et omnia simul attentè speculabantur, veluti si filius aliquis admiraretur paternæ domus amplitudinem, ac deinde exhilararetur, cum se tantorum bonorum heredem fore reputaret. Eum, qui primus omnium cœpit contemplari res naturæ, referendo eas ad Dei agnitionem, credibile est, fuisse Adamum exiguo illo temporis spatio, quo à peccati labe integer fuit; nam statim vbi ille creatus est, accepit notitiam omnium naturalium rerum, idque sacri scriptores affirmant, qui talia commentantur, vt sententiarum Magister, et Sanctus Thomas, et Sanctus Bonauentura, et Vgo Sancti Victoris. Ac post diuturni temporis lacrymas, dici potest etiam, eum in eiusmodi contemplatione valde fuisse occupatum, et Patriarchæ cæteri, dum solitariam agebant vitam, vsi sunt cognitione creata-

Gen.cap.2. v.15.

Magister sent.lib. 2.dist. 23.
S. Thomas 1.p.q. 94 art 3.
S Bonauent.in 2. sent.dist.23.art. 2.
Vgo à S. Victore lib. 1. de sacram. par. 6. cap.12. & 13.

creatarum rerum, vt vehementiùs Deum amarent. Et fortaſſe Abrahamus, cùm meridiano tempore in Tabernaculi ſui aditu ſederet, eiuſmodi contemplatione occupatus fuit, et Iſaac, cùm in campum egrederetur ad meditandũ ante oculos habebat multa, quæ piè contemplaretur. Moyſes verò in ſuis libris, et cæteri diuinarum Litterarum auctores, continuatè tractauere ſermonibus res humanas, per quas ad Creatoris notitiam excitarentur. Quinimmo credo ego, ſi libri omnes Salomonis in hæc ſæcula perueniſſent, multa ſciri poſſe de Naturæ arcanis, quæ nunc ignorantur, et à Salomone tractata eſſe debuerunt, et in libris præſertim eis, in quibus ab arbore cedri vſque ad hyſſopum naturalia perſecutus eſt, eiuſmodi cognitio extaret. Atque cognitione eiuſmodi diffundente ſe ſe latiùs per omnia philoſophandi genera, non parum ad eam rem adiumenti contulere ſcripta Platonis, et Ariſtotelis, et Theophraſti, quos poſtea ſequuti ſunt innumerabiles profani ſcriptores, ſicut ſacri etiam, Baſilius, Ambroſius, Nazianzenus, Chryſoſtomus ſectatores ſuos habuere, qui in eodem genere philoſophari non deſtiterunt. Nunc proponemus nonnulla, quæ generatim pertinent ad res creatas, et Attributorum nomine, ſiue dignitatum Naturæ ipſius appellari poſſunt,

Gen. cap. 18. u. 1.

Gen. cap. 24. u. 63.

Lib. 3. Reg. cap. 4. u. 33.

F dotes-

dotesque, et excellentiæ quædam ipsius. Neque colligemus ea, quæ dicta sunt ab alijs, nam id superuacaneum existimamus, sed potiùs afferemus si quid in mentem venerit, quod non ita peruulgatum, neque ita commune arbitremur.

DE BONITATE IPSARVM.

Caput III.

AC *primo loco creatarum rerum bonitas consideranda est, quæ certatim omnes replent nos, et onerant beneficijs assiduis, & magnis; vnde postea tot commoda nobis, salutaresque effectus proueniunt; vnde summa Dei benignitas cognoscitur; quæ mansuetissimè erga nos affecta est, liberalitatequè inexplicabili nostra commoda curat. Id in Cæli ambitu manifestissimè apparet, cuius assidua conuersio tam placabiliter, et tacitè fit. Ac licet rapidissimè conuertatur, longinquitatis tamen ipsius beneficio efficitur, vt damni nihil ad nos redundet, atque motus ille, si propinquior esset, magnoperè vitam hominum turbaret, damnaque maxima afferret. Ideo, quasi occultum opus Cæli est nostræ salutis causa, et irrequietum, et tanta moderatione, vt, qui accipiunt beneficia, vix sentiant. Elementa*

verò

vero, sicuti viciniora, et similiora naturæ nostræ, manifestiores afferunt nobis vtilitates: quæ elementa licet efficacissima sint, et infinitæ propè potestatis, seruiunt tamen nobis semper, et ancillantur, non secus atque si mansuetissima nostra seruitia essent, in quæ liberè dominaremur. Ac possumus mortales ipsi, debilesque, et infirmi sistere ventorum cursum, et frænare impetum aquarum, et incendia restinguere. Atque id vbi fiat, obijcitur nostræ mentis oculis teneri infantis figura, qui luctari cum gigante velit, atque ex lucta superior etiam discedat, non quia succumbat vltro ille, sed quia plus virium infanti, plusquè roboris insit. Terram porrò ipsam, imaginem quasi, et argumentum diuinæ Bonitatis appellare possumus in hac rerum Naturæ parte; nam ea mansueta est adeò, mitisque, et obediens, atque obnoxia nobis, vt lacerata vomeribus, aratroque perscissa, et gressu continuo conculcata, nullam contra querelam, gemitumque nullum edat, gestiatque aratorum manibus insatiabiliter obedire. Quinimmo ipsa sæpè segnitiem, et moras vltro cultoribus exprobrat, dum sua sponte fundit herbas non modò communes, sed medicas quoque herbas, quibus inculta, et horrida aspectu nemora scatent, tamquam prospiciente morbos nostros matre illa,

remediorumque copiam occultè apparante. Cùmque tanta sit eius puritas aduersus libidines, tantaque continentia, et moderatio aduersùs ea omnia, quæ immoderatè cupiuntur, ſtudet illa conferre ſuas diuerſas dotes ad propugnationem, ſalutemque mortalium, quos adeò ſuarum rerum incurioſos atque immemores videt. Non igitur conſiderata hæc, et allata à nobis poterunt aliquo modo ſerenare noſtrum animum, et replere iucunditate tunc, cùm offuſus nube curarum ſqualet, atque angitur? Quòd ſi hæc ipſa fortaſſe nonnullis haud ita placerent, cur commentari ipſi non poterunt alia non ſolùm ſimilia iſtis, ſed meliora etiam, placitura ſcilicet tantò magis, quantò ſunt gratiores ſui cuique, quàm alieni, partus?

DE MAGNITVDINE RERVM. Caput IV.

V*BI verò aliquantiſper recreati animi erunt in contemplanda bonitate, commodiſque naturalium rerum, gradum facere poterunt ad contemplandam earum quoq; magnitudinem, cognoſcendo infinitam quaſi earum capacitatem, copiam, fœcunditatem, et amplitudinem. Quæ ſanè amplitudo*

pl'itudo ex Cœli præsertim spatijs cernitur, quæ altißima sunt, vastèque lata, et profunda, vt hoc vocabulo vtamur. In qua consideratione, vt prætermittamus ea, quæ subtiliter, & acutè alij commentati fuerunt, nos tractabimus commune hoc, non solum sapientibus viris aptum, sed eorum quoque sensibus, qui Mathematicas dimensiones minimè nouerunt. Dicimus itaque, sidera omnia, quæ nobis sunt in conspectu, non multò minora esse terræ totius mole, quædam etiam longè maiora. Atque id sideralis scientiæ homines ita commonstrant, vt credere, et fateri rem ipsam cogamur. Iam si stellæ istæ potentia diuina vi in vnam aliquam Cœli partem redigerentur granorum instar, quæ ex spatiosissima planicie agri recipiuntur in fiscellam eam, vnde dispersa prius in agrum fuerant: tunc appareret, stellas ipsas in angustißima Cœli parte esse restrictas, atque coniunctas. Nunc consideremus quanta vastitas esse debeat extremi illius Orbis, Orbiumque etiam aliorum minorum, qui singuli minima sui parte tot capere Mundos possent, quorum alij terram propè vniuersam æquarent magnitudine sua, alij etiam longè, latèque superarent.

DE

DE NVMERO.

Caput V.

QVÆ sanè consideratio vocat atque subducit animum nostrum ad contemplationem infinitæ propè multitudinis, non stellarum modò ipsarum, sed creatarum etiam omnium rerum, prout maior quæque, aut minor, nobiliorve, aut obscurior, existet. Hinc magni nominis vir scriptum reliquit, reperiri viginti nouem genera pomorum, totidemque ficuum genera. Atque ut omittamus pretiosissima, et utilissima quæque, in quibus Natura vim suam occupasse meritò videtur, vel cura nostri, vel ostentatione sui, agè contemplemur tot semina, tot herbas, et agmina tanta bestiolarum, quæ sunt ignota nobis. Quæ quidem bestiolæ non solum differunt inter se magnitudine, et colore, et figura, formaque partium aliquarum, sed diuersas quoque ab eadem Natura propensiones accipere, ingeniaque, et temperamenta, et impetus, motionesve quasdam, per quas diuersis operibus exercentur, eo nimirum artificio, quod cuique earum attributum fuit. Atque ex hac exiguorum animantium, variarumque herbarum consideratione, mihi venit in mentem affirmare, meritò mirum

Plin.lib. 15.cap. 14 & 18.

videri,

videri, quod sub nostra hac ætate duos Mundos solertia mortalium aperuerit, nostrum nimirum hunc patefaciendo illis, qui aduersa nobis tenent vestigia, conterminisque regionibus, et patriam vicissim, terramque gentium illarum communicando nobiscum. Attamen in hoc etiam Orbe nostro, quem veluti familiarem, notissimumque nobis adspicimus, summa varietas rerum est, ob quas ignotus, et peregrinus, nouusque dici nobis queat. Et quidem incognita ista varietas rerum, quæ sub adspectum cadunt, habentque corpus aliqua ex parte, durabit, donec Mundo huic contingat finis ille, qui ipsum manet. Semper enim plura erunt ea, quæ nescientur, quàm quorum peruulgata notitia erit. Circa extrinsecas formas foliorum, siue frondium, quæ non à peregrinitate, pretioque suo, sed ex communi, et obuio adspectu conquiruntur, narrabo id, quod mihi fortè olim vsu venit, cùm recreandi animi causa, et cupidine aliqua inspiciendi istas Naturæ varietates, iuberem in conspectum meum afferri diuersa folia, et frondes, vt quæ notabili aliquo discrimine inter se differre videbantur, planè viderem, omitteremque eas, quibus minimum, exiguumque discrimen erat. Atque breui temporis spatio, ac nullo penè labore, in cumulum ingentem stetere ante oculos meos; animaduertique

uertique respiciendo singularum frondium substantiam, et corpus, alias esse denso, alias rariore contextu; foraminosas alias spongiarum instar, solidas alias; plenos, crassosque contactus alias habere, subtiles, et leues contactus alias. Generatim vniuersa diuersas etiam qualitates habebant; cùm nonnullæ flexibiles essent; nonnullæ firmæ, et austeræ; fragiles quædam, aliæ faciles, et lentæ; neruosæ pleraque, quædam aliæ ita cernebantur, ac si ex sola carne compactæ essent. Iam fibræ ipsæ, et nerui erant pluribus dispersi ramis eminentibus, et valida compage musculosis. Vidi cælatas, tessellatasque nonnullas, et minutissimè serratas, et acuminatas. Contrectando deinde paulò curiosiùs quasdam earum, sentiebam teneras alias, mollesque, et sequaces, et cedentes, et pannosas, et vietas: contrà, duræ aliæ, horridæque, et armatæ aculeis erant. Adspectus quoque earum varijs ingenijs discriminati erant; nam opaco quædam, et fusco corpore, pellucido, et splendido aliæ cernebantur; clarus alijs, nitidusque læuor, alijs recta, et hirta, pandataque species erat; aliæ vndatim diuagabantur. Superficies erat alijs elegans, et polita, alijs crispa, et contracta, et rugosa. Assurgebant aliæ velut in collium figuram, aliæ deprimebantur velut in cauernas. Salebræ, et spinæ,

et

et acumina, et quædam viscosa tenacitas, & hirsutus adspectus, et spuma quædam, et lanugo, crebriquè sulci, tramitesque, et canaliculi, et cancelli, et coronides distinguebant frondes eas, atque variabant. Plana erant, trinis, quatuorve angulis cuneata, rotunda, oblonga, contorta, et figura quadam ouata. Iam dimensionum in illis varietas haud minor; incisuræ largæ, et sinus, et conuexitates, et circuli, et semicirculi cernebantur. Erant ad truncum vsque recisa, et intercisa quædam, lancinatis extremitatibus alia, et quædam lima mordaces, et partita in mutulos, et scamillos. Scalarum gradus alibi cernere erat, alibi bifidos, æquabilesque vertices. Extrema ora tum rotunda, tum acuta, tum retorta, tum spinosa, tum bifulca, tum adunca conspiciebantur. Credo etiam, spectasse me quasdam repræsentantes cuculli figuram, scyphive, et humani cordis imaginem. & linguæ speciem, et virgulta minutissima, et funes, criinesque, et ferulas, et hastas, et gladios, pugionesque, et spicula, et mucrones a natura ibi depictos. Quòd si videbor fortasse cuipiam haud nimis magnificè extulisse hanc Naturæ liberalitatem, etiam in contemplatione frondium, quæ sunt mobiles, et caducæ, et leuissimæ ferè rerum omnium, legi Plinium velim, quo loco maritimas Plinius lib. 9. cap. 33.

conchas ipse describit oratione, qua non minus varia videtur, quàm ipsa Natura: qua sicuti Plato in re dissimili ait; Ipsa varietate voluptatem secuta est. *Hosce Natura thesauros quis enumerare poterit? Ac si piscium tanta est multitudo, quantam versiculus ille Psalmi declarat,* Illic reptilia, quorum non est numerus, *quid tandem existimandum erit de rerum earum multitudine, quæ latent in terræ visceribus, quasve tàm ampla, et spatiosa facies ipsius præfert? Inclytus ille Iobus niuium copiam admiratus, aliquando frigidam illam, fluxamque rem thesauri nomine appellauit. Verùm thesauros eiusmodi, tum in Cæli regione, tum in terrarum ambitu reperire quamplurimos commodè poteris. Ac sicuti subiecti homines, et minores gestire solent, vbi Principes, amicosque suos ingentem pecuniæ copiam habere intelligunt, quandoquidem ea liberalitatis materia ipsis quoque accipiendi spem afferre potest: ita cogitandum tibi est, esse te in illius famulatu, qui tua causa tantos abdidit thesauros, quanta sunt rerum varietates, quas Terra, Cæloque diuinus ille Artifex creauit, ac fecit.*

Plato in Dialogo Critia, vel Atlantico.

Psalm. 103 u. 25.

Iob cap. 38. u. 22.

DE

DE PERENNI RERVM VITA.

Caput VI.

BONA verò ista si mobilia essent, transirentque leuissimè, non tamen negligi ea, contemnique oporteret, cùm etiam breuissimi temporis fructum, et vtilitatem aliquam afferrent nobis. Verùm ea est natura ipsorum, vt cùm transeant, atque corrumpantur, permaneant simul, ac durent; cùmque breuissima sit eorum vita, diutissimè simul viuant, ob vicissitudinem nempe perpetuam illam, qua vicissitudine corruptæ res nouos ex se fœtus gignunt. Licebit itaque admirari perennitatem Dei beneficiorum erga genus humanum, atque hoc ipsum iucundissimè contemplari, quòd animantia omnia continuata in hunc diem, & propè immortali successione propagata durent. Idque tantò est admirabilius; quia nonnulla sunt eius generis, vt exiguo admodum numero procreentur, ac degant. Et tamen adhuc non periere, cùm pereant familiæ nobiles, populique numerosi temporum tabe ita corrumpantur, vt non modò vrbes eorum, & facta, sed nomina etiam, et linguæ sic amissæ sint, quasi numquam anteà extitissent. At rerum creatarum genera omnia ita custodita sunt,

atque ita durauerunt ope Diuina, vt gignantur hodie in agris vermiculi perexigui, qui tot millibus annorum antea gignebantur. Cicadæ strepitu suo, et molesto cantu conqueruntur æstiuas horas, nimio feruentes calore. Culices tem nocturni demersos sopore nos increpant, ac monent, nihil intermissa consuetudine, quàm primis temporibus ijdem habuere. Arbores etiam, quamuis fragiles, ac teneræ, perpetuitatem, roburq; multorum ædificiorum, turriumque multarum vt æquare poßint, effecere suis ingenijs, et quasi prospiciendo in posterum, quandam circa se paruulæ sobolis coronam singulæ gignunt, vt nimirum eo subsidio se se muniant aduersus insidias, et damna temporis. Habet præterea omnis arbor eum ferè instinctum, vt inserat baccis, seminique suo vim eam, qua perennare possit, et ad æternitatem quodammodo adspirat, regnique sui succeßionem per arua propagare contendit. Et quoniam Elementa, quæ communi voce pura appellantur, hunc quoque naturalem instinctum habuere conseruandi sui, non carent hac arte, vt dum gignuntur, corrumpunturque vicißim, permaneant tamen, ac durent, et in summa varietate mutent nihil. Ita ignis calefacit semper, et vrit; si quidem materia præbita sit. Mouetur, et rotatur aer: iacet fixa, et depres-

depressa tellus; suntq; irrequieti cursus aquarum. Ideo flumina, et amnes, veluti mercaturam solertissimè faciendo, permeant terrarum Orbem, mercesque suas huc illuc ferunt. Assidua sunt prælia pelago cum ventis, qui insultant assiduè, turbantque pacem aquarum, et verberant omnibus horis quietum illum liquorem, ibique regnum, siue tyrannidem exercent quandam. Salientes item aquæ, ceu simulacrum, et figura diuinæ benignitatis erga nos, emicant semper, neque vt liquorem inde haurire possis, expectanda sunt certa tempora anni, sed perpetuò fructifera, et fœcunda ea pars Naturæ est. Vidimus aliquando, solitariæ mentes, quosdam fontes opacos, quos ars ipsa numquam aperuisset, sed Natura parens blandè, amicèque occulto sinu fouerat eosdem. Ac purissima illa aquarum vena thesauris æquiparari multis possent, si perennis quispiam eiusmodi fons reperiretur. Neque liquores isti conferendi sunt cum fragili crystallo, vel durissimo adamante; quam enim humanæ vitæ commodis vtilitatem, fructumve afferunt, nisi falsa quædam opinio vniuersos haberet? Adamas quidem, nisi, raritate, et opinione commendaretur, ad nullam aliam rem vtilis esset, quàm vt occultam, et sine remedio mortem afferret, præstringeretve oculos, et repentina

specie

specie feriret. At diuitiæ istæ, opesque fontium pellunt morbos, si quis fortè decumbit æger; humani animi nubila serenant, refrigerantque corpus, et fouent calore opportuno, et alunt, et nudos, coopertosque vestibus amplectuntur. Proponite quæso vobis speciem pastoriciæ illius puellæ, quæ, stimulante siti, ad notos illos latices currit, admouetque labra matris antiquæ mammis, et purum inde liquorem haurit. Exuberant autem tam fœcundè, ac latè liquores illi, vt vix vllæ hominum artes, vllave ingenia sufficiant ad miscendos eos, siue componendos. At vltro è montibus fluunt, rupibusque altis ad irriganda arua distillant, ibique inexplicabili diuinæ liberalitatis modo suauissimè exorbentur. Tu verò bonitati huic, et magnificentiæ diffidere voles, anxièque solicitus eris, dum scaturigines in conspectu perpetuas habes?

DE

DE EFFICACIA, ET VIRTVTE.

Caput VII.

AC ne quis credat, diuinam potentiam in magnis tantummodo rebus vtilitatis nostræ causa fuisse occupatam, ibique tantummodo suas opes explicare voluisse, animaduertere licet, in minimis quoque rebus maxima vestigia potentiæ eiusdem extare impressa, et manifesta. Quapropter nihil deperit potentiæ illius, si postquam sideribus Cælum conspersit, sparsit quoque flosculis agros; et cùm Balenæ alantur eius manu, locustis quoque, et vermiculis pabula offert. Ac tanta in omnibus rebus cum potentia, et arte magnitudo est artificij diuini, vt nullam paruam rem existimari oporteat, quæ sic ab diuina maiestate tractetur. Creauit quidem et construxit Deus ossa, et carnes, artusque singulos hominis primi; sed vtique dicimus, tam admirabilem esse artem Opificis eius omnium rerum in germine omni, quod pullulet, nascaturve ex terra; et in omni animalium fœtu, qui procreetur, vt minutissima ista non indignum videri opus possint eius dextera, qua rerum vniuersitatem molita est. Vult tamen Opifex idem, naturales quoque causas, et inferiora hæc in-

strumenta fungi suo munere circa hominum vitam, cuius causa instituit ea, et creauit. Ita aliud ex alio pomum nascitur, ceruique ceruos gignunt eiusmodi quadam arte, vt prolifica vis, insitumque semen intra suum se se modum contineat, neque praescriptos sibi fines egrediatur vnquam. Fit propterea, vt exiguo, et minimo cuipiam grano tam copiosa virtus insit, qua se se diffundat, spargatque in partes plures, quibus ea accedit figura, saporque, et color, et odor, et conditiones aliae plurimae, ac diuersa, vt tantula illa grani vnius moles multiplici constet arte, seu potius variae in vno loco artes exerceantur. Ibi artifex vnus altè parietem extollit, alius incidit truncatve, alius connectit, inseritve nonnulla, et committit, alius excolendo, ornandoque, et poliendo operi est intentus, alius in descriptione, atque in dimensione operis eiusdem versatur. Ita fit, vt nullus tam plebeius, vulgarisque flosculus, nulla tam contempta, vilisque arbor existat, in qua Naturae ingenium non eluceat; quae tamquam ministra Numinis sola absque arte, et cum summa simul arte aggredi quidquam potest. Quòd si in hac rerum Vniuersitate certissimum aliquod diuinae prouidentiae testimonium extat, id sanè est opificium hoc, quod ego ita proposui. Atque

oportet

oportet prouidentiæ huius ope fretos nos, atque ſubnixos eo eſſe animo, quo milites, ciueſve fuerint, qui Regem, ducemve ſapientiſſimum habere ſe videant.

DE ORDINE, AC MODO, ſiue menſura.

Caput VIII.

IS porrò dux noſter, et Rex ſicuti regimine, ac prouidentia ſua, et poteſtate res omnes ad finem, exitumque deducit eum, cuius cauſa inſtituta, & creata res eſt: ita id ipſum tanto ordine, atque deſcriptione tam artificioſa efficit ac molitur, temperatque cuncta tam apta dimenſione, vt nihil vſquam perturbati, vel confuſi exiſtat. Id quidem admirabile regimen emicat in illis præcipuè rebus, quæ ſpirant, et viuunt; nam cùm illæ ſint præditæ ſenſu, habent ſimul appetitum quendam, et inſtinctum, quem vmbram, imaginemve voluntatis rectè aliquis dixerit. Et quamquam animantium earum deſideria, ſenſuſve, et appetitus, mobiles ſunt, ac mutabiles, ſunt tamen etiam ſtabiles aliquo modo, certaque temporis, & dierum, et horarum lege tenentur, et regun-

tur. Ideo videre eſt, auiculas ex remotis regionibus certo, et ordinato meatu ferri in noſtras oras, et ſtatos aduentus ſui dies obſeruare, cuſtodireque immutabiliter, perindè ac ſi quoddam pretium quaſi nobiſcum pepigiſſent. Dfuncta poſteà miniſterio, ad quod venerant, gregatim, et communi conſilio vniuerſa domicilia alia, familiaritateſque alias petunt. Senſum minimè diſsimilem habere videntur terreſtres etiam illæ exhalationes, quæ ventorum nomine ſcindunt aera, et vndas cient; eumque ſenſum, et motum reſpicientes antiqui ſcriptores, alas ipſis attribuere, tamquam anima, corpuſque ineſſet. His alis in certa horarum interualla repentè ſublati, et excitati, ſurgunt, tamquam per ſpatioſa priùs arua latè quieuiſſent, ſiue in cauernas, valleſque abditæ latitaſſent, prodeunt repentè, ac ſe ſe offerunt nobis. Tanta mouentur, et adſunt opportunitate, vt neceſsitatibus quaſi noſtris inſeruientes, frigora, caloreſque diſpenſent, et prout res ipſa poſtulant, tum ſiccandi vim, tum verò molliendi admoueant. Partitas inter ſe quaſi vices habent, feruntquè pruinas alij, nonnulli niues; pars pluuias inuehunt; pars eliciunt ex arbore frondes, quidam eliciunt è terra floſculos; ſunt qui fruges, et poma ſtimulent, vt temporibus ſuis naſcantur.

Pſalm. 17. u. 12. Pſalm. 103. u. 4. 2. Reg. cap. 22. u. 11.

cantur. Lasciuia interdum etiam quædam ipsis, et voluptas est, spargere iucundos odores, ipsique odorati incedere nonnumquam amant. Placent ventorum alijs tenebræ, et silentia noctis; exorientem lucem alij nuntiorum instar antecedunt, et recreandis mortalium laboribus, feruorique Solis leniendo, alij vices suas implent. Versantur autem in suis quique muneribus tanta communione, siue concordia cum occulta siderum vi, varioque motu, et influxu stellarum, vt præseferant, ac testentur, rem se quoque esse diuinam. Nunc minutiorum aliarum rerum tractandus, considerandusq; ordo erit, cuius ordinis tantò maior admiratio erit, quantò magis res ipsæ paruæ erunt, et minutæ. Videbitis arbores quasdam ita dispositis assurgere ramis, pomaque etiam quædam interiores medullas habere ita laboratas, et factas, vt ædificij alicuius ex arte simulacrum præferant. Bellionem florem crocei coloris quinquaginta quinque fibras, siue lacinias habere curiosissimus naturalium rerum indagator tradit. Plinius lib. 21. cap. 8. *Et progressus etiam vlteriùs aliquis diligentia et cura, deprehendit in Ægyptio lino tot fila, in quot dies descriptum, partitumque annum habemus. Plantæ sunt etiam pleraque, quarum singuli nodi frondium numerum affirmant, et earundem aptam, et congruentem in-*

ter se formam. Non ego vos ducam in Indos, illucve, vbi flores, balsama, et thura conspiciuntur: intra nostra nemora siluasque cura hæc nunc versetur. Vidistisne castanearum echinos, qua arte sint facti, cùm vim, ingeniumq; suum ibi magna ex parte ostentare voluisse Natura videatur? An fortasse humiles agricolarum mensæ tantum artis, tantum ornamentorũ requirebant? Considerate in primis hoc, atque animaduertite, quemadmodum Natura aculeis, et spinis armarit illas vltimas ferè frugum, vt margaritæ, gemmæve nequaquam tot sint inuolucris custoditæ, et munitæ. Inuolucra autem illa, et munimenta addita sunt aduersùs animalium famem, vimque turbinum, et nimborum, qui in altis, desertisque locis acerrimè sæuiunt. Planè aculei stant ita cancellati, et pressi, vt hastarum segetem, aciemve coniuncto orbe stare dixeris. Ac ne nimia corticis durities læderet agrestem hunc partum, delicata, et mollissima intus tegumenta sunt, ita vt tam angusto illo spatio durities asperrima, et sæuissima, incomparabilisquè ferè mollities extrema inter se diuersitate, nullo interiecto medij generis confinio, tamquam ad spectaculum proponantur. Spicula quoque, et mucrones, et intractabilis armatura, molleque velamen, deinde firmius aliud,

deinde

deinde tunica subtilior, et alia craßior, varij deinde nexus, multiplicataque vincula, et loculi varij, fibraque, et nerui cingunt, tegunt, sepiunt, ambiuntque, et ligant baccam vnam, qua nemora, et valles, et colles onerat, quave horrida adspectu, et aspera, non audet inuisere vrbes, neque dapibus honestis, et magnificis se se immiscere. Enimuerò cur tantum curarum, atque solicitudinis adhibet illa procreatrix rerum in re tam humili, et abiecta? An ornando fortasse muneri, quod nobis offert? An quia peregrina res sit, et rara visu, malèque terris nostris apta? Collibitum Natura fuit, studium sibi quoddam assumere, quasi artium discipula, in obscuro etiam opere solertiam earum imitaretur. Rursus tamen ceù magistra earum, vim, ingeniumque longè superauit. Quisnam instituit, ordinauitque ista, et descripsit? An sola per se Natura? Nimia opes ipsius essent, nimiùmque propè accederet ad supremam illam causam; neque nos eam dignaremur honore tanto, quantum ea merita esset. Auctor tot bonorum est Deus; ideoque graui reprehensione digna censentur anima illa contemplatrices, qua id aliquando minimè apprehendunt. Si lingua, sensusque Soli esset, iure optimo expostularet ille cum hominum genere,

quia

quia nimirum ambiens aßiduè ipse, cingensque nostra capita, quasi amoribus se se nostris insinuare studeat, negligatur tamen ipse cum tantis suis, assiduisque muneribus, neque de somno remittatur paulisper, vt primos ingressus, et itineris exordia contemplemur. Neque verò cursu fessum, aliasque terras adeuntem, gratia, honoreve vllo prosequimur, tamquam velocissimus ille cursus, et tam solicita cura, ministeriumque diei illius nihil ad nos pertineret. Nunc meæ orationis clausula erit, non Soli gratias esse agendas, cui neque animus, neque aures, neque sensus omnino vllus constat, sed agendas esse Soli illi, qui numquam occidit: At nos lucem ipsam semper oderimus? Cimmeriaque cacumina, et specus insidebimus, erimusque ceù nocturnæ quædam aues?

Homerus Odyss. 11.
Strabo lib. 1. Geographiæ.

DE PRVDENTIA, & sapientia.

Caput IX.

VIDEOR *etiam animaduertere, nonnullas esse creaturum rerum, quæ parùm contentæ ordine hoc, atque dispositione, gloriam quandam maiorem petunt, altiùsque laudari amant.*

Mouen-

Mouentur enim eiusmodi quadam arte, et solertia, quam prudentiæ quoque, et sapientiæ nomine, meritò appellare aliquis poßit. Ac plerasque artes, quæ machinantur aliquid, et versantur in opere faciendo, initium inde, et viam sumpsisse apparet. Neque enim aliter instituerunt homines excitare tecta, quàm nidorum, et loculamentorum adspectu, quæ domicilia esse auibus, et apibus viderunt. Velocißimi porrò auium meatus, et earum forma, maris sulcandi, et naualis fabricæ fores aperuere. Textrinæ magistri fuerunt araneæ: vestium opportunitatem monstrauere volucres, et tranare flumina bestiolæ illæ priùs nouere. Medicinam quoque siluestria animalia potiùs, quàm homines ipsos inuenisse, communis opinio est. Ortus porrò siderum, et obitus, et vim eorum variam, et tempestatum, Cælique mutationes nonne monstrauere animalia ipsa, quibus periti homines etiam pro præsagijs, et ducibus vtuntur? Iam eadem nonne disciplinam militarem ostenderunt, prudentiamque Imperatorum, et vigilias, et variam armaturam, et propugnandi, oppugnandique artes, et insidias, et locorum opportunitatem, et ordines, et fœdera, societatesque docuere illos, qui postea tranctando bella, magnum sibi nomen peperere?

Plinius Hist. Nat. lib.9. cap.24.

DE

DE PVLCHRITVDINE, & ornamentis.

Caput X.

IAM creatarum rerum tanta est, et tam amœna pulchritudo, vt eius contemplationem non vltra differri oporteat. Ea namque pulchritudo ceu dispensatrix est iucundißimarum cogitationum, quas animo nostro immittit, et festa pompa Naturæ quodammodo dici eadem potest. Pulchritudo Cæli, stellis efficitur; aeris pulchritudo, serenitate eiusdem constat. Mansuetudo animalium, plantarum flores, hominum ipsorum humanitas, efficiunt in vno quoque genere id, quod dici, atque intelligi pulchrum volumus. Pulchritudo in omnibus rebus singulare quiddam est, quod neque virtuti repugnat, et cum vitio coniungitur, probosque, et minus probos pariter delectat. Inerme negotium est, et vim arcet; muta res, et facunda; nihil petens, et impetrans cuncta; placat eadem animos, et bella infert, et sine vllo strepitu, querelave vlla placatißimè victoriam reportat. Ac sicuti Naturæ opera longè illustriora sunt artis operibus: ita in colorum præcipuè pulchritudine Natura ipsa vincit artem; quandoquidem nulla Pictorum excellen-

excellentia tam assequi pulchritudinem imitando potest. Nubecula vna, quam radij Solis feriant, omnem picturæ conatum superat; neque amphitheatra omnia, et portæ triumphales minimam partem vllam eius pulchritudinis habebunt, quæ in Jride spectatur. At gemmæ, tamquam emulæ cælestium luminum, imitantur, ac sæpe etiam vincunt nunc scintillantes stellarum flammas, oculosq; earundem sereno Cælo renidentes, nunc Solis radios, nunc ignium lumina, et fulgores. Et quoniam non colorum tantummodo pulchritudo est Cælo, terraque, sed ordinis etiam, atque structuræ est pulchritudo; ideo considerari florum structuram decet, quos Arabes, Ezzeharun *appellant, quo nomine, pompa terrarum designatur. Nascuntur hi flores in summis, extremisque ramis, quò promptius adspiciantur. Latitant aliquandiù quasi prouisu quodam, metuque naturali, ne aeris, et ventorum iniuria colores illos delicatos lædat. Vbi deinde visum est illis, explicant, atque pandunt vltro subtiles amictus, insigniaque sua, et latißimos vultus ostentant. Vultus eos videas diuerso corollarum nexu cinctos, amictosque pluribus folijs, et interdum dimensione, et figura quadam eiusmodi, vt turrita quadam specie in Cælum assurgant. Teneri sinus eorundem muniuntur*

viridi, et validiore armatura foliorum, ceù exuuiarum, quæ validiore pedamento sustentantur, à quo postea tamquam ex vasculo hauriunt liquorem flores, et à vicinioribus ramis aluntur. Pulchritudo autem admiranda creatarum rerum si æqualem florum vitæ tantummodo æuum haberet, nimiùm sanè, ò solitariæ, contemplantesque animæ, fluxa essent, nimiùmque caduca bona, quæ tantopere laudamus; sed inest illustris hæc, et augustißima species aliјs rebus. Pulcherrima maris facies est tunc, cùm purpureo adspectu placatæ vndæ se se deuoluunt, amplexuque mutuo circumplicantur eiusmodi colore, quasi Cælum illuc descenderit. Pulcherrima sunt flumina, quæ littoribus alludunt, leniterque lambendo, occultè insidiantur. Vestiti colles amictu suo, vallesque, et spatia camporum pulchritudine non carent. Quercusque, et pinus, et cupressus, quamquam sterilitate damnatæ arbores, allicere pulchritudine oculos possunt. Hæc, atque talia intuentibus, haud alienum erit considerare, cur ita Deus primùm, deinde Natura ministra Numinis tantam impertire elegantiam, amœnitatemque voluerit sensu carentibus rebus, vt sensus omnes nostros oblectare poßint. Vos verò terris addicti, mortales, si fortè in Librum hunc meum incideritis, credetisne,

tisne, florere vtilitatis vestræ caussa rosas, frōdescere arbores, et rubere poma? Tunc, cùm prima semina germinarent, vestireturque tellus, vos minimè adfuistis; neque id merita vestra requirebant, cùm omnino nulla essent. Immo minimè digni fueratis; nam ad hoc diuinum spectaculum primus tantummodò Parens admissus fuit, veluti anima innocens, et amica Deo.

DE LIBRIS CANTICORVM.

Caput XI.

NIMIVM imperfecta, et manca tractatio hæc esset, si proposita herbarum, et florum pulchritudine, quos tantis Natura muneribus honestauit, amœnitatem eam, quæ in Canticorum Libro depicta continetur, omitteremus. Itaque contemplabimur paulisper hortos illos, quos ego æquiparauerim primæuo terrestri horto, in quem dira illa terrarum eluuio, hoc est, in quem primorum Parentum peccata sæuierūt. Ac diruto eo, Salomon alium quendam ingenio suo descripsit, et afflatu simul diuino, qualem nimirum priorem illum fuiße arbitraretur. Caussam ego suscepti huius argumenti afferam vobis, cui quidem nihil fabulosi inest, sed vera omnia,

I 2 alto-

altoque, et admirabili consilio repræsentata. Voluit Regia mens scriptoris illius mentibus subijcere nostris diuini amoris vim, potentiamque, & puritatem, et beneficentiam erga nos, simulque voluit demonstrare, quanta esset amoris eiusdem suauitas, ac dulcedo supergressa amores alios omnes. Id quò faciliùs assequeretur, honestiùsque faceret, Commento quodam huiusmodi est vsus. Vineam, siue fundum, hortumve repræsentauit, in quo flores, et poma, arboresque generum omnium spectarentur; odorque, et color, et sapor omnem haberent suauitatem, et elegantiam. Scilicet ille per hæc simulachra, amœnitatesque, per hæc diuerticula, per hæc silentia, et vmbras, efficaciùs perfectiùsque allici, et excitari contemplantium mentes animosq; posse existimauit, quàm si quidlibet aliud proponeretur. Itaque singula Scripti illius partes vocant animum nostrum ad hilaritatem, pelluntque nubila, et solicitudines, et quidquid molesti, vel inhonesti animum eundem occupare potuisset. Quomodo autem tristitia hæc habere animos nostros poterit, vbi tantam Deum ipsum nobiscum instituisse familiaritatem videamus, quanta maior desiderari non possit? Neque enim dixerit in solitudine sua segnior aliquis, et supinus, Scriptum illud ad illos tan-

tum.

tummodo pertinere, qui altiùs meditando, extollere se se in Cælum possunt. Est planè sermo cum Dei amicis institutus: sed etiam si non tanta fuerit sanctitate aliquis, quantam vel expeteret ipse, vel inesse alijs videt, non tamen ideo cadendum est animo, Liberve ipse refugiendus. Certissimè tenendum est hoc, sponsas esse Christi animas eas, quibus Gratiæ diuinæ pars affulsit, propriè, inquam, et germanè sponsas; id, quod pluribus argumentis efficere, ac demonstrare promptissimum esset. Ideo Sponsa illa Canticorum designat animas omnes addictas, charasq; Deo, etiamsi fortasse deesset illis aliquid ex ea flamma, et ardore, quem nonnullæ sanctiores animæ habuerunt. Et quamuis deesset etiam alicui tanta subtilitas ingenij, et excellentia doctrinæ, quantam Liber ille requirit; non ideo abijcienda lectio est, cùm pars etiam minima rerum earum cognita, et percepta, fructum afferre vel maximum possit. Scias velim, arbores nonnullas natura esse adeò delicatas, et præstantes, vt cortice, odoreve solo, suauissimi cibi vicem implere possint, oblectamentumque singulare habeant. Sunt itaque ad animi tui pabulum, et oblectamentum in hoc Libro nemora, et prata, montesque, et colles, et valles, et æquora camporum, solitudinesque, et culta loca,

 qua-

quadrupedes, et volucres, odoratæ plantæ, et vnguenta pretiosa; ibi describuntur anni tempora cum propitijs, fauentibusque ventis, et vbere copia bonorum, quæ secum ferunt. Atqui arbores istæ, cui tandem florent? Cui suauitates odorum afflantur? Cui miscentur vnguenta? Cui tales horti instituuntur? Cur dantur nobis in conspectum? Si hæc omnia pertinent illuc, vt mortales beatißimè, ac felicißimè agant; quantum scilicet in hac humanarum rerum miseria potest esse beatitudinis, et felicitatis, cur tandem accersimus vltro molestias? Cur appetitus immoderati lacerant atque rodent animum? Cur etiam in hac vita beati non sunt homines, qui se se addixere Deo, sanctèque eum timent? Hæc porrò sensa animi nostri, quæ miscemus sic, et exhibemus, inuenientne labra, quibus amarum sapiant? Poterit id quidem fortasse accidere, sed non arbitror fore, vt tale quiddam contingat in ijs, quæ mox trademus, licet valde similia sint primis, si quidem admonuero priùs, ea minimam partem esse munerum ingentium, quæ magni Chrysostomi stylus fudit, sicuti rem deinceps ipsam tractaturi sumus.

DE

DE S. IOANNIS CHRYSOSTOMI meditamentis.

Caput XII.

IS igitur docet, pulcherrimarum rerum, quæ terra continentur, adspectu, inuitari animum ad pulchritudinem eximiam virtutis, et silentio solitudinis vocari mentes humanas ad placidos mansuetosque mores, eamque siluestribus locis inesse virtutem, vt naturalium donorum, et ornamentorum copia excitent piorum animos ad odium perturbationum earum, quæ perturbare quietem possint. Verba Chrysostomi sunt hæc; At mitis huius mens, cuidam montis vertici similis est; auram quidem habenti tenuem, purum verò radium, pura fontium fluenta, multasq; florum amœnitates, vernantiumquè pratorum, & hortorum plantis, & floribus frondentium, & aquis viridantium irriguis. Si quis autem & sonus immurmuret, dulcem, & multam insparget audientibus voluptatem: vel aues enim canoræ summis arborum insident frondibus, & cicadæ, philomelæ, & hirundines concentum quendam concorditer efficiunt musicum. Vel Zephyrus arborum folijs sensim aspirans, pinos, & piceas susur-

Chrysostomus Homil. 29. ad Populum Antioch.

susurrantes, & cygnos frequenter imitans, & rosæ, ac violæ, & flores se leniter inclinantes, & viridantes quasi mare cœruleum blandè fluctuans exhibent: quinimò multas aliquis inuenire posset imagines. Nam cùm in rosas quidem respexerit, iridem se videre putabit: cùm verò violas, pontum fluctuantem; at cum lilia, Cælum. Nec aspectu verò tantùm, & visu huiusmodi tunc delectabitur, verùm & ipso corpore pratum intuentis, illum magisque remittit, & respirare facit, vt se magis in Cælo, quàm in terra esse censeat. Est & alia quædam vox, cùm à vertice montis aqua per riuos spontè defluens, & subiectis lapillis quieto sono sensim immurmurat, & ita membra resoluit per voluptates, vt statim laxantium oculis somnum ingerat. *Hactenus diuina lingua summi Doctoris. At vt clarius etiam perspiciatis huius inclyti animi teneritudinem, ingenijque suauitatem, qua humana diuinis, et quasi cum terra Cælum miscuit, recolamus hæc eiusdem dicta, quæ alibi leguntur.*

Homil. 10. ad Pop. Antioch. Prætereà mente mihi prata percurre, hortos, florum genera, herbas omnes, vsus & ipsarum suaue olentium, figuras, situm, nomina tantum, arbores fructuosas, & infructuosas, metallorum naturam, animalium terrestrium, marino-

rinorum, natatilium, per aerem meantium, montes, saltus, lucos, inferius pratum, superius pratum (etenim in terra pratum, & in Cælo pratum) siderum varij flores, inferius rosæ, superius iris. Vis & in auibus tibi pratum demonstrem? Considera pauonis corpus varium, & omnem excedens infecturam, purpureas auiculas. Cogita mihi Cæli pulchritudinem, quantum temporis agit, nec offuscatum est, sed velut hodie fabricatum, ita est nitens, & splendidum: terræ vterus tantum tempus pariens, quomodo non hebetauit virtutem suam. Cogita mihi fontes, quomodo scaturiunt, & non defecerunt, ex quo facti sunt, iugiter manantes diebus, & noctibus. Cogita mare, quot flumina suscipiens, mensuram non excessit. Sed quousque incomprehensibilia sectamur? In dictorum vno quoque dicere dignum est: quàm magnificata sunt opera tua Domine: omnia in sapientia fecisti. *Atque dicta hæc nonne ex Beati Joannis Antiocheni sensu deprompta sunt, qui ex orationis suauitate, Chrysostomi nomen meritò inuenit? Sunt sanè. Nec tamen alius fortasse ætate illa seuerior, grauiorque fuit, quàm ille fuit. Considerate igitur quo modò is cogitationum suarum austeritatem, et ipsarum elegantiam, et eloquentiæ flores cum*

huiusmodi oblectamenta nihil morabar. Mens etenim multiplici ægritudine oppressa, voluptates omnes repudiat & auersatur: verùm ipse animo cogitationibus se se volutante, talem aduersariorum verborum pugnam experiebar. *An tu remedia hæc parùm apta Gregorij magni necessitatibus dices, aut leuiora, quàm res ipsa postularet? Iam scito, nullam esse medicinam, cui semper cedat morbus; et quamuis medicina præstanti hac virtute careat, fieri tamen aliquando potest, vt nobis mirificè prosit. Ideò reijcienda ea non est, neque illico contrahenda est frons, simul atque de ea mentio est. Nazianzenum quidem talibus delectatum esse remedijs, neque contempsisse omnino tale quidpiam, argumento est locus ille orationis habitæ post reditum, quo loco circa creatarum rerum varietatem diuinè philosophatur, consuetudine nimirum illa qua fuit huic viro, nullam Naturæ partem omittendi, ex qua documentum ipse aliquod sibi non sumeret.* Inambulabam egomet mecum, iam declinante die: locus ipse inambulationis litus erat. Etenim huiusmodi relaxationibus laborum molestias discutere soleo, quando ne quidem neruus semper tentus ferre contentionem illam potest, sed eximi eum nonnihil de extremitatibus necesse est, si qui-

Gregor. Nazian. Orat. 13. post reditum.

dem arcum tendere rursum aliquando velimus, ac sagittario non inutilem reddi eo tempore, quo arcu sit vtendum. Ambulabam igitur, & pedes quidem incedebant, oculi verò in maris intuitu defixi erant: quod nobis spectaculum sanè non admodum iucundum præbebat, ceteroqui iucundissimum, quum tranquillitate purpurascit, & grato, mitique motu litoribus alludit. Quid tum accidit? Vehementi vento (libenter enim sacrarũ litterarum verbis vtor) flante, concitabatur ac fremebat, & fluctus (vt in agitationibus huiusmodi confieri solet) partim procul exsurgentes, & paulatim eximiam in altitudinem intumescentes, hinc imminuti ad litora soluebantur: partim rupibus vicinis illisi ac repulsi, in spumeam ac tenuem aspergi nem dissipabantur. Istic & silices, & algæ & buccina, & ostrea leuissima extrudebantur, ac velut expuebantur, quum vicissim quædam fluctu recedente abriperentur: ipsis interea rupibus haud secus immotis & inconcussis manentibus, ac si nullam omnino vim experirentur, extra quàm quòd à fluctibus ferirentur. Hinc me nonnihil ad philosophiam vtilitatis cepisse scio, & (vt omnia dirigere ad meipsum consueui, præsertim si contingat, vt quadam quasi vertigine corripiar ad casum aliquem;

quod

quod modò accidit mihi (non obiter accępi; quod oculis obijciebatur : sed mę spectaculum hoc erudijt. An non enim, inquam ego, hæc vita nostra, & res humanæ mare quoddam sunt? Nimirum in ea quoque multum est salsuginis & instabilitatis. Non venti sunt tentationes, quæ nobis accidunt, & alij casus inopinati? Videtur hoc animaduertisse mihi summæ vir admirationis Dauides, quum ait: serua me Domine quia penetrarunt aquæ ad animam vsque meam: Item; libera me de profunditatibus aquarum. Veni autem in profunditates maris, & tempestas me demersit. *Morem hunc fuisse illi communem colligi ex eo potest, quòd cum verno tempore, et prima Dominica die post sacri Paschatis celebritatem, concionaturus esset ad ingentem hominum multitudinem, ex temporis illius suauitate dicendi occasionem desumpsit; cùmque vellet, auditores suos ad mysteriorum diuinorum contemplationem excitare, mirificè hæc dicit*: Sed iam ad temporis quoquè laudes prædicandas, solemnique lætitia celebrandas, nos, vt par est, conferamus. Commodum enim omnia ad solemne hoc festum concurrunt, simulquè lætantur. Vide enim qualia sint, quæ oculis offeruntur: princeps anni pars principi dierum pompam peragit,

Orat 43. in nouam Dominicá.

agit, ac quicquid pulcherrimum, & suauissimum habet; dono dat. Nunc Cælum splendidius, nunc sol sublimior, magisque aureus, nunc lunæ orbis illustrior, & siderum chorus purior, nunc & fluctus cum littoribus, & nubes cum sole, & venti cum aere, & terra cum stirpibus, & stirpes cum oculis in gratiam redeunt. Nunc fontes limpidiùs fluunt, nunc flumina vberius, nimirum hybernis vinculis soluta. Nunc, & pratum suauiter olet, & planta viret, & herba detundetur, & in virentibus aruis agni lasciuè saltitant. Nunc nauis cum celeusmatis, ijsquè vt plurimum religiosis, pietatisquè plenis è portu soluit, ac velo tanquam pennis cingitur, ac per gyrum assultat delphinus iucundissimum quiddam insufflans, se sequè in altum euehens, ac vectores lætos, & hilares prosequitur. Nunc aratrum agricola compingit sursum aspiciens, frugumquè datorem inuocans, ac boui aratori iugum innectit, dulcemquè sulcum proscindit, ac spes lætas fouet. Nunc, & opilio, & bubulcus fistulas aptant, ac pastorale carmen inspirant, atque in arboribus, & petris veris amœnitate fruuntur. Nunc plantarum cultor plantam curat, & auceps calamos construit, ac ramos suspectat, & pennam auium studiose explorat. Nunc piscator profundum

aquæ

aqu e perſpicit, ac rete ſuum repurgat, & petris inſidet. Nunc ſedulæ apes ſolutis pennis, ac relictis aluearibus, ſapientiæ ſuæ documentum præbent, atque ad pra'a conuolant, floreſque populantur: ac partim cellulas elaborant ſexangulas, & inter ſe oppoſitas fiſtulas attexentes, rectaſque angularibus alternantes, non minus ad operis elegantiam, quàm ad ſecuritatem: partim mel in horrea recondunt, atque hoſpiti ſuo dulcem fructum, & inaratum proferunt, quemadmodum vtinam nos quoque, qui Chriſti apiarium ſumus, ac tale partim ſapientiæ, partim induſtriæ, & laboris exemplum accepimus. Iam, & nidum aues conſtruunt, & alia quidem redit, alia immigrat, alia circumuolat, ac nemus cantu ſuo implet, hominemquè garritu demulcet. Omnia Deum laudant, ac vocibus mutis concelebrant. Propter omnia enim gratiæ Deo per me habentur: atquè ita illorum laudatio, mea efficitur, nimirum à quibus ego laudis argumentum capio. Nunc omne animantium genus ridet, nunc omnibus ſenſibus paſcimur, atque oblectamur. Nunc ſuperbus equus ac iubam arrigens, ſtabulum faſtidit, ac perfractis vinculis per campos laſciuus fertur, atque in fluminibus geſtit, ſe ſequè oſtentat. *Iam quantam animi tranquillitatem,*

et

& quietem, et pacem ista generosi Spiritus verba continent? Superant sanè quodammodo Naturæ ipsius munera, et suauitates. O serenum vitæ genus, ò diuinam mentem, ò studia, peregrinasque doctrinas, quæ facultatem, et viam inuenere tam aptè coniungendi diuersa duo vitæ genera, cum labore nempe quietem, et silentia cum tumultu. Neque verò crediderit aliquis, diuinos illos cælestium rerum interpretes, nullo exemplo proposito, talia commentatos fuisse; fuerunt enim alumni, sectatoresque diligentissimi Litterarum diuinarum, et ad eam normam instituta vitæ direxerunt, illecti nimirum admiranda illarum suauitate. Doctorem, et magistrum præcipuè Iobum secuti sunt, qui tot ante sæcula prolixiùs atque diffusiùs, quàm alius quisquam in eo genere versatus est, quique creatarum rerum instrumento, diuina consilia demonstrat. Nunc ille potentiam diuinam extollit, nunc sapientiam, nunc artem Numinis, nunc Naturæ res miras pandit. Post Iobum, idem fecit diuinus Auctor Psalmi centesimi tertij, quo Psalmo proposita Cæli, terrarumque, et aquarum, & animalium creatione, desumitur inde laudandi Numinis argumentum, et clausula narrationis vniuersæ iucundissima hæc est; Cantabo Domino in vita mea: psallam Deo meo, quamdiu sum.

Iob cap. 37. 38. 39. 40. & 41.

Psal. 103. 34.

sum. *Neque mirum propterea est, si antiquæ hæc exempla intuentes aliquæ ex ijs, ò animæ contemplatrices, quæ pares vobiscum animos, et sensus planè eosdem gerunt, caperentur collium desiderio, vallesque concupiscerent opacas, vtroque reuirescerent ipsæ, virentium, florentiumq; arborum adspectu. De Beata Catharina Adorna proditum memoriæ est, consueuisse ipsam descendere in hortum subiectum ædibus suis, et huiusmodi alloquia serere cum plantis. Nonne vos Deus meus instituit, ac creauit? Nonne alumnæ Numinis? Nonne Auctori nostro præstatis obsequium? Ac talia cùm diceret suspirijs anhelabat ingentibus; cum verò animaduerteret, voces illas suas ab alijs audiri, graui dissimulatione, finem alloquio imponebat.* In eius vita cap. 17.

DE LOCIS AMOENISSIMIS.

Caput XIV.

V*T autem magis, atque magis vestro animo oblectamenta paremus, quæcumque per nos licet, amaritudinemque vestri spiritus, quæ interdum maxima est, suauitate nonnulla mitigemus, adeste paulisper mecum ad contemplanda loca, secessusque amœnos, quò Natura congessisse suas*

iucundas opes, ac velut in theatrum cumulasse videtur, vt sui spectaculum humano generi exhiberet. Atque vt pulchriorem, admirabilioremque pompam efficeret, oculis simul, et mentibus mortalium alludere voluit, collocato deliciarum regno, vbi desertæ solitudines squalent. Est apud Quintum Curtium, quòd Alexander Magnus ad Orientem Solem, Iouis Ammonis Templum reperit prope Æthiopiam, cùm victoriarum suarum cursu, solitudines eas peragraret. Sita ea moles erat in squalida, et arenti planitie, cui frugiferam vim omnem Natura ipsa denegarat, eratque sterilitate velut emortua tellus. In medio illo camporum æquore, si quis oculorum aciem intendisset, nihil aliud, quàm vndique Cælum, et vndique minutissimi sabuli quasi pelagus, adspiciebat sine vlla extrema ora, in qua acies conquiesceret. Torrida, et accensa regio nullam arboris stirpem, nullumque vestigium humani cultus præferebat; nullam aquæ scaturiginem, nihilve prorsus humidi illic reperires. Iam tantos inter ardores, incendiaque, et caminos, conspexere Græci campum opacum vario, densoque ramorum contextu. Siluas eas perennes aquæ rigabant passim emicantibus riuis. Perpetua ibi veris facies, semperque renidens Cælum, et anni tempora certabant inter

Q. Curtius lib. 4.

se,

ſe, vt partem illam terrarum vnicè condecorarent, ac bearent. In Theſſalia, Tempe ſic decorauere veterum ingenia, prodendo, et canendo de loci illius miraculis, vt certamen cum Natura quoddam habuiſſe videantur. Sanè mirifica res erat: Peneus amnis interfluebat, puriſſimas aquas vehens, quæ imminente ramorum vmbra cingebantur, atque radiabant. Tenaci gramine veſtiebantur ripæ, mollique glacie ſtratum erat fundum, et hæc omnia ſimul amœniſſimum illud Naturæ opus augebant. Planitiem ipſam inclyti duo colles includebant, et perpetuò virens ſilua coronabat locum. Paſſim aſſurgebant nitentes hederæ tumuli, circa quos horti erant varia dimenſione ad ripam vſque fluminis pertinentes, ſcenarum inſtar, qui viatores blandè recipiebant. Hos multiplici flexu lenes aquæ diſtinguebant; gratumque murmur alicunde cadentium erat. Mille ad hæc auium varietates, quæ euntes ſequebantur, et garrulo concentu leniebant itineris labores. Vt autem hanc narrationem proſequamur, quam de naturali felicitate locorum inſtitutam habemus, Daphne iuxta Antiochiam, nemus erat impenetrabile Solis radijs, in quo ſplendidiores vitro fontes, et aſſurgentes in Cælum plantæ, et cantatricum auicularum omne genus, tenebant aures, oculoſque morantium.

Plinius lib. 4. Hiſtor. cap. 8. Ouidius 1. Metamorph.

Ælianus variar. Hiſt. lib. 3. c. 1.

Strabo de Situ Orbis lib. 15.

S. Chrysost. Trac. 3. in S. Iulianū.

Tanta utique siluæ iucunditas erat, ut Antiochenos homines eloquentissimus ille Pastor castigare necesse habuerit, quia nimirum ibi oblectamentorum causa commorarentur. Sed quid illud erit, si narrabo vobis, quomodo oblectamenta periclis, iucunda pœnis, cineresque, et flamma floribus, et umbris inserantur? Vera tamen hæc sunt, et talia nonnumquam mortalium oculi conspexere; nota enim est, et vulgata fama montis Ætnæ, qui simul cum incendijs, flammisque inexhaustis flores alit perpetuos, qui quouis anni tempore colliguntur. Ac tanta inde suauitas odorum afflatur, ut venatici canes capti, et abducti suauitate illa dediscant odorari vestigia ferarum, natiuaque et insita virtutis obliuiscantur. Haud procul inde canaliculi aquarum cingunt prata vestita minutissimis herbis: statque in vicino spelunca tenebricosa cum hiatu tetro, qualem esse adspectum oportuit, ut reliquarum partium iucunditas mira magis ante oculos proponatur. Ac ne Sicula isthæc miracula tam facilè transierim, habet eadem terra montes Heraos, qui præterquamquod multiplices aquarum venas fundunt, alunt etiam miræ proceritatis arbores, ac præcipuè quercus, eaque feracissima silua est. Tanta illic clementia Cæli, Solisque, ut Natura opus manu satorum hor-

Plutarchus in Quæst. Natur. Diodorus Siculus lib. 5. Biblioth. Hist.

Diodorus Siculus lib. 4. Biblioth. Hist.

torum

torum speciem praeseferat. Vites, et multiformia medica mala sponte proueniunt, densaque laureta cincta vallis anfractu locum dedere fabulis, vt Deorum, et Nympharum ibi natales, atque incunabula collocarent. Verùm, vt rursus redeamus ad fabulosa aequora Africae, dicimus, esse apud Nysam vrbem, quam vana fabulositas haud parum commendat ob Bacchi educationem, et cornu Amalthea, magnam immensamque pratorum planitiem, et hortorum miram sedem, uberemque cursu aquarum. Non ibi vineta manum agricolae exposcunt, vltroque vites germinant, et ingentium arborum aequant culmina, neque pedamentis vllis eriguntur. Flant assiduè lenes aurae, mollißimoque verbere aera percutiunt; vitae spatia illic longissima mortalibus: intactamque morbis senectam Natura ipsa dissoluit. Per vallis subobscura fauces in eam sedem aditus est, vallem ipsam inumbrantibus ramis, auferentibusque diei partem viatori. Vallis illius longum sinum annosae arbores tenent onusta pomis, aliae quaedam virentes semper, tamquam suscepto erga mortalium oculos obsequio, satiari non possint. Trans vallem, et citra, et vndique scatet terra fontibus, qui à fronte, à lateribus, à tergo circumueniunt viatores, offerantque liquores suos. Prætereà, videtur Na-

Diodorus Siculus lib. 3. Biblioth. Hist.

tura

tura temperare voluisse tantas illas diuitias, oppoſuitque ſpecus obſcuros rotundo, et vaſto hiatu, quem ſcopuli, et praacuta cautes armant; nitet tamen armatura ipſa coloribus varijs, alibi purpureo, alibi flauo adſpectu, niuea ſpecies alibi eſt, alibi caruleus color; qui varij colores trahunt quemque in ſui admirationem. Iam quietem, et quaſi ſacra ſilentia ſolitudinis huius nihil aliud interpellat, quam modulati cantus auium, qua ibi nidificant, et fugientis aqua lene murmur, et frondoſa arborum cacumina, qua aſſiduè percuſſa ventulis, ſibilum edunt. Neſcio nunc, an fidem abrogari totam oporteat Poetarum inuentis, atque narrationibus, quibus Alcinoi hortos, et alia pleraque ad eandem formam repraſentare contenderunt, et an credi poſſint ea, qua de Atlanticis populis apud Plato in Dialog. Critias, vel Atlanticus. *Platonem leguntur. Apparet namque collibitum fuiſſe Natura hoc, vt ipſa ſe mirandis interdum operibus nobilitaret, quo etiam conatu, rerum ſuarum maieſtatem contulit in gemmas, atque coarctauit, ſicuti curioſiſſimus talium* Plinius lib. 37. in Prooem. *ſcriptor refert*; In arctum coacta rerum naturæ maieſtas multis nulla ſui parte mirabilior. *Has porro gemmas amœnitatum nequaquam contem-* Cyprianus epiſt. 83. *pſere ſancti homines; ac meminiſſe debemus, Cyprianum Epiſcopum egreſſum horto, recta ad*

marty-

martyrium tetendisse. Quòd si hæc quoque patria, maternaque sedes, quam incolimus, carere meritò non debebit generis eius laude, quam Scriptorum stylus impertire illi potest, dico ego, vicinos istos colles sua amœnitate, diuinam Augustini mentem adeo recreare potuisse, vt iucundissimæ mansionis memoriam multo post tempore recoluerit hisce verbis; Reddes verecundo pro rure illo eius Casissiaco, vbi ab æstu sæculi requieuimus in te, amœnitatem sempiternæ virentis Paradisi tui, quoniam dimisisti ei peccata super terram in Monte incaseato, Monte tuo, Monte vberi. *Id porrò Casissiacum, quem locum inclyti Doctoris verba celebrant, nos credidimus esse Cassagum; coniecturamque nostram, et natura loci, et ratio nominis, et veterum ædificiorum reliquiæ, plurimaque vestigia antiquitatis adiuuerunt. Sed longè amœnissima fuit suburbana illa Silua, quæ fugitanti pastorales infulas Ambrosio receptaculum fuit. Existimat non obscuri nominis Scriptor, eandem postea Siluam diuino Pastori domicilium præbuisse, vbi nimirum humili tuguriolo requiescens, victitando, scribendoque florida illa volumina confecit.*

Augustinus lib. 9 Confess. cap. 3.

Francisc. Petrar. de Vita Solit. lib. 2. sect. 3. cap. 2.

DE

DE GESTIENTE ANIMALIVM lætitia.

Caput XV.

ANIMANTIVM quoque nonnullorum mores, impetusque naturales si respiciemus, insitam nonnullis reperiemus lætitiam, quæ ignaris propemodum ipsis, gestit atque exultat. Atque de ea re philosophari sic licet. Pleraque nobis ad animi voluptatem proposita sunt; estquè nobis in eo similitudo quædam cùm animantibus mutis, sed in ea similitudine præcipuum nobis, ac singulare illud est, quod dum oblectamentis illis fruitur animus noster, agnoscit et considerat ipse bonum suum, eaque res voluptatem auget. Reflexum actum Scholæ philosophantium appellant, quo actu percepta rei fructus sit maior, ad eum ferè modum, quo Solis radij, luxvè, siue color quispiam alius reflectendo augetur. Atque huc respexisse videtur eloquentissimus ille, qui dixit, excepto homine, nullum animal dijudicare quid sit conuenientia partium, quidvè pulchritudo, et venustas. Cernitur autem gestientis lætitiæ motus in auiculis præcipuè, quæ varijs modis exultant, cantu nimirum, et volatu, et agitatione multiplici. Canunt primo

M T ll. lib. 1. de Offic.

vere

vere non ratione tantùm illa naturali, quam nunc tractare superſedemus, ſed ſtimulante cauſa, de qua ſcripſit aliquis. Nam cùm eo anni tempore à Deo creatus Orbis fuerit, ornatuſque præcipuis rebus, geſtiunt animalia cuncta, campique, et colles, voluntque, natales ſuos communi pompa, et alacritate, nouiſque veſtibus celebrare. Tunc cura, et ſtudium auibus eſt canere, artem, qua pollent, oſtentare, illudereque mortalium itinera volatu ſuo, quem per cæli plagas latè explicant, finduntque aera cum venuſtate etiam quadam, et eum quaſi ludum exercent. Eſt apud Plinium amœniſſima deſcriptio volatus eiuſmodi apta recreando animo non minùs, quàm ſi volucrum agmen occurrat. Ambulatrices alias eſſe ait, ſaltatrices alias, alias etiam curſorum inſtar, et virium oſtentatione, palmam quodammodo petentes. Cernere ibi quoque eſt quaſſum alarum tum celerem, tum diſtinctum interuallis; cernere eſt alias nobilioribus tantummodo pennis vorare ſublime iter, alias tota veluti per æquor pandere vela: impellunt ſe ſe nonnulla ſubito, & violenti ictu, atque in ſublime aſſurgunt. Mox demittunt ſe ſe præcipites, tamquam ſi caderent, ac ruerent, eriguntur que rurſus, et leuitate mira multiplices implicant gyros. Feruntur immobilibus alis, et requieſ- Plinius lib. 10. cap. 38.

M cendi

cendi causa, remigio ventorum se se permittunt, ceù præstanßimi natatores, quibus ars, et peritia est insistere summis aquis. Sed ipsarum etiam inter se se certamina, et ludos considerare operæpretium est. Prouocant enim se se non cantu solùm, sed sæpe cursu: nunc rostra immergunt vndis: nunc eas in transitu verberant ala: nunc ipsam infimo volatu radere tellurem amant: nunc angustas traijcere semitas volunt, traijciuntque impunè, veluti cùm nauium magistri moles illas arte sua in fauces arctas insinuant. Interdum delitescunt, raptimque consurgunt ex insidijs, vnaque aliam ludendo tamquam hostiliter insectatur. Dein vbi vicißim institere, congrediuntur, declinantque contactum, et ora propè conferunt, ac si hastis inter se certarent. Cùm autem corporibus tantulis sint, possunt in illa exiguitate complere sono valles, camposque concentibus varijs, et multiplici symphonia. Resonant bestiolarum illarum canoro strepitu nemora, et silua, et alpes, et alternare choros docent antra ipsa, solitudinesque, regna mœroris, et silentij. Iuuat referre Plinij locum, cuius loci admirabilis elegantia se ipsam infuscauit, ac detriuit, dùm paßim à multis verba illa vsurpantur. Philomela, siue Luscinia cantus describitur hisce verbis; Primum tanta vox tam

Plinius lib. 10. cap. 29.

par-

paruo in corpuſculo, tam pertinax ſpiritus. Deinde in vna perfecta muſicæ ſcientia modulatus editur ſonus: & nunc continuo ſpiritu trahitur in longum, nunc variatur inflexo, nunc diſtinguitur conciſo, copulatur intorto: promittitur reuocato, infuſcatur ex inopinato: interdum & ſecum ipſe murmurat: plenus, grauis, acutus, creber, extentus, vbi viſum eſt, vibrans, ſummus, medius, imus. Breuiterque omnia tam paruulis in faucibus, quæ tot exquiſitis tibiarum tormentis ars hominum excogitauit: vt non ſit dubium hanc ſuauitatem præmonſtratam efficaci auſpicio, cùm in ore Steſichori cecinit infantis. Ac ne quis dubitet artis eſſe, plures ſingulis ſunt cantus, nec ijdem omnibus, ſed ſui cuique. Certant inter ſe, palamque animoſa contentio eſt. Victa morte finit ſæpe vitam, ſpiritus priùs deficiente, quàm cantu. *Iam verò cæterarum animantium lætitia, quam ſenſibus illis ſuis imperfectis hauriunt, mira eſſe debet, licet ignota nobis ſit. De robuſta alacritate equi ſic ait Iobus;* Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circundabis collo eius hinnitum? Nunquid ſuſcitabis eum quaſi locuſtas? Gloria narium eius terror. Terram vngula fodit, exultat audacter: in occurſum pergit armatis. *Quibus verbis docet Iobus, geſ-* Iob cap. 39. u. 19. & ſeq.

tire equum saltu, greßu ludere, et hinnitu ridere. Quin etiam crediderim ego, Hebraeorum linguam, quae naturam vnamquamque sapientissimè prospiciens, nomina rebus imposuit, notauisse idem animal voce ea, cui significatio laetitiae inest. Canum etiam hilaritatem cernere est, vel vbi ad herum rediere, vel vbi aliquid adspexere, quod placeat, eiusque naturae mentio facta est in sacris Litteris, quo loco paruuli Tobiae catellus gestiens ita describitur; Tunc præcurrit canis, qui simul fuerat in via: & quasi nuncius adueniens, blandimento suæ caudæ gaudebat.

Tobiæ cap. 11. u. 9.

Homerus Odyſ. 17.

Apud Homerum verò illum, qui mortalium penè vnus omnia cognouit ac, sciuit, canis est herum suum Vlyssem ex longo interuallo agnoscens, eiusque adspectu iucundè exultans. Neque alienum fuerit ex diuerso considerare, quòd prouiderit diuina cura, ne mæstitia animalium perinde ac laetitia manifesta esset. Verùm quia eorum gesta, siue actus, quippe lenti eorum passus, et demissum caput, anhelitusque vehementes, et deiecti in terram oculi, diuersas eorundem affectiones, et velut animi motus indicare possunt, fortasse id quidem argumento est nobis, hilaritatem aptiorem esse naturae toti, quàm mæstitiam, eumque affectum originem habere meliorem, et nobiliores etiam indicare animos,

quàm

quàm vbi tristitia, et mæror apparet; ideòque illam cum luce et gratia, et præmijs conferendam esse, tristitiam verò, et mærorem cum tenebris, culpis, et pœnis. Videmus igitur immensos Naturæ campos adspersos esse lætitiæ seminibus, placidique aliquid, & sereni singulas Vniuersitatis huius partes præferre. Æquora ipsa, quæ sæuißima pars Naturæ est, meritòque sæuitia ipsa, et furor appellantur, semina illa hilaritatis admittunt. Ne Delphinorum nunc per maria choreas, et saltus spectatum ierimus, quid spectaculo hoc potest esse iucundius, atque amœnum magis? Draco iste, *inquit Psalmus*, quem formasti ad illudendum ei; omnia à te expectant, vt de illis escam in tempore. *Videmus maiores, et robustiores maris pisces ibi quodammodo regnantes, atque iucundissimè exultantes intra fines illos suos, et animi causa diuagantes quacumque collibitum est, ludere illos in vndis, et superfusum aera iactis in altum spumis lacessere, spumasque rursus ipsas excipere dorso. Sed interrogate, si lubet eosdem, et responsum audite;* Interroga iumenta, & docebunt te, & volatilia Cæli, & indicabunt tibi. Loquere terræ, & respondebit tibi: & narrabunt pisces maris.

Plinius lib. 9. cap. 8.

Psalm. 103. u. 26.

Ezech. cap. 32. u. 2.

Iob cap. 12. u. 7. & 8.

RES

RES CREATAS NEQVE occaſionem, neque inſtrumenta mœroris eſſe homini.

Caput XVI.

QVAMVIS autem et cum nocte dies, et ſerenitas ipſa cum nubibus, et cum gelu flores alternent, minimè tamen eædem ſunt mœroris, et triſtitiæ vices, quaſi diuiſum ex æquo Vniuerſitatis huius regimen atque imperium habeant; ſiquidem cuncta rectè reſpiciendo, comperiemus minimum quid occupare illud, quod triſte, amarumque appellamus, et particulam illam, quæ moleſtiarum, & curarum onerata nimis ſe ſe nobis offert, diuerſas, et multas ad animum exhilarandum vtilitates habere. At fortaſſe dicet aliquis: nonne tenebrarum adſpectu grauantur, atque onerantur curæ, et ingruente nocte, renouatur quidquid ſolicitet animam, et angat? Nonne ſicut oriente luce, renidet terra, Cœlumque: ita noctis interuentu ſimillima luctui, lacrymiſque facies inducitur? Nonne demum, adueniente nocte, vniuerſa in ſqualore iacent, atrumque induunt colorem? Sint iſta. Iam quanta ſiue ſuperbia, ſiue vanitas illius fuerit, ſi quis

ſi quis

si quis in miserrima hac conditione mortalitatis, scandere supra lucem ipsam velit, quam nocturni horrores quotidie pellunt Cælo, ita vt nobilissima illa diuinorum operum pars compellatur in angustos adeo terminos, cogaturque latitare res ea, quæ claritatem, et adspectum rebus præbet? Quot stellæ micant splendore prope Solis, neque nos tamen eas videmus? An fortasse lux immensa spatia Cæli assiduè non pererrat, quamuis exulet tamen longissimè ab oculis nostris? Tenebras illa cum quibus æternùm dissidet, non semper vincere amat: nos verò sociam eam recusabimus, imperabimusque illi pro nostro arbitratu, mutamque rem, et innoxiam oderimus? Velles semper auri venas inuenire montibus effossis, margaritarumque causa solicitare æquor: neque tamen eam acquiris artem, qua latentes in caligine thesauri inueniuntur? Nonne tu terræ matris filius es; tenebræque matris eiusdem filiæ; sicuti sapienter olim dictum fuit? Et rem partu nobiscum eandem auersari sic volemus? Grata quies est, quæ fessos labore mortalium artus complectitur, ac fouet: neque honos erit vllus nocti conciliatrici quietis eius, ac ministræ? Angunt fortasse quempiam, turbantque pauore defectus Solis, fremitusve terræ, sterilitatesve, et eluuiones? Quæ causa mœroris,

ris, et lacrymarum, nisi quia temeraria, et importuna cupiditas hominem habet vsurpandæ sibi beatitudinis, et fœlicitatis omnis, interea dum cuncta Naturæ suis infortunijs obnoxia, et exposita conflictantur? Tu verò voles florens esse, et beatus, et assidua hilaritate gestiens; et renidens? Decurrunt, ac feruntur huc illuc aquæ, vt aliquem consistendi locum inueniant: alimenta quærit ignis, ne deficiat: vacuum hoc, et inane, quod aera vocamus, findunt assiduè venti, et flagellant: hæc ipsa cunctorum sedes, et parens terra, licet ab Artifice suo firmissimis librata ponderibus, concutitur, stridetque, et gemit, tamquam vrente introrsus graui dolore. Ac si iniucundus tibi adspectus fuerit animalium, quæ Natura vel terribili, et monstrifica fronte, vel etiam veneno armauit, scias, oportet, numquam ea animalia ceù fœda, et noxia nutrita esse ab parente eadem Natura, sed solerter inde ipsam petere remedia aduersus crudeles tui corporis morbos, qui quidem venenosa monstra appellari possent. Atque amplius hoc scito, non fuisse Naturam, quæ per arua, saltusve sparserit angues, sed genus hoc omne malorum ab primi Agricolæ culpis, primoque eius crimine prodijsse, sicuti prima illa culpa, primumque crimen addidit floribus spi-

nas,

nas, et aculeos rosis, quemadmodum magnus Basilius commentatur. S. Basilius Hom. 5. Exam.

DE SOLITVDINE.

Caput XVII.

NVNC ego solitarios homines, amicosque silentij, et vera quietis sectatores, quibus mellis instar est alta taciturnitas, et instar absinthij sermo, sic alloquor. Credetisne diuersum cuiquam esse sensum, diuersamve rerum faciem ab ea facie, et sensu, quem ipsi vobis fingitis, et habetis? Fontes igitur, qui per nemora manant, amari faucibus horum erunt, et aspera poma palato, noxiaque herba; eritq; nobis hoc demonstrandum, quòd solitaria nimirũ vita veram animi pacem nutriat, quòdque nutriatur ipsa lacte, et melle, immo nectare illo, et ambrosia, de quibus fabulosa antiquitas locuta est. Bestiæ ipsæ incolæ, et alumnæ solitudinum, si loqui possent, peruersum illum sensum increparent. Discant his magistris, et pecudum voce deducantur in solitaria, et nemorosa loca, vt in quercuum, et pinorum, et fagorum contubernio viuant. Nimium citò veteris auiti soli memoria vobis excidit, mortales, nimiũmque citò ex ani- Gen. cap. 2. u. 8.

Gen. cap. 2. u. 9. *mo vestro obliterata est. Cùm diuina manus istos oculos aperiret, quid primum omnium vidistis? Nonne arbusta, et viriditatem herbescentem? Nonne manus eadem ibi molita hominem est? Nonne frondes, nexusque ramorum*
Gen. cap. 3. u. 7. *tegumenta præbuere nudo corpori? Quæ nudos artus prima tunica contexit? Nonne velamina illa frondium uere? Quam primùm auram hausistis, nisi puriorem illam, et liberam, et siluestrem? Nonne Sol ipse solitarius est, stellæque, et animalia quæque generosissima, et purissimi fontes, et nobilissimi amnes, nonne solivago cursu feruntur? Ac fortasse tantum honorem, tantamve gratiam rupibus, nemoribusve, et antris res vna conciliauit, quòd ea sibi domicilia, sedesque Philosophi, et vitæ perfectioris homines elegere. Scilicet illi quercus, et arbores meliores esse magistros, quàm garrulas*
In vita Pythag. ex Iamb. *las porticus arbitrabantur. Sanè Pythagoræi homines matutina tempora consumebant, ambulando procul ab hominum aliorum strepitu, et adspectu; idque ipsi vocabant,* animum constituere, *tamquam solitudo certissimam eius rei disciplinam, & artem contineret. Id autem ficbat magna quadam, et grauissima ratione, et sic illi vitæ huius procellas, atque tempestates inter silentia, secessusque vitabant, quomodo*

portus,

portus, et littora aduersùs maris, ventorumque sæuitiam receptacula nauigantibus præbent. Solitudinis opportunitas eadem est ad animi nostri disciplinam, et fructum, quem esse noctis vir sapiens affirmauit. Non enim aptiores aliæ sunt horæ colligendo animo, tenebræque ipsæ admonere mentem videntur, vt in se se descendat, fiatque cauta, et prudens. Ideoq; noctem ille ΕΥΦΡΟΝΗΝ Euphronin *appellauit. Vult etiam idem auctor, etymologiã vocis* ΕΠΙΣΤΗΜΗ epistimi, *qua voce sapientia appellatur, oriri à voce* ΣΤΑΣΙΣ Stasis, *qua lingua eiusdem interpretatione, quiescendi, atque consistendi sensum habet adiunctum. Miseros igitur, et infelices appellare licet eos, qui admoniti à tempore, et à loci conditione, vacui eiusmodi fructibus inanesque reperiuntur, neque viuere se in solitudine commonstrabunt; quæ solitudo si cum frequentia, et celebritate comparetur, frugiferum quoddam, spiransque domicilium erit, cùm strepitus, et tumultus, et clamosæ vrbes velut mortua sterilitate squaleant. Solitarios verò, qui frugiferam illam imaginem referunt animo, moribusque suis, rectè comparaueris arbori, cui apud Orientis oras natura, et ingenium est, procul ab hominum oculis latiores habere comas, iucundiusque nutriri. Nomen illi est,* Vanga. *Ideo*

Clemens Alexãdrinus lib. 4. Strom.

mirum esse minimè debet, si nudas, asperasque rupes, si tot, ac tanta bona solitudinis, purissimæ Sanctorum animæ intuentes, delicias meritò fecere suas, ibique auidissimè constituere sibi sedem, et negotium sumpsere hoc, vt quas Natura sedes damnasse videretur, excolerent ipsi ac bearent. Eremus, *nempe*, est Paradisus deliciarum, *ait Basilius*, vbi tamquam redolentium species pigmentorum, vel rutilantes flores aromatum. Sic flagrantia spirant odoramenta virtutum. Ibi siquidem rosæ caritatis igneo rubore flammescunt. Ibi lilia castitatis niueo candore candescunt: cum quibus etiam humilitatis violæ, dum imis contentæ sunt, nullis flatibus impelluntur. Ibi myrrha perfectæ mortificationis non solùm carnis, sed quod gloriosius est, propriæ voluntatis exundat, & thus assiduæ orationis indesinenter emanat, & igne diuini amoris suauiter ardet. *Subditque paulò post;* Quàm pulchra rerum species, cum frater in cella constitutus nocturnas peragit psalmodias, & quasi pro diuinis castris militares custodit excubias. Contemplatur in Cœlo cursus siderum, decurrit etiam per os eius ordo psalmorum. Et sicut præcedentes, ac subsequentes stellæ, ad diem suas vicissitudines alternando perueniunt, ita psalmi, qui ex ore

S. Basilius Opusc. de laudibus Vitæ Solit.

eius

eius, tamquam ex quodam oriente procedunt, ad suum finem paulatim velut parili cum sideribus coniuratione decurrunt. Iste suæ seruitutis exhibet ministerium, illæ delegatum sibi exequuntur officium. Iste psallendo intrinsecus ad lucem tendit inaccessibilem, illæ sibi inuicem succedendo, eius exterioribus oculis visibilem reparant diem. Et dum vtraque ad suum finem diuerso tramite properant, seruo Dei & ipsa elementa quodammodo subseruiendo concordant. *Capiat igitur sapientiorum animos amœnitas, atque pulchritudo hæc, ac libentissimè commorentur intra claustra hæc, floridosque labyrinthos, et sacros horrores. Denique persuasum habeant, sicuti primi homines, quibus apud Ægyptios cura fuit excolere scientiarum disciplinas, quò altiùs erigerent animum, adhibuere certa signa, notasque ipsorum vocabulo Hieroglyphicas appellatas, neque opus habuere stylo, vel papyro, vel atramento, codicibusve; ita ipsis vtendum esse corporatarum rerum formis, quæ sub oculorum aciem cadentes, erudire ipsos possint. Et exploratum habeant, hunc illum verè codicem esse, qui dissipatus in plura membra, sparsusque per cuncta, cernitur latiùs aliquanto, quàm illa Sibyllarum folia, quæ permissa ventis, ferebantur leuitate sua,*

morta-

mortaliumque genus somno oppressum ad ea contemplanda excitauere, quæ voluentibus deinde sæculis ventura erant.

DE CHRISTIANÆ MENTIS IVCVNDITATE

LIBER TERTIVS.

ARGVMENTVM HVIVS LIBRI.

Caput I.

VOS verò, qui celeritate meditandi, volucres habetis animos, iam videtis, amplissima spatia pererrando nos, haud sine diuini fauoris aura, emensos esse montes, mariaque, et terras, et Cælum. Ac sicuti homines, quos communis desiderij dulcèdo, studiumque cognoscendi terras alienas diù procul extra patriam tenuit, natale denique repetere solum amánt, vnde abfuere: ita nobis nunc ad sacrarum Litterarum monumenta rèdeundum est, tractandaque rursus cælestia, et diuina, et excelsa, quæ sanctarum animarum contubernium fuere, dum intra custodiam hanc corporis

corporis tenerentur. Jam igitur honores, et decora talium tractaturi, non instituemus sermonem à caducis huius vitæ bonis, et à Naturæ rebus, in qua contemplatione cura hæc nostra satis hactenus versata est, sed tota deinceps nostra disputatio cælestium rerum erit, ac per omnia contemplabimur diuinam in remunerandis ijs liberalitatem, quæ satiatos bonis omnibus amicos, ad æterna denique bona, tamquam ex tenebroso Cælo, ad alterius lucidissimi Cæli splendores, Beatitudinemque subduxit.

DE LÆTITIA NONNVLLORVM.

Caput II.

FELICITATEM autem hanc suam, et bona hæc sua in tantum nouere nonnulli, vt cumulato lætissimis cogitationibus animo, intimi sensus iucunditatem, vultu, motuque corporis omni, verbisque singulis testarentur, ac preferrent, non sine aliquo diuini moris imitamento. Scilicet Deus etiam ipse, postquam Vniuersitatem hanc crearat, probauit cunctarum rerum opportunitatem, ideoque opere suo delectatus est. Philo lib. de Abraham. *Ita æterno Numini conuenit lætitia, sicut Philo commentatur, cùm ipse sit rerum omnium Pater.*

ter. Chaldaicè legitur, delectatum esse Dominum in die septimo, opere suo, quod fecerat; itemque Syriacè, recreatum esse, siuè delectatum; quarum sanè Linguarum interpretationi plurimum à doctis viris tribuitur. Idem rerum omnium Opifex et Auctor cùm reparando, ac redimendo hominum generi, quod perierat, excelsam suam curam admoueret, talia quædam effatus esse scribitur; Nunc autem ad te venio: & hæc loquor in mundo, vt habeant gaudium meum impletum in semetipsis. *Diuino huic verbo sensus ille inest, quasi diceret Christus, fore vt inter cæteras vtilitates, quæ suum in Cælum ascensum consequerentur, esset etiam incomparabilis gaudij fructus, qui fidelium animos latè impleret. Lætandum igitur maximopere pijs hominibus est, quandoquidem talia extant promissa illius, qui descendit in has infelices oras, vt lætitiam suis, beatitudinemque portaret. Ideò Antonius ille, qui magnus appellatus est, ille, inquam, solitudinum expugnator acerrimus, erat in communi consuetudine facilis admodum, et iucundus, et suauitatem incredibilem frontis et oris præferebat. Mitis idem aduersùs incommodos aliorum mores, ac si qui disputando vehementiùs exardescerent, cohibere placidissimè incendia, vimque*

Gen. cap. 2. u. 2.

Ioan. cap. 17. u. 13.

Sozom. Eccles. Hist. lib. 1. cap. 13.
Niceph. Eccles. Histor. lib. 8. cap. 40.

O tempe-

Socr. Eccl. Hist. lib. 4. cap. 18.

temperare conabatur. Macarium autem Alexandrinum, normam illam vitæ seuerioris, accepimus sales etiam, et facetiarum aliquid quotidiano sermoni admittere interdum solitum fuisse, scilicet vt comitate ea iuuenum animos ad solitaria sua instituta alliceret. Ita ille, sicuti apud Socratem est, solitudines cogebat mansueto, et affabili stare vultu, nubilaque illa serenabat. Credidi ego, Sanctos homines tantum curæ posuisse in scribendo; tantumque temporis ad eam rem contulisse, quia exercitatione illa mansuefieri sibi animum, reddique humilem sentirent, animaduerterentque tranquillam vitam contemplantium, silentiumque illud, et temperatam vitam inuitamento esse illis, vt similibus moribus imbuerentur. Interdum etiam sæpe animaduersum est, hominum animos varietate locorum induere nouos habitus, modò mansuetudinem, modò feritatem, prauaque, siue honesta imbibere, prout in quamque sedem fuerint delati. Isacbum Syrum, Sanctus Gregorius ait, tam læto et amœno fuisse ore, vt procaci, et dissoluto similis interdum videretur, qua in re si vitij fortasse nonnihil fuit, id ad maiorem Sancti hominis vtilitatem diuino permissu factum, Gregorius idem affirmat. Cæterùm, iucunditas, et lætitia à Sancto Basilio comes virtutis appellata

Gregor. in Dialog. lib. 3. cap. 14.

Basilius in Asset. in Constit. Monast. cap. 3.

est,

est, si quidem intra iustos se se terminos contineret sciat. Essena Schola, et disciplina, quos admitteret, hilaribus esse volebat ingenijs; aitque Philo, quotiescumque in conuentus eos aliquis reciperetur, solitum fuisse spectari, an is quandam cum grauitate iucunditatem haberet, atque id significabatur etiam toga ipsa, quam habere candidam oportebat. Etiam Pythagoricæ sapientiæ duces, cui Gentiles multum sanè tribuerunt, discipulos volebant suos esse hilares, ac si quem eorum leniter arrisisse conspexerant, hunc ad instituta sua esse aptissimum arbitrabantur, probabantque mansuetudinem illam, qua gaudijs honestis adiuncta esse solet. Verùm, si memoria, auctoritates, et exempla non tam longè petita magis placent, recolat vnusquisque memoria famam, et inclyta facta bellatorum illorum, et amicorum simul, quos Marcus Tullius Cicero laudibus suis ornauit, quia nimirum cum seueritate iucunditatem animi mirificè coniungebant. Ac de ea hilaritate sic refert; Sæpè ex socero meo audiui, cum is diceret, socerum suum Lælium semper ferè cum Scipione solitum rusticari, eosque incredibiliter repuerascere esse solitos, cum rus è vrbe tamquam ex vinculis euolauissent; Non audeo dicere de talibus viris, sed tamen ita solet narrare Scæuo-

Philo lib. de vita contempl.

Ex vita Pyth.

M.Tull lib. 2. de orat.

la, conchas eos, & vmbilicos ad Caietam, & ad Lucrinum legere consueſſe, & ad omnem animi remiſſionem, ludumque deſcendere.

DE VARIIS HONESTÆ lætitiæ cauſis.

Caput III.

SANE diuini homines, de quibus ſermo antea nobis inſtitutus fuit, iuſtas, et magnas hilaritatis ſuæ cauſas habuere, dum propoſita ſibi ante oculos ſempiternæ Beatitudinis ſede, labores ſuos breuiſſimos eſſe, ac momentaneos ſperabant. Inde ſcilicet fiebat, vt conſtantia eſſet tanta Chriſtianis; quantam Euſebius admiratur: Spe enim certiſſima ſuſtentabantur, fore vti reuiuiſcerent; vitamque nouam inchoarent beatitudinis plenam, quæ nullo vnquam fine terminaretur. Neque eſt inuoluenda ſilentio quædam iucundiſſimè narrata res, quæ apud Scriptorem eundem habetur. Torquebatur acerbiſſimè, inquit Euſebius, ab Firmiliano Iudice generoſus martyr ætate iuuenili; cùmque variè interrogaretur, ac præſertim quænam patria ipſius eſſet, reſpondit, patriam eſſe ſibi Vrbem; quæ Ieroſolyma diceretur, ſita apud Orientem

Euſebius Eccleſ. Hiſtor. lib. 5. cap. 1.

Euſebius Eccleſ. Hiſtor. lib. 8. cap. 21.

Solem; scilicet intimo sensu designans Cælestem Ierosolymam, non autem vulgò notam alteram illam, quam habitabant mortales. Vrgebat nihilominus Iudex, vt vera ille fateretur, neque fidem eiusmodi dictis habebat vllam. At martyr ligatis quamquam manibus, et pedibus, brachijsque & cruribus ob tormenta contortis, quæ noua, et inusitata pertulisset, referebat eadem, et affirmabat. Cùmque sæpè Firmilianus ad interrogata sua rediret, perseuerebat ille, patriam eam esse sibi, quam antea professus esset, ciuesque patriæ illius homines tantum esse probos, et iustos. Tunc admiratus Iudex spreta et contempta tormenta, contumacemque fidem, tamquam neque caro, neque corpus vllum esset iuueni, suspicari cœpit, coniurasse Christianos, vt regiam arcem extruerent, quæ Romano Imperio opponeretur. Ita instabat acriùs, vti sciret quodnam ei regioni nomen, in qua sita esset ignota adhuc illa sibi ciuitas. Intereà lacerabat, feriebatque membra, et viscera iuuenis, et martyris inclyti, qui pergens id ipsum profiteri, quod antea edidisset, nihil mutata vocis egregia constantia, nobili illa arte, magnanimoque inuento clausit vitam. Cæterùm, piæ istæ animæ inter tormenta, doloresque suos numquam solatio destituuntur, alternantque apud animum

Ad Galat. cap. 4.
Ad Hebr. cap. 12.

suum

ſuum cum riſu lacrymas, ſicuti multorum exemplis demonſtrare promptum eſſet, ac præcipuè Beata Catharina Bononienſis, et Beata Angela Fulginatis, cuius antea meminimus. Solatia porrò ita varia ſunt, guſtuque tam multiplici, vt cùm Beatæ illi Angelæ quædam viſio oblata eſſet, eam ipſam viſionem perhibeat ipſa, millies ampliùs diſcriminatam apparuiſſe ſibi noua ſemper facie, et vultu. Hinc, quanta ſit liberalitas Numinis, apparet. Quàm magnus autem diuinæ Beatitudinis torrens futurus eſt, ſi quidem paruulus vnus riuus, et gutta vna tantos, atque tam varios ſapores habet? Sed mœrores etiam, atque ſolicitudines ipſæ, in quibus verſantur, propriam quandam iucunditatem habent, manifeſto ſcilicet, et certiſſimo ſemper vtilitatis fructu, quem tentamenta illa ſecum ferunt. Atque de eo fructu diuinum teſtimonium extat inter monumenta rerum Beatæ Gertrudæ. Namque Dominus aliquando ſic eam affatus fuerat. Vide, filia, permitti errores, et anguſtias, vt ferant humilitatis emolumenta ſecum. Habet inſuper ea diſciplina emolumentum hoc, vt dum fortuita aliqua culpa emendatur, pleraque alia tollantur ſimul, ad eum planè modum, quo mortales plerique mouentur ad eam manifeſtam labem tollendam, quæ manus inquinaſſet. Lauant eas

In eius vita Tract. 3.

Lib. 3. Inſinuationum Diuinæ Pietatis cap. 77.

totas,

totas, amouentque perfectè ab ijs sordes omnes, quæ alioqui passim mansissent, nisi præcipua illa macula fœdasset manum. Verùm, quoniam iterum in mentionem incidimus huius Gertrudæ, faciendum arbitror, vt repetam nonnulla, quæ ab hoc instituto sermone minimè aliena erunt. Ea cùm recognosceret, inspiceretque singulos quotidianæ vitæ suæ casus, animaduerterat esse sibi vitium hoc diuturno vsu contractum, vt liberè nimis vteretur hoc verbo: Scit Deus. *Eam exuere consuetudinem cupiens, flagrantissimè precabatur à Deo, vti sibi adesset, ne vox vnquam ampliùs illa è septo dentium excideret. Cælestis ei precationi responsum huiusmodi fuit: et vtile ipsi, et Deo gloriosum esse lapsum illum; eamque vtilitatem, et gloriam consequi pios homines, quoties emendandis erroribus curam et studium admouerent, et aduersùs suas ipsi culpas, tamquam strenui milites pugnam capesserent. Simul talia quædam dici sibi diuinitus Beata illa Virgo audiebat, pressam solicitudinibus animam, et languentem mœrore, simile negotium esse animalibus, quæ agitata diu, et fatigata, tandem venatori in manum venere. Gratissima enim solet esse præda eiusmodi, præferturque longè cicuribus bestijs, alijsve, quas cippo, vel laqueo venator idem sit adeptus.*

Insinuationũ Diuinæ Pietatis lib. 3. cap. 58.

Piam

Lib. 1. Insinuationum Diuinæ Pietatis cap. 4.

Piam quandam animam cùm Gertruda fatigaret precibus, vt pro se Deum orare vellet: annuit illa, et oranti tale responsum dedit Dominus. Fundis tu quidem preces assiduas istius causa, neque animaduertis decora, et virtutes esse, quas tu culpas esse arbitraris. Nam tantis è Cælo donis anima illa completur, vt alioqui vix humana ope regere se possit, ne inanis gloriæ vento auferatur; immo nos dolorem, atque consternationem ipsius, ob leues illas culpas, ingentibus alijs donis remuneramus. Gertruda eadem cùm magnoperè angeretur, quia matutinis horis per valetudinem interesse non posset, dicta hæc è Cælo audiuit: gratiùs esse Deo, si notam, modumque vnum interea caneret, quàm si incolumis, et benè valens multiplici cantu choros frequentaret. Cæterùm, contemplatrices istæ animæ, si fortè magno aliquo, et repentino mœrore occupatæ erunt, vsum habent, et peritiam, qua remedium expedire opportunum possint.

Lib. 3. Insinuationum Diuinæ Pietatis cap. 59.

De quo audiamus Cassianum nobilem illum harum rerum magistrum: Abbas Daniel, vndè fit, inquit, vt dum intra tugurij nostri tecta, lætitijs fruimur inenarrabilibus, superueniant illico mœrores, quibus occupata statim mens horret cellam ipsam, vacillatque, et nutat, et ebrio quodam motu agitatur? Potest, inquit mox idem,

Cassianus Collat. 4. cap. 2.

diem, id fieri, vel vitio nostro, vel Dæmonis fraude, vel diuino permissu. Quod cùm ita sit, poterit anima iam vsu docta, et aßueta præsidio diuino vitare damna illa, et ruinas, seque subtrahere vel incendio, vel eluuioni, quæ repente exorta erit. Fremere autem, et angi Dæmonas veris, honestisque Sanctorum gaudijs, illustri Origenis testimonio comprobatum est. Exponebat ille populo locum illum, Exultauit cor meum in Domino; *dumque susceptum argumentum prosequebatur, malo repente spiritu correptus quispiam, ingentes edere tumultus cœpit. Tunc Origenes, videtisne, inquit, auditores, prauum illum Spiritum non poße lætitiam hanc nostram sustinere? Nos tamen vtique lætari oportet, ac tantò magis exultare, verba hæc ipsa ingeminantes;* Exultauit cor meum in Domino, & exaltatum est cornu meum in Deo meo. *Verùm, vbi mærores nostri à Deo proficiscuntur, ego facere non poßum, quin studiosos vitæ sanctioris commonefaciam eius rei, quam et mihi, et ipsis eße perfectißimam scio; diuino nempe permissu, infligi pedibus vulnera, vt caput incolume conseruetur, morbosque ingruere nonnumquam, vt mors ipsa procul habeatur. Ac fit in hac cælesti disciplina id, quod in re dißimili fieri alicubi scriptum le-*

Origenes Hom. vnica in libros Reg.

1. Reg. cap. 2. u. 1.

P gimus

gimus, vt nempe dolor, medicina doloris sit, hoc est, vt dolor vnus alium dolorem cohibeat, ac frænet; idque maxima nostra cum vtilitate accidit, quamuis id vnum minimè animaduertant ij, qui alijs rudiores sunt, quique misturæ huius artem minimè callent. Planè afflictis vsu venit illud ipsum, quod ætas nostra sæpe admirata est in conditione terrarum earum, quas veteres in Orbis descriptione sub Zona torrida constituerunt. Id nomen inditum est ei plagæ ex eo, quòd immodico flagraret æstu, incendijsque suis absumptura esse videretur, si qui ibi figere sedem vellent. Iam ætas nostrà plagam eam comperit esse habitabilem, atque temperatam, ob flantes nimirum illic aßiduè ventos; ob crebros imbres; ob mare propinquum, ob breues dies; noctesque longiusculas; quæ omnia refrigerant Cælum, terramq; mitissimam reddunt. Atque de hoc argumento nonnulli satis scripsere. Ad huius planè terræ similitudinem dicimus, piorum hominum incendia leniri, atque mitigari non à rebus iucundis tantùm, sed ab ijs etiam, quæ molesta esse solent. Contrarij autem, ac diuersi nostræ mentis motus cùm inter se pugnant, mentis ipsius imperium non penes vnam tantùm perturbationem est, à qua sola regatur, ac moueatur. Ideoque, sicuti ciuium

discordia

discordia non ruina ciuitatibus, sed plerumque saluti fuit; ita hæc in nobis dolorum, et molestiarum pugna diuinitus interdum exoritur, non vt necem, sed vt salutem, et pacem ferat.

DECORA, ET HONORES, quos sacræ Litteræ iustis assignant.

Caput IV.

QVOD si dignitas, et honor tantopere mortalibus arrident, tantamque suauitatem esca hæc habet, adeo propria mortalium animis, vt animalia cætera, veluti corrupto palato, infectaque lingua, poculi huius, lactisve, et mellis saporem minimè sentiant; quænam erit causa, cur vestiter magnopere non recreetur animus, cùm intelligatis, voluisse, atque statuisse Deum, vt ad memoriam aliorum hominum sempiternam consignarentur litteris ea priuilegia, & decora, quibus per varias ætates, occasionesve fideles suos amicos bonitas eadem diuina prosecuta erat? Locus hic inter sacra monumenta, diuinosque sermones, multò latius patet, quàm spatia ipsa Cæli, exuberatque ingenti copia supra vim aquarum, quas æquoris fauces omnibus horis absorbent.

bent. Nos ad mœroris vestri solatium, et leuamen pauca quædam hisce chartis adspergemus, illudque primum omnium affirmamus, nullo neque Græco, neque Romano conuentu laudationem esse habitam parem illis Sanctorum laudibus, quas Psalmographus complexus est, cùm ita

Pfalm. 90. u. 4. 5. 6. & 7.

caneret; Scapulis suis obumbrabit tibi: & sub pennis eius sperabis. Scuto circumdabit te veritas eius: non timebis à timore nocturno? A sagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incursu, & Dæmonio meridiano. Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis: ad te autem non appropinquabit. *Nulla vnquam arma bellatores viros tam egregiè texere, quàm egregiè tecti, et armati diuini homines cernuntur. Ea verè sunt ænea pectora, intrepidique, et inexpugnabiles animi, de qua*

Iob cap. 11. u. 17. & seq.

fortitudine sic Iobus inquit; Et quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vesperam: & cum te consumptum putaueris, orieris vt Lucifer. Et habebis fiduciam, proposita tibi spe, & defossus securus dormies. Requiesces, & non erit, qui te exterreat, & deprecabuntur faciem tuam plurimi. *Exitus porrò felicißimos eiusmodi pu-*

Pfalm. 17. u. 33. & seq.

gnarum regia verba pollicentur; Deus qui præcinxit me virtute: & posuit immaculatam viam meam. Qui perfecit pedes meos tamquam cer-

uorum:

uorum: & ſuper excelſa ſtatuens me. Qui docet manus meas ad prælium: & poſuiſti vt arcum æreum brachia mea. *Et hac demum clauſula, id, quod initio propoſitum fuerat, terminatur;* Et præcinxiſti me virtute ad bellum: & ſupplantaſti inſurgentes in me ſubtus me. Ibid. u. 40. *Ac non fortaſſe promiſſa hac tam ampla res ipſa conſequetur? Non fortaſſe digna erunt, quibus fides ſit apud animum noſtrum? Nonne etiam de Sanctorum præſidio, muneribuſque altiora quædam extant?* In fame eruet te de morte: & in bello de manu gladij. A flagello linguæ abſconderis: & non timebis calamitatem cùm venerit. In vaſtitate & fame ridebis: & beſtias terræ non formidabis. Sed cum lapidibus regionum pactum tuum, & beſtiæ terræ pacificæ erunt tibi. Et ſcies quod pacem habeat tabernaculum tuum, & viſitans ſpeciem tuam, non peccabis. Scies quoque quoniam multiplex erit ſemen tuum, & progenies tua quaſi herba terræ. Ingredieris in abundantia ſepulchrum, ſicut infertur aceruus tritici in tempore ſuo. Iob cap. 5. u. 20. & seq. *Et quoniam minimi ſæpè honores excelſa merita teſtantur, ac declarant, ſcitote honori fuiſſe Eliſeo, quia ceù miniſter Eliæ,* fundebat aquam ſuper manus illius; *nam Textus ipſe ſic habet. Scilicet etiam ipſa menſarum reliquiæ,* 4. Reg. cap. 3. u. 11.

quæ

mortaliumque genus ſomno oppreſſum ad ea contemplanda excitauere, quæ voluentibus deinde ſæculis ventura erant.



DE

DE CHRISTIANÆ MENTIS IVCVNDITATE

LIBER TERTIVS.

ARGVMENTVM HVIVS LIBRI.

Caput I.

VOS verò, qui celeritate meditandi, volucres habetis animos, iam videtis, amplissima spatia pererrando nos, haud sine diuini fauoris aura, emensos esse montes, mariaque, et terras, et Cælum. Ac sicuti homines, quos communis desiderij dulcedo, studiumque cognoscendi terras alienas diù procul extra patriam tenuit, natale denique repetere solum amant, vnde abfuere: ita nobis nunc ad sacrarum Litterarum monumenta redeundum est, tractandaque rursus cælestia, et diuina, et excelsa, quæ sanctarum animarum contubernium fuere, dum intra custodiam hanc corporis

corporis tenerentur. Jam igitur honores, et decora talium tractaturi, non inſtituemus ſermonem à caducis huius vitæ bonis, et à Naturæ rebus, in qua contemplatione cura hæc noſtra ſatis hactenus verſata eſt, ſed tota deinceps noſtra diſputatio cæleſtium rerum erit, ac per omnia contemplabimur diuinam in remunerandis iis liberalitatem, quæ ſatiatos bonis omnibus amicos, ad æterna denique bona, tamquam ex tenebroſo Cælo, ad alterius lucidiſſimi Cæli ſplendores, Beatitudinemque ſubduxit.

DE LÆTITIA NONNVLLORVM.

Caput II.

FELICITATEM autem hanc ſuam, et bona hæc ſua in tantum nouere nonnulli, vt cumulato lætiſſimis cogitationibus animo, intimi ſenſus iucunditatem, vultu, motuque corporis omni, verbiſque ſingulis teſtarentur, ac præferrent, non ſine aliquo diuini moris imitamento. Scilicet Deus etiam ipſe, poſtquam Vniuerſitatem hanc crearat, probauit cunctarum rerum opportunitatem, ideoque opere ſuo delectatus eſt.
Philo lib. de Abraham. *Ita æterno Numini conuenit lætitia, ſicut Philo commentatur, cùm ipſe ſit rerum omnium Pa-*

ter.

ter. Chaldaicè legitur, delectatum esse Dominum in die septimo, opere suo, quod fecerat; itemque Syriacè, recreatum esse, siuè delectatum; quarum sanè Linguarum interpretationi plurimum à doctis viris tribuitur. Idem rerum omnium Opifex et Auctor cùm reparando, ac redimendo hominum generi, quod perierat, excelsam suam curam admoueret, talia quædam effatus esse scribitur; Nunc autem ad te venio: & hæc loquor in mundo, vt habeant gaudium meum impletum in semetipsis. *Diuino huic verbo sensus ille inest, quasi diceret Christus, fore vt inter cæteras vtilitates, quæ suum in Cælum ascensum consequerentur, esset etiam incomparabilis gaudij fructus, qui fidelium animos latè impleret. Lætandum igitur maximopere pijs hominibus est, quandoquidem talia extant promissa illius, qui descendit in has infelices oras, vt lætitiam suis, beatitudinemque portaret. Ideò Antonius ille, qui magnus appellatus est, ille, inquam, solitudinum expugnator acerrimus, erat in communi consuetudine facilis admodum, et iucundus, et suauitatem incredibilem frontis et oris præferebat. Mitis idem aduersùs incommodos aliorum mores, ac si qui disputando vehementiùs exardescerent, cohibere placidissimè incendia, vimque*

Gen. cap. 2. u. 2.

Ioan. cap. 17. u. 13.

Sozom. Eccles. Hist. lib. 1. cap. 13. Niceph. Eccles. Histor. lib. 8. cap. 40.

O *tempe-*

Socr. Eccl. Hist. lib. 4. cap. 18.

temperare conabatur. Macarium autem Alexandrinum, normam illam vitæ seuerioris, accepimus sales etiam, et facetiarum aliquid quotidiano sermoni admittere interdum solitum fuisse, scilicet vt comitate ea iuuenum animos ad solitaria sua instituta alliceret. Ita ille, sicuti apud Socratem est, solitudines cogebat mansueto, et affabili stare vultu, nubilaque illa serenabat. Credidi ego, Sanctos homines tantum cura posuisse in scribendo, tantumque temporis ad eam rem contulisse, quia exercitatione illa mansuefieri sibi animum, reddique humilem sentirent, animaduerterentque tranquillam vitam contemplantium, silentiumque illud, et temperatam vitam inuitamento esse illis, vt similibus moribus imbuerentur. Interdum etiam sæpe animaduersum est, hominum animos varietate locorum induere nouos habitus, modò mansuetudinem, modò feritatem, prauaque, siue honesta imbibere, prout in quamque sedem fuerint delati. Isacbum Syrum, Sanctus Gregorius ait, tam læto et amœno fuisse ore, vt procaci, et dissoluto similis interdum videretur, qua in re si vitij fortasse nonnihil fuit, id ad maiorem Sancti hominis vtilitatem diuino permissu factum, Gregorius idem affirmat. Caeterùm, iucunditas, et lætitia à Sancto Basilio comes virtutis appellata est,

Gregor. in Dialog. lib. 3. cap. 14.

Basilius in Asset. in Constit. Monast. cap. 3.

est, si quidem intra iustos se se terminos contineat sciat. Essena Schola, et disciplina, quos admitteret, hilaribus esse volebat ingenijs; aitque Philo, quotiescumque in conuentus eos aliquis reciperetur, solitum fuisse spectari, an is quandam cum grauitate iucunditatem haberet, atque id significabatur etiam toga ipsa, quam habere candidam oportebat. Etiam Pythagoricæ sapientia duces, cui Gentiles multum sanè tribuerunt, discipulos volebant suos esse hilares, ac si quem eorum leniter arrisisse conspexerant, hunc ad instituta sua esse aptissimum arbitrabantur, probabantque mansuetudinem illam, qua gaudijs honestis adiuncta esse solet. Verùm, si memoria, auctoritates, et exempla non tam longè petita magis placent, recolat vnusquisque memoria famam, et inclyta facta bellatorum illorum, et amicorum simul, quos Marcus Tullius Cicero laudibus suis ornauit, quia nimirum cum seueritate iucunditatem animi mirificè coniungebant. Ac de ea hilaritate sic refert; Sæpè ex socero meo audiui, cum is diceret, socerum suum Lælium semper ferè cum Scipione solitum rusticari, eosque incredibiliter repuerascere esse solitos, cum rus è vrbe tamquam ex vinculis euolauissent; Non audeo dicere de talibus viris, sed tamen ita solet narrare Scæuo-

Philo lib. de vita contempl.

Ex vita Pyth.

M. Tull lib. 2. de orat.

la, conchas eos, & vmbilicos ad Caietam, & ad Lucrinum legere consuesse, & ad omnem animi remissionem, ludumque descendere.

DE VARIIS HONESTÆ lætitiæ caußis.

Caput III.

SANE diuini homines, de quibus sermo antea nobis institutus fuit, iustas, et magnas hilaritatis suæ causas habuere, dum proposita sibi ante oculos sempiterna Beatitudinis sede, labores suos breuissimos esse, ac momentaneos sperabant. Inde scilicet fiebat, vt constantia esset tanta Christianis, quantam Eusebius admiratur: Spe enim certissima sustentabantur, fore vti reuiuiscerent, vitamque nouam inchoarent beatitudinis plenam, quæ nullo vnquam fine terminaretur. Neque est inuoluenda silentio quædam iucundissimè narrata res, quæ apud Scriptorem eundem habetur. Torquebatur acerbissimè, inquit Eusebius, ab Firmiliano Iudice generosus martyr ætate iuuenili; cùmque variè interrogaretur, ac præsertim quanam patria ipsius esset, respondit, patriam esse sibi Vrbem; quæ Ierosolyma diceretur, sita apud Orientem

Eusebius Eccles. Histor. lib. 5. cap. 1.

Eusebius Eccles. Histor. lib. 8. cap. 11.

Solem

Solem; scilicet intimo sensu designans Cælestem Ierosolymam, non autem vulgò notam alteram illam, quam habitabant mortales. Vrgebat nihilominus Iudex; vt vera ille fateretur, neque fidem eiusmodi dictis habebat vllam. At martyr, ligatis quamquam manibus, et pedibus, brachijsque, & cruribus ob tormenta contortis, quæ noua, et inusitata pertulisset, referebat eadem, et affirmabat. Cùmque sæpè Firmilianus ad interrogata sua rediret, perseuerebat ille, patriam eam esse sibi, quam antea professus esset, ciuesque patriæ illius homines tantùm esse probos, et iustos. Tunc admiratus Iudex spreta et contempta tormenta, contumacemque fidem, tamquam neque caro, neque corpus vllum esset iuueni, suspicari cœpit, coniurasse Christianos, vt regiam arcem extruerent, quæ Romano Imperio opponeretur. Ita instabat acriùs, vti sciret quodnam ei regioni nomen, in qua sita esset ignota adhuc illa sibi ciuitas. Intereà lacerabat, feriebatque membra, et viscera iuuenis, et martyris inclyti, qui pergens id ipsum profiteri, quod antea edidisset, nihil mutata vocis egregia constantia, nobili illa arte, magnanimoque inuento clausit vitam. Cæterùm, piæ istæ animæ inter tormenta, doloresque suos numquam solatio destituuntur, alternantque apud animum

Ad Galat. cap. 4.
Ad Hebr. cap. 12.

suum

suum cum risu lacrymas, sicuti multorum exemplis demonstrare promptum esset, ac præcipuè Beata Catharina Bononiensis, et Beata Angela Fulginatis, cuius antea meminimus. Solatia porrò ita varia sunt, gustuque tam multiplici, vt cùm Beata illi Angelæ quadam visio oblata esset, eam ipsam visionem perhibeat ipsa, millies ampliùs discriminatam apparuisse sibi noua semper facie, et vultu. Hinc quanta sit liberalitas Numinis, apparet. Quàm magnus autem diuinæ Beatitudinis torrens futurus est, si quidem paruulus vnus riuus, et gutta vna tantos, atque tam varios sapores habet? Sed mœrores etiam, atque solicitudines ipsæ, in quibus versantur, propriam quandam iucunditatem habent, manifesto scilicet, et certissimo semper vtilitatis fructu, quem tentamenta illa secum ferunt. Atque de eo fructu diuinum testimonium extat inter monumenta rerum Beatæ Gertrudæ. Namque Dominus aliquando sic eam affatus fuerat. Vide, filia, permitti errores, et angustias, vt ferant humilitatis emolumenta secum. Habet insuper ea disciplina emolumentum hoc, vt dum fortuita aliqua culpa emendatur, pleraque alia tollantur simul, ad eum planè modum, quo mortales plerique mouentur ad eam manifestam labem tollendam, quæ manus inquinasset. Lauant eas

In eius vita Tract. 3.

Lib. 3. Insinuationum Diuinæ Pietatis cap. 77.

totas,

totas, amouentque perfectè ab ijs sordes omnes, quæ alioqui passim mansissent, nisi præcipua illa macula fœdasset manum. Verùm, quoniam iterum in mentionem incidimus huius Gertrudæ, faciendum arbitror, vt repetam nonnulla, quæ ab hoc instituto sermone minimè aliena erunt. Ea cùm recognosceret, inspiceretque singulos quotidianæ vitæ suæ casus, animaduerterat esse sibi vitium hoc diuturno vsu contractum, vt liberè nimis vteretur hoc verbo: Scit Deus. *Eam exuere consuetudinem cupiens, flagrantissimè precabatur à Deo, vtì sibi adesset, ne vox vnquam ampliùs illa è septo dentium excideret. Cæleste ei precationi responsum huiusmodi fuit: et vtile ipsi, et Deo gloriosum esse lapsum illum; eamque vtilitatem, et gloriam consequi pios homines, quoties emendandis erroribus curam et studium admouerent, et aduersùs suas ipsi culpas, tamquam strenui milites pugnam capessèrent. Simul talia quædam dici sibi diuinitus Beata illa Virgo audiebat, pressam solicitudinibus animam, et languentem mœrore, simile negotium esse animalibus, quæ agitata diu, et fatigata, tandem venatori in manum venere. Gratissima enim solet esse præda eiusmodi, præferturque longè cicuribus bestijs, alijsve, quas cippo, vel laqueo venator idem sit adeptus.*

Insinuationũ Diuinæ Pietatis lib. 3. cap. 58.

Piam

Lib. 1. Insinuationum Diuinæ Pietatis cap. 4.

Piam quandam animam cùm Gertruda fatigaret precibus, vt pro se Deum orare vellet: annuit illa, et oranti tale responsum dedit Dominus. Fundis tu quidem preces assiduas istius causa, neque animaduertis decora, et virtutes esse, quas tu culpas esse arbitraris. Nam tantis è Cælo donis anima illa completur, vt alioqui vix humana ope regere se poßit, ne inanis gloriæ vento auferatur; immo nos dolorem, atque consternationem ipsius, ob leues illas culpas, ingentibus alijs donis remuneramus. Gertruda eadem cùm magnoperè angeretur, quia matutinis horis per valetudinem intereße non poßet, dicta hæc è Cælo audiuit: gratiùs eße Deo, si notam, modumque vnum interea caneret, quàm si incolumis, et benè valens multiplici cantu choros frequentaret. Cæterùm, contemplatrices istæ animæ, si fortè magno aliquo, et repentino mærore occupatæ erunt, vsum habent, et peritiam, qua remedium expedire opportunum poßint. De quo audiamus Caßianum nobilem illum harum rerum magistrum: Abbas Daniel, vndè sit, inquit, vt dum intra tugurij nostri tecta, lætitijs fruimur inenarrabilibus, superueniant illico mærores, quibus occupata statim mens horret cellam ipsam, vacillatque, et nutat, et ebrio quodam motu agitatur? Potest, inquit mox idem,

Lib. 3. Insinuationum Diuinæ Pietatis cap. 59.

Cassianus Collat. 4. cap. 1.

diem, id fieri, vel vitio nostro, vel Dæmonis fraude, vel diuino permissu. Quod cùm ita sit, poterit anima iam vsu docta, et aßueta præsidio diuino vitare damna illa, et ruinas, seque subtrahere vel incendio, vel eluuioni, quæ repente exorta erit. Fremere autem, et angi Dæmonas veris, honestisque Sanctorum gaudijs, illustri Origenis testimonio comprobatum est. Origenes Hom. vnica in libros Reg.

Exponebat ille populo locum illum, Exultauit cor meum in Domino; *dumque susceptum argumentum prosequebatur, malo repente Spiritu correptus quispiam, ingentes edere tumultus cœpit. Tunc Origenes, videtisne, inquit, auditores, prauum illum Spiritum non posse lætitiam hanc nostram sustinere? Nos tamen vtique lætari oportet, ac tantò magis exultare, verba hæc ipsa ingeminantes;* Exultauit cor meum in Domino, & exaltatum est cornu meum in Deo meo. *Verùm, vbi mærores nostri à Deo proficiscuntur, ego facere non poßum, quin studiosos vitæ sanctioris commonefaciam eius rei, quam et mihi, et ipsis esse perfectißimam scio; diuino nempe permissu, infligi pedibus vulnera, vt caput incolume conseruetur, morbosque ingruere nonnumquam, vt mors ipsa procul habeatur. Ac fit in hac cælesti disciplina id, quod in re dißimili fieri alicubi scriptum legimus* 1. Reg. cap. 2. u. 1.

gimus, vt nempe dolor, medicina doloris sit, hoc est, vt dolor vnus alium dolorem cohibeat, ac frænet; idque maxima nostra cum vtilitate accidit, quamuis id vnum minimè animaduertant ij, qui alijs rudiores sunt, quique mistura huius artem minimè callent. Planè afflictis vsu venit illud ipsum, quod ætas nostra sæpe admirata est in conditione terrarum earum, quas veteres in Orbis descriptione sub Zona torrida constituerunt. Id nomen inditum est ei plagæ ex eo, quòd immodico flagraret æstu, incendijsque suis absumptura esse videretur, si qui ibi figere sedem vellent. Iam ætas nostra plagam eam comperit esse habitabilem, atque temperatam, ob flantes nimirum illic assiduè ventos; ob crebros imbres, ob mare propinquum, ob breues dies, noctesque longiusculas, quæ omnia refrigerant Cælum, terramq; mitissimam reddunt. Atque de hoc argumento nonnulli satis scripsere. Ad huius planè terræ similitudinem dicimus, piorum hominum incendia leniri, atque mitigari non à rebus iucundis tantùm; sed ab ijs etiam, quæ molesta esse solent. Contrarij autem, ac diuersi nostræ mentis motus cùm inter se pugnant, mentis ipsius imperium non penes vnam tantùm perturbationem est, à qua sola regatur, ac moueatur. Ideoque, sicuti ciuium

discordia

diſcordia non ruina ciuitatibus, ſed plerumque ſaluti fuit: ita hæc in nobis dolorum, et moleſtiarum pugna diuinitus interdum exoritur, non vt necem, ſed vt ſalutem, et pacem ferat.

DECORA, ET HONORES, quos ſacræ Litteræ iuſtis aſſignant.

Caput IV.

QVOD ſi dignitas, et honor tantopere mortalibus arrident, tantamque ſuauitatem eſca hæc habet, adeò propria mortalium animis, vt animalia cætera, veluti corrupto palato, infectaque lingua, poculi huius, lactiſve, et mellis ſaporem minimè ſentiant; quænam erit cauſa, cur veſter magnopere non recreetur animus, cùm intelligatis, voluiſſe, atque ſtatuiſſe Deum, vt ad memoriam aliorum hominum ſempiternam conſignarentur litteris ea priuilegia, & decora, quibus per varias ætates, occaſioneſve fideles ſuos amicos bonitas eadem diuina proſecuta erat? Locus hic inter ſacra monumenta, diuinoſque ſermones, multò latius patet, quàm ſpatia ipſa Cæli, exuberatque ingenti copia ſupra vim aquarum, quas æquoris fauces omnibus horis abſor-

P 2 *bent.*

uorum: & super excelsa statuens me. Qui docet manus meas ad prælium: & posuisti vt arcum æreum brachia mea. *Et hac demum clausula, id, quod initio propositum fuerat, terminatur;* Et præcinxisti me virtute ad bellum: & supplantasti insurgentes in me subtus me. Ibid. u. 40.
Ac non fortasse promissa hac tam ampla res ipsa consequetur? Non fortasse digna erunt, quibus fides sit apud animum nostrum? Nonne etiam de Sanctorum præsidio, muneribusque altiora quædam extant? In fame eruet te de morte: & in bello de manu gladij. A flagello linguæ absconderis: & non timebis calamitatem cùm venerit. In vastitate & fame ridebis, & bestias terræ non formidabis. Sed cum lapidibus regionum pactum tuum, & bestiæ terræ pacificæ erunt tibi. Et scies quod pacem habeat tabernaculum tuum, & visitans speciem tuam, non peccabis. Scies quoque quoniam multiplex erit semen tuum, & progenies tua quasi herba terræ. Ingredieris in abundantia sepulchrum, sicut infertur aceruus tritici in tempore suo. *Et quoniam minimi sæpè honores excelsa merita testantur, ac declarant, scitote honori fuisse Eliseo, quia ceù minister Eliæ,* fundebat aquam super manus illius; *nam Textus ipse sic habet. Scilicet etiam ipsa mensarum reliquia,*

Iob cap. 5. u. 20. & seq.

4. Reg. cap. 3. u. 11.

qua

quæ superfuere diuinis hominibus sacræ res habentur. Quoniam vero sacra item Litteræ dicta, quædam alia mirifica habent, nequaquam auari talium dictorum esse debemus erga eos, qui legere, et contemplari hæc volent. Sunt autem huiusmodi; Si autem audieris vocem Domini Dei tui, vt facias, atque custodias omnia mandata eius, quæ ego præcipio tibi hodie, faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus, quæ versantur in terra. Venientq; super te vniuersæ benedictiones istæ, & apprehendent te: si tamen præcepta eius audieris. Benedictus tu in ciuitate, & benedictus in agro. Benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, fructusque iumentorum tuorum, greges armentorum tuorum, & caulæ ouium tuarum. Benedicta horrea tua, & benedictæ reliquiæ tuæ. *Denique infinita Numinis liberalitas erga fideles suos amicos talis est, qualem Rex Salomon in Reginam Sabam contulit, cum daret ei omnia, quæ voluit, et petiuit ab eo, sicuti in tertio Libro Regum extat. Non autem recusabo ego, piæ mentes, si quæ fortè veluti cibum depromi sibi nunc postulent exquisitissimi, ac suauissimi saporis litteras, fietque libenter, vt in hortos illos odoratissimos deducantur, atque coronandis ipsis ramos inde, floresque decerpamus.*

Deut. cap. 28. n. 1. & seq.

3. Reg. cap. 10. n. 28.

Magnam

Magnam vtique teneritudinem, ingentemque flammam oportet esse amoris illius, quem non incommoda solùm amici solicitum habeant, sed minima quoque incommodorum, siuè molestiarum vmbra angant, et perturbent, ita vt talia quadam effari amor necesse habeat; Adiuro vos filiæ Ierusalem, per capreas ceruosque camporum, ne suscitetis, neque euigilare faciatis dilectam, quoadusque ipsa velit. *Quòd si flamma peruenerit illuc, vt lacessat, et quarat vltro sibi molestias, atque solicitudines, qua ad amici commoda, voluptatemque redundent, nonne testatus satis, certissimusque amor, et manifesta cura illa erit*? Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea: quia caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium. *Quid si mirifica verba depromemus è sacrarum Litterarum monumentis, qua tantam diuini amoris vim declarent, quantam Dominus, et Auctor ille rerum capere se non posse profitetur*? Auerte oculos tuos à me, quia ipsi me auolare fecerunt. *Vbi verò amici facies, et forma, status, ingressus, vestis denique ipsa, et singula partes laudibus amplissimis ornantur, nonne certissima hac etiam signa amoris erunt? Erunt sanè, taleque carmen instituit Sponsus declarandis amoribus, quos erga* *Virgi-*

Cant. cap. 2. u. 7.

Cant. cap. 5. u. 2.

Cant. cap. 6. u. 4.

Virginem illam suam honestissimè conceptos haberet.

DE ANGELORVM præsentia.

Caput V.

NVNC veluti gradum facientes à verbis ad res ipsas, siuè à consilijs ad facta, siue ab occultis ad manifestos honores, diuina ope freti tractare aggrediemur, quomodo Beati Spiritus sumpserint sibi curam hanc, studiumque singulare, vt contemplatricium animarum nonnullas omni suo fauore, et obsequio prosequerentur, ipsisque apertè ministrarent. Quorum sanè Cælestium Spirituum quanta sit pulchritudo, virtusque, et potestas, hoc loco demonstrare nihil attinet. Memorabile quidem vnius è vestro numero dictum extat: si Custodum Angelorum ora, vultusque cernerentur oculis, nullam in se labem mortales esse suscepturos, ne scilicet præsides illos, tutelaresque suos peccati indignitate conturbarent. Et Catharina Conuersa, cùm renidentium Angelorum speciem in cubiculo suo conspexisset, cælesti iucunditate delibuta soluebatur, splendorque rubicundus mulieris genas

occupa-

occupabat, erumpente magnitudine gaudij, etiam complures fortè adessent. Sed quæ mulieres, virginesque diuinam in ea re liberalitatem præcipuè expertæ fuerint, hæ produntur, Lyduuina scilicet [A] *virgo, Elisabetha* [B] *soror Echberti Regis, eademque Monasterij Comagiensis antistes, Maria* [C] *Oegniacensis, et Sancta Francisca* [D] *Romana. Ego verò id sum allaturus, in quo fortasse laboraret fides, nisi grauissima litteræ, et publica historiarum auctoritas esset, quæ nullo modo repudiari potest, aut infirmari. Sum, inquam, dicturus, quemadmodum Angelici Spiritus non solùm se se adspiciendos præbuerint lætissima illa specie, qua spectantur, sed nouas quoquè figuras assumpserint, ijsque mirabiliter induti, se se obtulerint oculis. Nam Sanctæ virgini Coletæ inter alia multa, quæ diuinitus illi obtigerunt, etiam hoc datum fuit, vt candoris eximij bestiola quotidie ad ipsam ingrederetur, qualem nempe bestiolam neque vidisset antea quisquam, neque posset dicere cuiusmodi ea esset. Apparebat autem virgini per interualla; et cùm aliquandiù fuisset in conspectu, dilabebatur; frustraque contubernales aliquoties eam captarant, et Coleta ipsa interdum secuta bestiolam eam, vnà cum ea desierat apparere, oculisque gregalium aliquandiu*

A Io. Brugmannus in eius vita par. 1. cap 8.
B M. Marulus lib. 2. cap. 4
C Iacobus de Vitriaco in eius vita lib 2 cap 8.
D Iulius Vrsinus in eius vita lib. 1. cap. 14.

Stephanus Iuliacus in eius vita cap. 19.

diu subducta requirebatur. Id cùm ita fieret, credere cogimur, rem aliquam fuisse cælestem, mysteriumq; diuinum, quod humana coniectura mentis minimè caperet. Estque apud Stephanum Juliacum sic exposita res. Nos autem dicimus, ea simulacra, speciesque vel exhibuisse Angelos, vel assumpsisse ipsos, quemadmodum in Sancti Ioannis Apocalypsi assumpsisse talia quædam apparet; nec de ea re secus commentatur

Dionys. Areop. de cælesti Hierar. cap. 5.

Dionysius Areopagita, quo loco diuersas Angelorum formas tractat. Hinc vim sapientiæ Dei, eiusdemque mansuetudinem admirari debemus illis quoque verbis expressam, ac declaratam;

Prouerbiorum cap. 8. n. 30. & 31.

Cum eo eram cuncta componens: & delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore: ludens in orbe terrarum, & deliciæ meæ, esse cum filijs hominum. *Veteres Christiani maiores nostri eiusdem diuinæ mansuetudinis imitationem adeò amauere, vt iuberet*

Clem. Alexandr. lib. 3. Pædag. cap. 11.

Clemens Alexandrinus in signatorijs annulis incidi columbas, non autem iacula, neque arcus.

Cant c. 8. n. vlt.

At in Canticis Pastoritia illa puella Pastorem suum hinnulis ceruorum similem facit propter pecudis eius amabilitatem. Nec alia fortasse Saluatori nostro causa fuit complectendi sic paruulos in Euangelio, quàm quia mansuetissimis, atque simplicissimis eorum moribus Conditor

ipse

ipſe rerum lætaretur. Poſſum ad eiuſdem diuinæ commendationis inditium, atque declarationem, referre mirum quiddam, et verum; ſcilicet ceciniſſe aliquando auiculas Angelorum iuſſu, vt diuinæ mulieri oblectamentum illud eſſet, cuius poſtea nomen Sanctorum numero Gregorius Nonus ritè adſcripſit, ſicut in illius vita traditum eſt. Ea fuit Eliſabetha filia Pannoniæ Regis, quæ cùm fortè decumberet ægra, modulabatur quendam aliquando ſonum vocis eiuſmodi, qualis cycnorum eſſe cantus fertur. Cùmque modos illos ſuauiſſimos admirata ancilla obſtupeſceret, eiuſque admirationem Regia mulier ſenſiſſet, deſine, inquit, admirari; namque delapſa iuſſu diuino cælitus auicula, conſedit in anguſtijs hiſce, lectulum inter et parietem; tantaque ſuauitatis melos exorſa eſt, vt exanimi, ſicuti vides, iam propè corpore, facere non potuerim, quin cæleſtes illius ego modos proſequerer. At dicite tandem, incolæ ſolitudinum, quiſnam cantus illius erat magiſter? Nonne Angeli erant? An leue id fortaſſe afflicto animo fuiſſe ſolatium dicetis? Nihil inter Numinis arcana leue eſt; procul que abeſſe verbum hoc oportet, reputantes elucere diuinæ potentiæ vim tam in magnis, quàm in paruis rebus. Atque in viſionibus etiam alijs, quæ ecſtaticis obijciun-

Iacobus Montanus Spirenſis in eius vita cap.

tur, sæpe vsu venit. vt minima vna res, et particula vna visionis fiat vniuersæ iucunditatis caput. Narrabat enim mihi nuper ecstatica vna, cum sibi obiecta species esset infantis Christi, non aliud in ea specie sibi fuisse iucundum magis, quàm dum aureolos crines contemplaretur, quibus diuinum caput adspersum videret. Ideoque Sponsus ille Canticorum cælestis amandi Magister, inter alia disciplinæ illius arcana, quæ continet amatorius is Liber, hæc habet;
Cant. cap. 4. u. 9. Vulnerasti cor meum soror mea sponsa: vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum, & in vno crine colli tui.

DE SANCTIS Tutelaribus.

Caput VI.

TVTELARES verò Sancti, quos nomine hoc appellare possumus, veluti partitas cum Angelorum Choris habent vices, vt nouo semper, et peregrino aliquo inuento doceant quanto Dei seruos prosequi honore debeamus. Suntque contemplantium animis Tutelares isti familiares magis inter visiones, et ipsi vicissim contemplantes propensione quadam magis in eos

ferun-

feruntur. Maria quidem Oegniacensis adeo familiaris consuetudine fuit cum aliquibus precipuè Sanctis, vt quæ notitia vicinis inter ipsos esse consueuit, ea Beatæ huic mulieri cum Sanctis illis intercederet. Quin etiam cernebat ipsa oculis, agnoscebatque Sanctos aliquos, quorum nomina minimè nota erant cæteris eius terræ hominibus, quam ipsa incolebat. Peregrini illi Cælites se se mulieri offerebant vltro, admonebantque eam, diem hunc, vel illum dicatum esse eorum celebritati, atque inuitabant, vt eum diem ipsa quoque recoleret, festumque haberet. Eiusdem Mariæ Oegniacensis illud quoque fuit ex interiore quadam animi sui lætitia, spiritalique gustu, sentire, atque agnoscere festos alios dies, quamuis nullo alio discrimine, nullove inditio distinctos à profestis diebus haberet. Aiebat enim celebritatum illarum exortu, gestire sibi animum solenni gaudio, sensusque suos omnes ad gratulationem illam excitari. Hermannus fuit inter Steindeluensis Ecclesiæ canonicos ætatis suæ decus, et ornamentum, floruitque sanctimoniæ fama circa annum salutis nostræ millesimū ducentesimum vigesimum quintū. Magna huic inclyto Sacerdoti familiaritas cum Tutelaribus Sanctis fuit, ac cū Sancta præsertim Vrsula, et agmine suo, quod sæpe veniebat ad eum, arca-

Iacobus de Vitriaco in eius vita lib. 2. cap 8.

In eius vita cap. 26.

naque

naque multa reuelabat. Et accidit aliquando diuinum, atque admirabile istud, vt cùm canonicus purissimi illius agminis virginum celebrare laudes ob eximiam suam in illas pietatem statuisset, eiusque laudationis carmen legitimo cantu modularetur, adstaret virginum vna, dictaretque scribenti familiarissimè singula verba, & numeros, et notas. Iam quanta moribus hisce gratia, et amabilitas inest? Quanta iucunditas cælestibus animis? Non poterant mortalium vota supra iucunditatem eam quidquam expetere, nisi ampliora etiam quædam ex suprema illa Regia in hominum genus munera dispensarentur. Nunc an vera ea sint, quæ à me afferentur, iudicate. Hermannus ille, de quo sermo nobis incidit, cùm fortè per occupationes monasterij, in quo sicuti vetus institutum fuit, vnà cum cæteris canonicis viuebat, aliquid ex quotidiana, et assidua precatione omisisset, ac suas quasdam Deiparæ Virgini, cui deditissimus erat, persoluere preces intermisisset, non placuit Angelorum Reginæ, obliuioni se se ab Hermanno quacumque de causa traditam fuisse. Dum igitur ad monasterij fores Hermannus ille excubaret, magnoperè intentus, ne nocturni fures, qui tunc fortè metus erat, ad compilanda templi ornamenta intrarent, obtulit se se illi vetula

vna

vna mulier, pannosa satis, et squalido vultu, propiusq; accedebat tamquam allocutura ipsum. Is ex motu quidem, et incessu senserat adesse aliquem, sed cum obscuræ admodum tenebræ essent, muliebrem dignoscere vultum minimè poterat, ac magnopere suspicatus adesse insidias, quisnam ille noctiuagus esset, exclamat: respondit illa, custodem esse monasterij, quod iam diu ipsa tuendum suscepisset. Tunc Hermannus, agnita illius voce, cuius dignoscere vultum non potuerat, tenerrimè commotus, tu ne, inquit, igitur ades, ò Rosa? Scilicet Rosæ nomine Deiparam Virginem Hermannus ob familiaritatem appellare interdum solitus erat, idque tunc nomen vsurpauit. Cùmque nomen, interrogationemque eam excipiens Deipara, se verò illam esse respondisset, perculsus quidem admiratione, sed mox collecto animo Hermannus, interrogat rursum, quid ita nouum illum, tristemque habitum sumpsisset? At Virgo, sumpsi, inquit, vt talis tibi apparerem, qualem ipse me animi tui sensu facis, contemptam nimirum, et inuisam ob ingrauescentes annos. Non caperet mens humana, amici charissimi, magnitudinem huiuscemodi verborum, nisi diuina misericordia, bonitatisque magnitudo etiam supergressa terminos hosce esset, ac nisi bonitas eadem, et misericordia

dia erga hominum genus eò processisset, quò descendisse ipsam, verissimum Isaiæ vaticinium
Isaiæ cap. 53. n. 2. 3. *declarat;* Non est species ei, neque decor: & vidimus eum, & non erat aspectus, & desiderauimus eum. Despectum & nouissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem: & quasi absconditus vultus eius, & despectus: vnde nec reputauimus eum.

DE INFIRMITATIBVS.

Caput VII.

PORRO *misericordia eadem, bonitasque diuina, cui cura est ceù paruulos infantes alere lacte, corporis, animiquè nostri curam mirificis*
In eius vita. *quibusdam modis agit. Angela Fulginas cum aliquãdo grauissimè ægrotaret, apparuit ei Dominus, ac si oculis cerneretur, commotusque humanissimè misericordia acerbissimi doloris, quem illa sustinebat, socium se se præbens, talia quædam aiebat. Adsum tibi ministraturus, ministrabatque ita, vt ante lectulum staret tanta cum benignitate, et gratia, quantam hominum lingua explicare non possit; clariùsque cernebat illa præsentem Dominum mentis oculis, quàm oculorum acie ab vllo mortalium cerni posint ea,*

ea, quæ sub adspectum cadunt. Diuinus igitur amor serui formam induit, sicuti res hæc narrata demonstrat; idemque Diuinus amor canonicum etiam illum Hermannum eripuit manifesto vitæ discrimini eius voce, quæ conceperat, ac pepererat se ipsa [a] mansuetiorem, atque [b] humiliorem, et demissum magis. Huic fortè Hermanno ægrotanti secta erat brachij vena mittendi sanguinis causa, cumque recentissimum vulnus esset, ipse nocte insequenti in partem eã cubans, corpore toto premebat plagam, ita vt plurimus haud sine manifesto exitio manaret sanguis. Nec senserat ipse apertam plagam, neque in casu illo inopinato poterat expectare cuiusquam opem, nisi Deipara adfuisset, quæ compellato nominatim iuuene, et excitato, premis, inquit, incisa nuper venæ brachium, eaque vena nondum obducta, sanguinem effundit. Id cùm effata esset sanctissima Dei Mater, manibus suis beatis prehendit iuuenis brachium, collocauitque ita, vt nullum dormienti periculum inde esset. Sed quantopere grata sit, et accepta Deo suorum tranquillitas, et quies, ipsius Dei testimonio declaratum est. Cum enim de Beata Gertruda Sanctam aliam animam affaretur, dixit, offensum se se nequitijs hominum, ad illam sæpè ventitare consuesse, omnemque soli-

a Ad Philipens. cap. 2. u. 7.
b Matth. cap. 20. u. 28.

lib. 1. Insinuat. Diuinæ Pietatis cap. 4.

R

ſolicitudinem in virginis illius humillima pietate deponere, indeque capere voluptatem miram.

NOMINA, QVÆ DIVINIS hominibus obtigere.

Caput VIII.

VERVM *quia ſermo à nobis antea de quadam commutatione nominum inſtitutus fuit, ea res monet, vtì de nominibus eiuſmodi parumper agatur, ſiue priùs impoſita fuerint Dei amicis, ſiue deinde ob cauſam, rationemve aliquam commutata. Planè nomina, appellationeſque il-*
Cant. cap. 1. u. 3. *la referunt ipſius Domini manſuetudinem, et iucunditatem, quæ olei ſuauiſſimi, balſamique, et ſaccari, et manna ſimilitudine in ſacris Litteris declarata eſt. Saporum autem iſtorum ſemina latè exuberant in Canticorum hortis, quo in carmine hæc habentur. Amica*[A] *mea; Dilecta*[B] *mea; Columba*[C] *mea; Sponſa*[D] *mea; Soror*[E] *mea; Immaculata*[F] *mea; Regiæ*[G] *ſtirpis filia. Atque credibile eſt, Diuinum eundem Spiritum eadem loquendi conſuetudine alibi vti voluiſſe. Namque ad illuſtranda eorum merita, gloriamque, quos ipſe amore ſuo dignatus eſſet,*

A Cant. cap. 1. u. 15.
B Cant. cap. 2. u. 7.
C Cant. cap. 2. u. 14.
D Cant. cap 4 u. 8.
E Cant. cap. 4. u 9.
F Cant. cap. 5. u. 2.
G Cant. cap. 7. u. 1.

esset, mirifica illis cognomenta indidit. Pro Beata Gertruda cùm persona aliqua precaretur, huiusmodi voces audiuit; ista, cui te deprecatricem prabes, Columba mea est, cui fel in pectore nullum: lilium, et rosa mea est: hybernus ea mihi flos perpetuò virens. Eiusdem Gertrudæ causa cùm aliquando funderentur preces, vt aliquod è Cælo responsum, præsagiumve eliceretur, vox hæc Diuina audita est: dicito illi meo nomine; pulchra, et amœna; cùmque precandi finis non fieret, nihil elici aliud potuit. Animaduertenda prætereà est Diuini sermonis breuitas, sciendumque, disputationes prolixas, et meditamenta nonnulla, quæ sapiunt quiddam humano consilio, et arte compositum, Ecstaticis minùs apta, et tuta esse, quàm breuitatem sermonis, quæ videtur eorum maximè propria, qui Diuini spiritus, et prudentiæ laude excellunt. Interdum etiam est facta commutatio nominis, non sine mysterio aliquo, reuelationeque cælesti, sicuti canonico Hermanno accidit ei, de quo antea memoratum est; qui cùm aliquando nocturnas horas precando consumpsisset, ac mandaret deinde se se lectulo, Deiparam vidit habentem inter vlnas Diuinum Infantem. Ab ea salutatus, compellatusque familiariter, et solita sua fiducia confirmatus, precor inquit,

Lib. 1. Insinuat. Diuinæ pietat. cap. 4.

Ibid. cap. 10.

Domina, vt Cælestem istum Infantem porrigere mihi parumper velis. Id subitò factum est, subiecitque Deipara talia quædam; placet nobis gestari à te Infantem hunc, sicuti gestauerat eum Sponsus noster Ioseph, dum in Ægyptum iremus; placetque hoc ampliùs, vt, sicuti hoc gestandi munere Sponsum refers, ita referas etiam nomine, Iosephique nomen tibi deinde erit, et eam posteà semper appellationem vsurpauit ipse, percrebruitque paulatim inter notos consuetudo sic eum appellandi. Sed amœnissimè, et suauissimè quiddam aliud huic eidem accidit Hermanno, dum ei fortè repente eundum esset ad sacratarum virginum ædes, quæ Ecclesiæ illi Steindeluensi subiectæ erant. Agebat in eo monasterio virginum vna admodum dedita cælestium rerum contemplationi, quam virginem sanctissima Dei Mater, cùm ei apparuisset, in hunc modum affata est. Aderit istic hodie fidus noster ædituus: date operam vniuersæ, vt honorificentissimè, et humanissimè eum excipiatis. O fluxos mortalium honores, pompasque caducas, quàm semper vana, et puerilia, et ludicra vos esse duxi! Vos verò mortales, gestite, et exultate, si quis vos fortè salutat, si caput, et genua flectit, verritque pede solum; exultate sanè, et gestite, siquidem iusta causa est, cùm

 terra

terræ vermes amictu cooperiere vos; siue cùm gemmis, margaritisque cooperti, fulgetis inter tenebras, sicuti nocturnæ cicindelæ in paludibus fulgent. At Cælestes homines, et Dei serui iustiùs aliquantò triumphabunt hoc ipso, quòd Virgo Deipara prænuntiam ipsis itinerum sese præbuit, vt honoris ipsorum causa, pompa adornaretur. Elegans profani Scriptoris dictum fuit, nobilibus matronis gemmas esse lictorum, Plin.lib. 9. cap. 35. *siue antecursorum instar, quæ ad earum ingressum turbam submoueant. Ita planè non Orientalis hæc, sed Cælestis margarita pompam parat asseclis suis, vt sint omnibus admirationi.*

DE NONNVLLORVM corporum pulchritudine.

Caput IX.

RÆBVIT autem locum huic admirationi interdum etiã pulchritudo corporum, aliave decora, et munera, quæ per singulas partes ipsis obtigere. Hunegunda Virgo cùm expirasset, ita In eius vita cap. 15. *radiabat illius corpus, vt ad pectus vsque radij fulgerent gemmæ instar; quædam verò scintillæ ita feriebant intuentium oculos, vtì perstringerent*

gerent

In eius vita cap. 10. *gerent aciem. At Elisabetha filia Pannoniæ Regis etiam cùm viueret, lucidißimo adſpectu fulgere viſa eſt ad ſtellæ matutinæ ſimilitudinem, tantaque vis, et copia luminis erat, vt radios eiacularetur, non ſine offenſione oculorũ. ſi quis contra adſpicere voluiſſet. Porrò alia quadam altißima virtutis femina non prætulit illa quidem huius quotidiani Solis radios ore, vultuque ſuo, ſed ipſo prætulit pectore verum Beatarum mentium Solem. Namque Beata* In eius vita. *Iuliana ob ardentem ſuam erga Ieſum flammã, merita eſt, vt in nuda ipſius carne circa cordis ſedem expreſſa cerneretur imagò Chriſti pendentis è Cruce. Quo tanto munere gloriari potuit, contigiſſe ſibi id, quod inclyta illa Can-* Cant. cap. 8. u. 6. *ticorum Sponſa concupiuerat;* Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum, vt ſignaculum ſuper brachium tuum: *Id enim ſignum, eamque diuini amoris notam membris ſuis excepit.*

DE

DE SINGVLARIBVS alijs donis.

Caput X.

NVNC humanos ego sensus ita alloquor; cur nam vos inhonesta, et fœda tantoperè esuritis, cùm mensa vobis alia parata sint cibis referta suauissimis, qui omnes animi vestri partes nutrire queant absque vlla corruptione, et labe? Coronati floribus colles, arua contesta odoratis herbis, opaca siluarum, et salientes aquæ, nonne receptacula vestra dici poterant, amœnique recessus ad quietem parati? Enimverò si recta rationi fidos vos, obedientesque seruos præbueritis, præmia expectatote etiam in hac vita largiora multò; sicuti iam palam fiet. Lyduuina Batauа virgo, cuius antea mentio facta nobis erat, per octo, et viginti annos iacuit omnibus cooperta morbis, quos ferè pati corpus humanum possit. Ea nihilominus, et manibus, et corpore toto cælestes odores afflabat, eaque perpetua suauitas manabat, vt intelligerent omnes, minimè humanum esse negotium, neque ex luto mortalitatis prouenire. Coleta autem virgo, cuius alta virtutes ipsius nomen aliquoties iam nostris hisce litteris inser-

Ioan. Brugman. in eius vita.

Steph. Iuliac. in eius vita cap. 19.

uere,

uere , tanta erat suauitate odoris , vt circumfusus virgini aer odore illo latè compleretur. Si quid ex corporis alimentis redundaret , citra molestiam , iucunditatemque erat , et illius cellam , aromatum esse hortos dixisses. Planè ego crediderim, virgines hasce purissimas, fuisse primas omnium ad solatia eiusmodi perfruenda , quæ Sponsi cælesti manu in alios deinde largè dispensabantur. Ideo illæ vitam agere perpetuò debuerunt vnà cum Sponsa , quæ per hortum illum ab Salomone descriptum , in singulos gradus , passusvè , flores , herbasque suauissimè fragrantes calcabat. Narrabo id , quod ostendere vobis possit, quemadmodum Angelorum quodammodo mensæ descenderint è Cælo nutriendis mortalibus , quos Deus amaret. Sancta Lutgarda , quæ floruit anno salutis, millesimo ducentesimo quinquagesimo , tanta iucunditate perfundebatur in precando , sicuti apud Thomam Cantipratanũ est, vt cùm aliquando intrà paruum probæ feminæ tuguriolum precationi intenta esset , feminam illam, quæ ibi vnà sedebat , excitaret , affareturque ita. Vide , soror , quanta sit diuinæ benignitatis erga nos magnitudo ; namque ex interiore abundantia suauitatis , stillant digiti mei liquorem instar olei. Quàm aptè cadebat in Lutgardam Can-

Cant. cap. 7. u. 11. & 12.

Psalm. 77. u. 29.

tico-

ticorum illud; Manus meæ ſtillauerunt myrrham, & digiti mei pleni myrrha probatiſſima. Cant. cap 5. u. 5.

QVIBVS SIT AMABILE Mori.

Caput XI.

SED cùm ſatis multa de iuſtorum vita retulerimus, conſentaneum videtur, eorundem quoque mortes conſiderare, priuſquam Operi huic ſuſcepto finis imponatur. Mortis autem nomen, argumentumque hoc non minùs aptum erit ad nutriendam lætitiam, eamque in contemplantium animis excitandam, quàm fuerint ea, quæ hactenus à nobis tractata ſunt. Namque iuſtorum ex hac vita diſceſſus, veluti receptus quidam eſt in [a] aſilum, hoc eſt in [b] Terram inuiolati ſoli; vbi poſt varias ærumnas tutiſſima ſit quies; vbi etiam ex diuturna Maris [c] iactatione, vicini portus adſpiciantur.

Mors [D] iuſtorum, ſi contemplemur vtilitatem, et bona, quæ ipſi affert, nox eſt illa, quam ipſis multorum dierum voluptatibus anteponunt.

a Tertull. in Apolog.
b Ioſue cap. 20.
c M. Tullius de Senectute.
D M. Tull. Tuſc. prima de contemnenda Morte.

DE ANGELORVM post nostram mortem officijs.

Caput XII.

VIDENDVM est igitur, quomodo mortes, atque obitus eiusmodi gloriosi fuerint, et quomodo pluribus modis eos Deus ipse honestarit. Anima Comitis Bernardi, qui Beatæ Matildæ temporibus æqualis fuit, apparuit Matildæ ipsi, itavt diù familiarißimè inter se colloquerentur. Videbat Matilda splendidißimos duos iuuenes cingentes animā eam, quasi comitarentur, cùmque percunctata esset, quinam illi essent, responsum accepit hisce verbis: alter horum iuuenum Angelus est ille, cuius custodiæ tradita fueram, dum in vita ista mortali commorarer, alter chori est illius, intra quem recipienda sum. Matildæ autem huius, quia mentio deinceps facienda est, sciri oportet, Monacham eam fuisse monasterij eiusdem, in quo Beata Gertruda vitam egit; fuitque virgo mirificè cumulata cælestibus donis; atque Cantatricis ex eo nomen inuenit, quia supra cæteras arte illa excellebat. Docet hæc visio, Beatorum animas nequaquam referi semper in

In vita B. Matildæ lib. 5. cap. 3.

Insinuat. Diuinæ Pietat. lib. 1. cap. 4. Et in præfat. Ioan. Lanspergij in vitam B. Matildæ.

illos

illos Angelorum choros, in quibus Angeli earum Custodes degunt. Atque ita euenire poterit, vt anima quæpiam extollatur in altiorem Cælestis gloriæ gradum, quàm Angelus teneat ille, cuius custodiæ commissa fuerat. Adeò larga est, et liberalis Numinis manus vermi huic attollendo. Quòd si cælestes illi Spiritus, veluti internuntij, ductoresque animarum diuinitus huc descenderint, vt animas ipsas illuc traducant; credibile est, id fieri Angelorum omnium etiam consensu, qui chorum eundem tenent. Quanta igitur gratulatio fiet, quantaque consurrectiones, et quanta comitas erit inter alumnos illos, et familiares supremæ Aulæ erga Beatas istas animas? Ista quidem erga Comitem Bernardum benignitas, et significatio beneuolentiæ nonne tam suauis, et iucunda fuit, quantum assequi cogitando quisquam possit? Qui sensus, quivè sermo fuisset Iobi, Iob cap.14. n.1. *si talia quædam illi nuntiata essent, tunc cùm miserias Adami nepotum fusè persequeretur?*

DE IVCVNDISSIMO nonnullorum obitu.

Caput XIII.

INTVENTIBVS verò communem legem, atque conditionem, cui obnoxia omnium vita eſt, ſiuè ratione præditorum animalium, ſiuè pecudum, mirari ſanè licet illud, quòd morientes nonnullos tanta lætitia ſecuta ſit. Scilicet eius lætitiæ cauſa erat certiſſima ſpes, et fides, qua ſpe, et fide futura ſua bona proſpiciebant. Atque tanta nonnullis fuit ea ſpes, et fides, vt Beata Humiliana Florentina diceret, adeò ſe exploratam habere diuina deſtinatione ſalutem, vt ne Angelis quidem creditura eſſet, ſi ſecus affirmare voluiſſent. Ac ſicuti temeraria ea fuiſſet opinio, ſi animi tantùm ſui coniectura, et exiſtimatione niteretur: ita cùm eiuſmodi ſpes, atque cogitationes diuinitus immittuntur, ſiue ſpiritu præſagiente, ſiue reuelatione facta, tunc neque damni quidpiam inde pertimiſcendum eſt, neque reprehendendi qui talia ſequuntur, et admittunt, quemadmodum Humilianæ illi euenire potuit. Sed inter Beatas iſtas feminas, Angela præſertim Fulginas certiſſima, et maxima ſimul pignora Cæleſtium gau-

In eius vita.

In eius vita.

gaudiorum habere visa est. Multos illa, variosque toto vitæ suæ cursu cruciatus pertulerat, cùmque finis appropinquaret, Diuinam hanc vocem audiuit: non placet nobis, venire te cum isto cruciatuum comitatu, sed cum inenarrabili potiùs lætitia, quali habitu deduci Regiam Sponsam diutissimè dilectam, atque expetitam decet. Ea cum dicta essent, ostendebat illi Dominus tunicam, non purpuream illã quidem, aliove pretioso filo contextam, sed factam totam ex mirifico quodam lumine. Simul æterni Verbi voces istas audire illa videbatur. Huc veni, Dilecta mea, Sponsa mea, Dilecta verè, et amata, huc veni, quia Sancti te omnes iucundissimè expectant. Lætissima item mors fuit, quam Beata Matilda diuinitus à societate corporis alienata, vidit obtingere feminæ vni sanctissimæ, quæ cùm in monasterio ætatem egisset, essetque in morbum lapsa vltimum, Matildæ ipsi hæc species oblata est. Videbat animam illam ante Dominũ stare flexis genibus, Dominumque ipsum ostendere illi rubentes suas plagas, quas ipsa iucundè salutaret. Hinc cùm sacro ad extremam luctam oleo inungenda esset, Angeli duo prodibant peluim ferentes cum ea significatione, ac mysterio, tamquam sordes omnes illius eluerentur. Mox accedens ad

In eius vita lib. 5. cap. 1.

ægro-

ægrotam Dominus, ab latere vno lectuli stabat, Virgo Deipara stabat ad eiusdem lectuli caput. Cumque sacerdos Sanctos nominatim omnes inuocaret, ægrotam ipsam Dominus signo Crucis ter muniebat, pronuntiabatque verba hæc: Benedicimus tibi, vt corpore, animoque sancta fias. Quoties autem in recitanda per sacerdotem precatione, Deiparæ nomen inciderat, illa ægrotam Filio suo offerebat cùm huiusmodi verbis. Offero tibi hanc, vt in complexu tuo æternùm degat. Quoties item inciderat Sancti alicuius nomen ex eorum numero, qui ibi apparuerant, venerabundi ipsi pro ægrota Deum precabantur. Sacræ vnctionis munere per Sacerdotem absoluto, Matrem suam Dominus ita alloquebatur. En Sponsam hanc tibi commendo, quam puram, atque immaculatam deinde sistas mihi. Haud dubiè risus amœnissimus illius mentis, quæ mox in empyreum Cælum se esse recipiendam videbat, longè superauit messorum gaudia, dum graues legunt spicas, victorumque lætitiam, dum spolia diuidunt, et vindemiantium cantus; quæ varia genera lætitiæ in Prophetarum litteris expressa leguntur. Sed quænam gaudia, solitariæ mentes, poterunt certiora, et manifestiora esse, quàm vbi vita claudetur ineundo suauissimos modos ad cantus

Isaiæ cap. 9. u. 3.

Ibid. cap. 24. u. 7. & 9.

illius

illius similitudinem, quem Beata Maria Oegniacensis edidit, cùm ipsa moreretur anno millesimo ducentesimo decimo tertio. Ea cùm excessum appropinquare suum sentiret, per tres ante dies, totidemque noctes, submissa voce lætissimis exorsa cantus, Deo, Virginique Mariæ, et Angelis, Sanctisque alijs Tutelaribus suis gratias agebat. In eo cantu dimensio certa notarum erat, aptumque melos, et singula verba in buccam ei fluebant, tamquam ipsa cursim absque mora, impedimentove vllo dictaret. Atque per totum illud melos, videbat, sicuti illa narrauit, Seraphinum vnum expansis alis pectori suo imminentem, sensaque, et verba singula immittentem. Exacto triduo, petijt vti deportaretur in templum; id quod factum est, delataque illuc super lectulo suo, totam fermè noctem, quæ insecuta est, exegit summa cum exultatione, canens festum illud, Alleluiah. *Quam sæpe vocem ingeminando, lucida, et candida facie expirauit. Quid vos nunc dicitis, ô fidi asseclæ, et stipendiarij terrarum Orbis? Quid vos nunc, ô vilissima Dæmonum mancipia? Qui tandem vobis est sensus de tali obitu Seruorum Dei? Dicetisne adhuc, simplices, et fatuos, et obstinatos, et inutiles esse, et morosos, et sensu, menteque carentes? Talesne vita*

Iacob. de Vitriaco in eius vita, lib. 2. cap. 11.

Sapien cap. 5. u. 4.
Tertull. in Apolog.

vitæ exitus contingunt amicis vestris, hoc est illis, qui mores, et instituta vestra nimia similitudine referunt? Talisne cantus ipsorum est? Talisne præ summa dulcedine fletus in extremo articulo vitæ?

PRÆCIPVA QVÆDAM æternæ vitæ.

Caput XIV.

C*VM iam ad finem huius tertij Libri peruenerimus, iamque deceat silentio claudere institutam hanc disputationem de iucunditatibus æternæ vitæ, quas Serui Christi fide, et spe inuiolabili expectant, nihil aliud nobis faciendum esse videtur in tanta bonorum abundãtia, quàm vt paucos quosdam vuæ racemos vobis ostendamus, sicuti fecerant olim illi, qui Gentem Israelitarum inuitabant, vt ad promissæ telluris inuestigationem accingerentur; idque fiet à nobis, quò magis explorata sit vnicuique felicitas Cælestis illius Terræ. Atque fiet etiam simile quiddam à nobis, quod Græcus ille pictor excogitarat, qui vt ostenderet quanta esset vastitas Gigantis, quem ipse pingere instituerat, quendam*

Deut. cap. 1. u. 14.

Plin. hist. lib. 35. cap. 10.

dam

dam alium pinxit, qui digitum metiendo vnū, eiusque digiti longitudinem ostendendo, reliquam simul immensi colossi magnitudinem ostendebat. Gertruda, de qua memoratum est, narrat, cùm aliquis ex Ordinis sui præfectis mortuus esset, precantem se pro ipsius salute, cognouisse diuinitus, quemadmodum anima illa salua esset, simulque cognouisse, quemadmodum anima eadem non solùm illustrium meritorum communia præmia consecuta esset, sed etiam præcipua quædam alia ob res minimas obtinuisset; quæ minimæ res fermè erant huiusmodi. Promptus ei præfecto ad beneuolentiam animus erat, gestiebatque purißimo animo quoties laudabiliter aliquid geßisset. Tanta illi mansuetudo erat, vt infantibus blandiretur, ægrotosque recreare vellet, porrigendo pomum, aliquidve aliud honesti solatij causa coram ipsis agendo. Cognouit igitur Beata Gertruda, minutißimis etiam illis meritis præcipua esse præmia persoluta. Non est mihi faciendum, vt stoliditatis et inscitiæ damnare videar eos, in quorum manus ista peruenerint, petendo ab ipsis, et enixè rogando, vt considerare velint, quanta futura sint in Cælesti Regno præmia largis eleemosynis, ieiunijsque, et flagellationibus, et effuso sanguini, et obitæ morti in gra-

tiam, honoremque Saluatoris. Legimus enim, cùm Beata Gertruda ex hac vita discessisset, patefactum fuisse piæ cuidam feminæ studiosæ illius, præcipuæ gloriæ munus obtigisse illi in dextra pectoris parte, quia in ea parte graui morbo cõflictata fuisset, atque in ea parte splendorem quendam emicuisse præcipuum, speciemque gemmarum esse conspectam. Et quoniam linguæ vsum amiserat, osculum ei Saluator dedit, quo accepto osculo, in Patria cælesti prodibat ex ipsius ore splendor ad fulguris imaginem, idque summo cum gaudio Cælitum aliorum. Quid erit causæ, quò minus piorum animis crescat benemerendi amor, cùm hæc facta esse cognoscant? Hoc etiam addemus. Beata Matilda per Ecstasim audiuit talia sibi dicentem Dominum; Adsis, et vide minimum Sanctorum, qui Cælestem hanc patriam tenent.. Continuò prodijt vnus in veste viridi, crispo capillo, partim viridi, partim albescente, mediocri statura erat, et satis liberali facie. Matilda compellauit, quisnam hominum esset: tunc ille latronem se fuisse vnum retulit, promptum ad scelera omnia, qui vix aliquid vnquam honestè fecisset. Rursus illa: quisnam igitur te deduxit ad hæc gaudia? Respondit: scelera, actionesque meæ peruersæ magis

Infinuat. Diuinæ Pietatis lib. 5. cap. 3.

In eius vita lib. 2. cap. 51.

con-

consuetudine quadam, et ignoratione diuinarum legum admittebantur, quàm culpa alia subesset. Fueram enim à parentibus meis incuriosè educatus, et circa vitæ finem, misericordiam huiusmodi consecutus sum. Nunc cogitemus, quàm amplum futurum sit Misericordiæ mare, quantaque futura sit in vos liberalitas, ò solitariæ mentes, si ad Diuinam Misericordiæ magnitudinem labores vestros multos, meritaque, et lacrymas, et amatorios erga Deum affectus adiungetis.

QVÆ CAVSÆ FVERINT talia conscribendi.

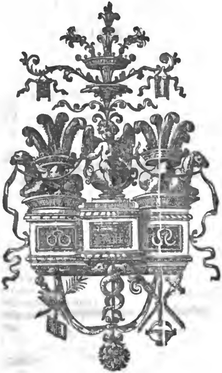
Caput XV.

I*AM finem attigere suum Libri isti nostri, sicuti vos intelligere iam posse arbitror, quos Iesus Christus amore suo præcipuo dignatur, fitque Diuino nutu iam, vt minimè sim oblitus verbi, quod initio posueram, cùm dicerem, propositum esse mihi, vt vestrum animum recrearem, abduceremque, quantum per me fieri posset, ab omni humili, et abiecto sensu, ac præcipuè ab dolore, metuque turpi, et ab omni*

etiam inani lætitia. Nunc id ipſum affirmando, quod initio propoſueram, dico inſuper, ſtuduiſſe me, vt aliam quandam vobis vtilitatem afferrem, atque optaſſe magnopere, vt ſpem meam exitus aliquorum comprobaret. Vtilitas autem ea eſt huiuſmodi. Animaduertere videor, conſiderationes, et meditamenta iſta non ſolùm afferre poſſe fructum hunc, vt erigatur animus ad cognoſcendum, laudandumque Deũ, gratiaſque ei agendas, ſed etiam ad excitandum in animo veſtro motum eum, qui contritio appellatur; qui motus difficillimè excitatur. Nam iuſtorum etiam quotidie querelæ audiuntur, quòd ob omiſſas culpas ſatis dolere non poßint, dolentque hoc ipſo, quòd lacrymæ ſibi deſint, quòdque perfectum reperire dolorem nequeant. Poterit igitur facilè quilibet ſtatuere, an Libris iſtis inſit magna copia rerum, ſententiarumque illarum, et locorum, qui perfectum, et verum commouere dolorem poßint; qui ſanè culparum in Dei offenſione dolor apud mentes hominum iam propè ſepultus eſt, contra quàm oporteret. Ac poterunt iucunda hæc alloquia, narrationeſque monere quemlibet, nihil aliud eſſe culpam, et peccatum, quàm iniuriam erga illum, qui genus hominum tot modis, tanta familiaritate dignatus eſt, cumu-

lando

lando illi tot diuinos, humanosque honores, quos scripta hac nostra declararunt.



RERVM MEMORABILIVM INDEX.

A

An-

B

C

F

Gem-

G

H

I

N

P

Q

R

vitæ exitus contingunt amicis vestris, hoc est illis, qui mores, et instituta vestra nimia similitudine referunt? Talisne cantus ipsorum est? Talisne præ summa dulcedine fletus in extremo articulo vitæ?

PRÆCIPVA QVÆDAM æternæ vitæ.

Caput XIV.

CVM iam ad finem huius tertij Libri peruenerimus, iamque deceat silentio claudere institutam hanc disputationem de iucunditatibus æternæ vitæ, quas Serui Christi fide, et spe inuiolabili expectant, nihil aliud nobis faciendum esse videtur in tanta bonorum abundãtia, quàm vt paucos quosdam vuæ racemos vobis ostendamus, sicuti fecerant olim illi, qui Gentem Israelitarum inuitabant, vt ad promissæ telluris inuestigationem accingerentur; idque fiet à nobis, quò magis explorata sit vnicuique felicitas Cælestis illius Terræ. Atque fiet etiam simile quiddam à nobis, quod Græcus ille pictor excogitarat, qui vt ostenderet quanta esset vastitas Gigantis, quem ipse pingere instituerat, quendam

Deut. cap. 1. u. 14.

Plin. hist. lib. 35. cap. 10.

dam

dam alium pinxit, qui digitum metiendo vnũ, eiusque digiti longitudinem ostendendo, reliquam simul immensi colossi magnitudinem ostendebat. Gertruda, de qua memoratum est, narrat, cùm aliquis ex Ordinis sui præfectis mortuus esset, precantem se pro ipsius salute, cognouisse diuinitus, quemadmodum anima illa salua esset, simulque cognouisse, quemadmodum anima eadem non solùm illustrium meritorum communia præmia consecuta esset, sed etiam præcipua quædam alia ob res minimas obtinuisset; quæ minimæ res fermè erant huiusmodi. Promptus ei præfecto ad beneuolentiam animus erat, gestiebatque purißimo animo quoties laudabiliter aliquid geßisset. Tanta illi mansuetudo erat, vt infantibus blandiretur, ægrotosque recreare vellet, porrigendo pomum, aliquidve aliud honesti solatij causa coram ipsis agendo. Cognouit igitur Beata Gertruda, minutißimis etiam illis meritis præcipua esse præmia persoluta. Non est mihi faciendum, vt stoliditatis et inscitiæ damnare videar eos, in quorum manus ista peruenerint, petendo ab ipsis, et enixè rogando, vt considerare velint, quanta futura sint in Cælesti Regno præmia largis eleemosynis, ieiunijsque, et flagellationibus, et effuso sanguini, et obitæ morti in gra-

tiam, honoremque Saluatoris. Legimus enim, cùm Beata Gertruda ex hac vita discessisset, patefactum fuisse piæ cuidam feminæ studiosæ illius, præcipuæ gloriæ munus obtigisse illi in dextra pectoris parte, quia in ea parte graui morbo cōflictata fuisset, atque in ea parte splendorem quendam emicuisse præcipuum, speciemque gemmarum esse conspectam. Et quoniam linguæ vsum amiserat, osculum ei Saluator dedit, quo accepto osculo, in Patria cælesti prodibat ex ipsius ore splendor ad fulguris imaginem, idque summo cum gaudio Cælitum aliorum. Quid erit causæ, quò minus piorum animis crescat benemerendi amor, cùm hæc facta esse cognoscant? Hoc etiam addemus. Beata Matilda per Ecstasim audiuit talia sibi dicentem Dominum; Adsis, et vide minimum Sanctorum, qui Cælestem hanc patriam tenent.. Continuò prodijt vnus in veste viridi, crispo capillo, partim viridi, partim albescente, mediocri statura erat, et satis liberali facie. Matilda compellauit, quisnam hominum esset: tunc ille latronem se fuisse vnum retulit, promptum ad scelera omnia, qui vix aliquid vnquam honestè fecisset. Rursus illa: quisnam igitur te deduxit ad hæc gaudia? Respondit: scelera, actionesque meæ peruersæ magis

Insinuat. Diuinæ Pietatis lib. 5. cap. 3.

In eius vita lib. 2. cap. 51.

con-

conſuetudine quadam, et ignoratione diuinarum legum admittebantur, quàm culpæ alia ſubeſſet. Fueram enim à parentibus meis incurioſè educatus, et circa vitæ finem, miſericordiam huiuſmodi conſecutus ſum. Nunc cogitemus, quàm amplum futurum ſit Miſericordiæ mare, quantaque futura ſit in vos liberalitas, ò ſolitariæ mentes, ſi ad Diuinam Miſericordiæ magnitudinem labores veſtros multos, meritaque, et lacrymas, et amatorios erga Deum affectus adiungetis.

QVÆ CAVSÆ FVERINT talia conſcribendi.

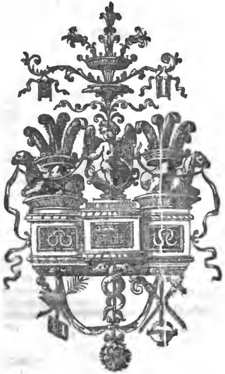
Caput XV.

IAM finem attigere ſuum Libri iſti noſtri, ſicuti vos intelligere iam poſſe arbitror, quos Ieſus Chriſtus amore ſuo præcipuo dignatur, ſitque Diuino nutu iam; vt minimè ſim oblitus verbi, quod initio poſueram, cùm dicerem, propoſitum eſſe mihi, vt veſtrum animum recrearem, abduceremque, quantum per me fieri poſſit, ab omni humili, et abiecto ſenſu, ac præcipuè ab dolore, metuque turpi, et ab omni

etiam inani lætitia. Nunc id ipsum affirmando, quod initio proposueram, dico insuper, studuisse me, vt aliam quandam vobis vtilitatem afferrem, atque optasse magnopere, vt spem meam exitus aliquorum comprobaret. Vtilitas autem ea est huiusmodi. Animaduertere videor, considerationes, et meditamenta ista non solùm afferre posse fructum hunc, vt erigatur animus ad cognoscendum, laudandumque Deũ, gratiasque ei agendas, sed etiam ad excitandum in animo vestro motum eum, qui contritio appellatur; qui motus difficillimè excitatur. Nam iustorum etiam quotidie querelæ audiuntur, quòd ob omissas culpas satis dolere non poßint, dolentque hoc ipso, quòd lacrymæ sibi desint, quòdque perfectum reperire dolorem nequeant. Poterit igitur facilè quilibet statuere, an Libris istis insit magna copia rerum, sententiarumque illarum, et locorum, qui perfectum, et verum commouere dolorem poßint; qui sanè culparum in Dei offensione dolor apud mentes hominum iam propè sepultus est, contra quàm oporteret. Ac poterunt iucunda hæc alloquia, narrationesque monere quemlibet, nihil aliud esse culpam, et peccatum, quàm iniuriam erga illum, qui genus hominum tot modis, tanta familiaritate dignatus est, cumu-

lando

lando illi tot diuinos, humanosque honores, quos scripta hæc nostra declararunt.



RERVM MEMORABILIVM INDEX.

A

An-

Nimia

F

Gem-

G

H

I

Res

R

S

IMPRIMATVR.

Inquisitor Mediolani.
Anton. Rusca Can. Ord. Theol. pro Reuerendiss. Capitulo Sede vacante.
Comes Maioragius pro Excellentiss. Senatu.

Errata sic corrigito.

Fol. 3. lin. 1.	solatia	dele	
38	1	admirabilius	admirabilibus
50	3	dissijmili	dissimili
56	1	strumenta	instrumenta
70	1	drupedes	quadrupedes
63	15	de	des
121	2	etiam	etiamsi
123		in marg.	cap. 28.

Cætera prudens Lector dijudicabit.